

DICTIONARUL DIALECTULUI MEGLENOROMÂN

Literele *D-F*

Nicolae Saramandu, Alina Celac, Carmen-Irina Floarea, Marilena Tiugan
Coordonator: Nicolae Saramandu

Publicăm în prezentul număr al revistei „Fonetica și dialectologie” a șasea fasciculă – *literele D-F* – din *Dicționarul dialectului meglenoromân*.

SIGLE

Surse

- ALDM I, II, III = Petar Atanasov, *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân*, vol. I, București, 2008; vol. II, București, 2013; vol. III, București, 2015.
- ALR I, 1, 2 = *Atlasul lingvistic român*. Publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I, vol. I, Cluj, 1938 [h. 1–150]; vol. II., Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 150–302], (punctele 012 Liumnița, 013 Țârnareca; anchete efectuate de Sever Pop).
- ALR II, 1 = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 1, Sibiu, Leipzig, 940 [h. 1–296].
- ALR II, Supl = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 2, *Supliment. Termeni considerați obsceni*, Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 1–20], (punctul 012 Liumnița; anchetă efectuată de Th. Capidan).
- ALR II, s.n., 1–7 = *Atlasul lingvistic român. Serie nouă*, întocmit de Institutul de Lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei Republicii Populare Române, sub direcția acad. Emil Petrovici, vol. 1–7, București, 1956–1972 [h. 1–2248].
- AtaM = Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, București, 2002.
- Can¹ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, III/1, București, 1927, p. 175–209 (A–C).
- Can² = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, III/2, București, 1928, p. 381–412 (Ĉ–Ĺ).
- Can³ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, VI, București, 1933–1934, p. 163–192 (M–R).
- Can⁴ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, VII, București, 1937, p. 194–230 (S–Ž).
- Can T¹ = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai și suflet”, vol. I/2, București, 1924; p. 261–285.
- Can T² = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai și suflet”, vol. II/1, București, 1925, p. 100–128.
- Can T³ = I.-A. Candrea, Ov. Densușianu, Th. D. Speranția, *Graiul nostru. Texte din toate țările locuite de români*, vol. II, București, 1908, p. 163–170.

- Cap¹ = Th. Capidan, *Meglenoromâni. Istoria și graiul lor*, vol. I, București, 1925.
 Cap² = Th. Capidan, *Meglenoromâni. Literatura populară la meglenoromâni*, vol. II, București, 1928.
 Cap = Th. Capidan, *Meglenoromâni. Dicționar meglenoromân*, vol. III, București, 1935.
 Cerna A = Anchetă efectuată cu *Chestionarul Noului Atlas lingvistic român* în localitatea Cerna, jud. Tulcea, de Nicolae Saramandu în 1973 (5 caiete aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București).
 Cerna A / Supl = Cerna A, răspunsuri suplimentare.
 Cerna T = *Texte meglenoromâne* (pe bandă magnetică, aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București) din localitatea Cerna, jud. Tulcea, culese de Nicolae Saramandu și Marilena Tiugan în 1971; transcriere: Marilena Tiugan.
 Dms = Nicolae Paia, Teodor Minda, *Dicționar meglenoromân* (lucrare în manuscris, aflată în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București).
 DP = Dionisie Papatsafa, *Prikozmur din Meglenia (Мегленско-Влашки приказни)*, Skopje, 1997 (cu *Glosar*, p. 225–261).
 Kat = Nik.At. Katsanis, *Βλάχοι του Πάϊκου (του Βυζαντινού θέματος των Μογλενών)*, Salonic, 2001.
 MP = Maria G. Papageorgiou, *Παραμυθια απο μυθους αρχαιων ελληνικων ποιητικων εργαων που χαθηκαν και αλλα παραμυθια του βλαχοφωνου χωριου Σκρα (Λιουμνιτσα)*, Salonic, I, 1984.
 Pap¹ = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Români din Meglenia. Texte și glosar*, București 1900, p. 30–72.
 Pap² = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Megleno-români. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II, tomul XXV. Memoriile secțiunii literare, 35 [1902–1903]), București 1902, p. 185–267.
 Pap M¹ = Pericle Papahagi, [Texte], în *Români din Meglenia. Texte și glosar*, București, 1900, p. 9–29.
 Pap M² = Pericle Papahagi, *Introducere; texte; obiceiuri, basme etc.* în *Megleno-români. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II, tomul XXV. Memoriile secțiunii literare, 35 [1902–1903]), București, 1902, p. 1–184.
 W = Gustav Weigand, *Vlacho-Meglen. Eine ethnographisch-philologische Untersuchung*, Leipzig, 1892.
 Wild = Beate Wild, *Meglenorumänischer Sprachatlas*, Hamburg, 1983.

BIBLIOGRAFIE

În afara dicționarilor generale ale limbii române, pentru stabilirea originii cuvintelor am apelat la următoarele lucrări lexicografice:

- Andriōtē, N.P., *Etymologiko lexico tēs koinēs neoellēnikēs*, Salonic, 1951 (citată după ediția a doua, corectată, 1971).
 Atanasov, Petar, *Makedonsko-francuski rečnik*, Skopje, 2007.
 Baubec, Agiemin/ Grecu, Mitică, *Dicționar turc-român*, București, 1979.
 BER I – Vl. Georgiev, Iv. Gălăbov, J. Zaimov, St. Iliev, (redactor responsabil) Vl. I. Georgiev, *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, Sofia, 1971.
 Buchholz, Oda / Fiedler, Wilfried / Uhlisch, Gerda, *Wörterbuch Albanisch-Deutsch*, Leipzig, 1977.
 Brad-Chisacof, Lia (coordonator), *Dicționar neogrec-român*, ediția a doua adăugită și revizuită, București, 2000.
 CDDE – I.-A.Candrea, Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A – Putea)*, București, 1907–1914.

- DDA – Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*, ediția a doua augmentată, București, 1974.
- Gerov – Najden Gerov, *Rečnik na bălgarskij ezik*, I, Plovdiv, 1895.
- Iovan, Tiberiu, *Dicționar bulgar-român*, București, 1994.
- Mladenov, Ștefan, *Etimologičeski i pravopisen rečnik na bălgarskija kniževen ezik*, Sofia, 1941.
- RMJ I–III – Blaze Koneski (redactor responsabil), Todor Dimitroski, Blagoja Korubin, Trajko Stamatovski, *Rečnik na makedonskiot jazik*, I–III, Skopje, 1965–1979.
- Suciu, Emil, *Influența turcă asupra limbii române*, II. *Dicționarul cuvintelor românești de origine turcă*, București, 2010.
- Topciu, Renata / Maloneshi, Ana / Topciu, Luan, *Dicționar albanez-român. Fjalor shqip-rumanisht*, Iași, 2003.
- Türkçe-İngilizce Redhouse Sözlüğü. The Redhouse Turkish-English Dictionary*, Istanbul, 2007.
- Wendt, Dr. Heinz F., *Langenscheidts Taschenwörterbuch. Erster Teil, Neugriechisch-Deutsch*, Berlin / München, 1969 (citată după ediția a opta, 1978).

ABREVIERI

ac. = acuzativ	gr. = grec(esc)
adj. = adjectiv, adjectival	impers. = impersonal
adj. nehot. = adjectiv nehotărât	interj. = interjecție
adv. = adverb, adverbial	intrans. = intransitiv
alb. = albanez(ă)	invar. = invariabil
aor. = aorist	ir. = istroromân
ar. = aromân(ă)	înv. = învechit
art. = articulat	lat. = latin(ă)
art. dem. = articol demonstrativ	lit. = literal
art. hot. = articol hotărât	loc. adj. = locuțiune adjectivală
art. nehot. = articol nehotărât	loc. adv. = locuțiune adverbială
art. pos. = articol posesiv	loc. conj. = locuțiune conjuncțională
bg. = bulgar(ă)	loc. pron. = locuțiune pronominală
cf. = confer	m. = masculin
cit. = citește	mac. = mecedonean(ă) (slavă)
col. = colectiv	mbg. = macedobulgar, macedonean (slav); cf. mac.
conj. = conjuncție	mgl. = meglenoromân(ă)
dat. = dativ	nom. = nominativ
der. = derivat	n. pers. = nume de persoană
determ. = determinant	n. pr. = nume propriu
dial. = dialectal	num. card. = numeral cardinal
dim. = diminutiv	num. col. = numeral colectiv
dr. = dacoromân(ă)	num. ord. = numeral ordinal
et. = etimologie (originea cuvântului)	p. = pagina
et. nec. = etimologie necunoscută	peior. = peiorativ
expr. = expresie, expresii	p. ext. = prin extensiune
expr. invar. = expresie invariabilă	pl. = plural
f. = feminin	plt. = pluralia tantum
fam. = familiar	prep. = prepoziție
fig. = figurat	pron. = pronume, pronominal
gen. = genitiv	
ger. = gerunziu	

pron. nehot. = pronume nehotărât
 pron. pers. = pronume personal
 refl. = reflexiv
 s. = substantiv
 sb. = sârb(esc)
 s. col. = substantiv colectiv
 s.f. = substantiv feminin
 sg. = singular
 sgt. = *singularia tantum*
 sl. = slav
 s.m. = substantiv masculin
 s.n. = substantiv neutru

subst. = substantiv
 s.v. = sub voce
 tranz. = tranzitiv
 tc. = turc(esc)
 unipers. = unipersonal
 var. = variantă
 vb. = verb
 vbg. = vechi bulgar
 vgr. = vechi grecesc
 voc. = vocativ
 vsl. = vechi slav

ALFABETUL

A, Ă, B, C, Č, D, Δ, Đ, E, Ę, F, G, Ğ, Ĝ, H, H', I, J, K, L, L', M, N, N', O, Q, P, R, S, Ș, T, Θ, Ț, U, V, X, Z.

a, ă, b, c, č, d, đ, e, ę, f, g, ğ, ĝ, h, h', i, j, k, l, l', m, n, n', o, q, p, r, s, ș, t, θ, ț, u, v, x, z.

LOCALITĂȚI MEGLENOROMÂNE

R. Macedonia:

Úmã (Húma)

Grecia:

Biríslāv (Biríslav), gr. Περίκλεια

Cúpa (Cúpa), gr. Κούπα

Lúnġhí (Lúgunța), gr. Λαγγαδιά

Ĺumniġã (Liumnița), gr. Σκρã

Nónti (Nânta), gr. Νότια

Óșianí (Óșani), gr. Αρχάγγελος

Țãrnãrãca (Țãrnarãca), gr. Κάρπη

D

da *interj.* Dms. Cuvânt prin care se atenționează un copil mic.

Et.: onomatopee.

dadă vezi **zadă**.

đáit vezi **zeázit**.

đamátcă vezi **đárnátcă**.

đarđalín vezi **đarđálin**.

đarđavát vezi **zărzāvát**.

đáti vezi **zeáti**.

đác vezi **zic**.

đálúf vezi **zulúf**.

đambác, *pl. đambáti și đambácur* *s.n.* Pap¹ 44; Pap² 78; Dms. **1.** Nume de floare. Pap² 78. **2.** Nume de boală care se manifestă printr-o inflamație a organului genital masculin la copiii mici (pe care aromâni o numesc *fáti ntr-ócfl*). Pap² 78.

Et.: tc. **zambak** (mac., bg. **zambak**).

đambăfúf vezi **đambúf**.

đambufúf vezi **đambúf**.

đambúf, *pl. đambúfă* *s.n.* Pap² 78; Dms. Nume de floare; zambilă.

Var.: **đambăfúf** (AtaM 91/9, 93/26),

đambufúf (Pap² 78).

Et.: tc. dial. **zumbül** (Suciu 807), (mac. **zumbul**, bg. dial. **đumbul**, BER I 670, s.v. *zjumbjul*).

đămburi vezi **sômburi**.

đăngărés vezi **ğăngărés**.

đănúcfu vezi **zinúcfu**.

đăr¹ *interj.* Dms s.v. Hai. Cuvânt repetat și însoțit de gesturi, prin care cineva își exprimă satisfacția pentru pățania cuiva care a luat-o la fugă fiind lipsit de curaj. *Đăr, pópa*. (Hai, părinte.) Dms s.v.

♦ *Li vęa đăr-đăr*. (Fugea cu frica în sân.) Dms s.v.

Et.: bg. **zăr¹** (BER I 668).

đăr² vezi **zqr**.

đărcăč, *pl. đărcăcă* *s.n.* Dms. Jucărie făcută dintr-un tub de trestie; pușcoci.

Et.: tc. **sarkač**.

đărcádă vezi **zărcádă**.

đărđáli *s.f. pl.* AtaM 91/10; ALDM I, h. 57/1–7; Dms. Ochelari.

Et.: mac. **đrcala**.

đărđálin, *pl. đărđálin* *s.m.* Pap¹ 44; Pap² 78; Cap 122; Cerna A/1182; AtaM 91/10; ALDM II, h. 1023/1–7; Dms. Zarzăr.

Var.: **đarđalín** (Pap² 78).

Et.: din **đărđálină**.

đărđálină, *pl. đărđálini* *s.f.* Pap¹ 44; Pap² 78; Cerna A/1181; AtaM 91/10; ALDM II, h. 1022/1–7; Dms. Fruct al zarzărului; zarzără.

Et.: bg. dial. **zarzalina** (BER I 609, s.v. *zarzala*), (tc. **zerdali**).

đărđórcă *s.f.* ALDM I, h. 388/1. Diaree.

Et.: din **đăr-đăr** (s.v. **đăr¹**) + **-că**.

đárnátcă, *pl. đárnátki* *s.f.* Pap² 78; AtaM 69/26, 91/11; Dms. Specie de pasăre mică; păsărică. [*Đárnátca*] *ăi pu!* *primuvirésc*. ([*Đárnátca*] e pasăre primăvărată.) Pap² 78 s.v.

Var.: **đamátcă** (Dms).

Et.: cf. mac. **zamatka** ‘a agita un lichid’.

đeáit vezi **zeázit**.

đeánă vezi **zeánă**.

đeđir vezi **zeázir**.

đeńă vezi **zeńă**.

đeep vezi **ğep**.

đepcă *s.f.* ALR II s.n., 3, h. 700/012. Pițigoii.

Var.: **ğepcă** (Cap 150).

Et. nec.

đic vezi **zic**.

đífră vezi **đífri**.

đifri *s.f. pl.* Pap¹ 44; Pap² 78; Can⁴ 229; Cerna A/1305, 1494, Supl; Dms. Cioareci. *Bărbății purtau cămeș lungă pân di zănuncu și cu đifri.* (Bărbații purtau cămeși lungi până la genunchi și cu cioareci.) AtaM 352/28; *Đifri si pun pri pičōri și jung di la glézni până pri cōlcur.* (Cioarecii se pun pe picioare și ajung de la glezne până pe pulpe.) Can T¹ 264/23.

Var.: **đifră** *sg.* (Pap¹ 44; Pap² 78; Can² 392), **zifri** (Can⁴ 229).

Et.: mac., bg. dial. **đivri**.

đift *s.n.* AtaM 68/8, 70/24, 91/11, 95/17. Catran.

Var.: **điftu** (AtaM 68/8, 91/11).

Et.: tc. **zift** (mac. **zift**, bg. dial. **đift**, BER I 643, s.v. **zift**).

điftu vezi **đift**.

đig, *pl.* **đigur** *s.n.* Pap² 78. Sancțiune, la jocul de copii a măcca.

Et. nec.

đimbirléc vezi **zimbléc**.

đinúclu vezi **zinúclu**.

đivri *s.f.pl.* Pap² 78. F i g. Ochi. *Să-ți iasă đivri.* (Să-ți iasă ochii.) Pap² 78 s.v.

Et.: bg. dial. **đivăr** 'orb' (BER I 638, s.v. **živăr**).

đoămbă vezi **zōmbă**.

Đoia *n.pr.* Cap 122. Nume de vacă născută într-o zi de joi.

Et.: ***đoi** (var. de la **joii**).

Đoică *n.pr.* Pap² 78. Nume de vacă născută într-o zi de joi.

Et.: din **joii** ***đoi** (var. de la **joii**) + **-ca**.

đrácă vezi **zdracă**.

đrăcăniséș, **đrăcănísiri**, **đrăcănísij**, **đrăcănísit** *vb.* IV. *Tranz.* Dms. A mângăli; a scrie urât și neciteț. *Lă-la tiftéru, đrăcănísă-la și turcă-la șa ncóla.* (În caietul, mângălește-l și aruncă-l cât colo.) Dms s.v.; *Tcāti cōārli să đrăcănísiti.* (Toate cărțile sunt mângălite.) Dms s.v.

Et.: cf. bg. **zdrak**.

đrăcănísitură, *pl.* **đrăcănísitúr** *s.f.* Dms. Mângălitură.

Et.: din **đrăcăniséș** + **-itură**.

đrăclív vezi **drislív**.

đrătlív vezi **dărtăv**.

đrătlív vezi **drislív**.

đúcă *s.f.* Cap 122; Dms. Presimțire.

Ómu văr vęári vrină đúcă. (Omul o avea vreo presimțire.) Dms s.v.; *Si lōa đupu đúcă.* (S-a luat după presimțire.) Dms s.v.

Lęau đúcă. A avea o presimțire. *Lō đúcă că nu mirusești la bun.* (Avu o presimțire că nu miroase a bine [= nu-i a bună].) Cap² 179/42.

Et. nec.

đulúf vezi **zălúf**.

đut vezi **jut**.

đúuă vezi **zúuă**.

đvárnă vezi **zvárnă**.

đvișcă, *pl.* **đvișki** *s.f.* Cap 123; ALDM II, h. 790/2, 3. Oaie de 2–3 ani; mioară.

Var.: **zvișcă** (ALDM II, h. 790/2).

Et.: mac. **đviska**, bg. **zvizka**, **đvizka** (s.v. **đizak**, BER I 326).

E

e¹ *interj.* Pap² 78; Can² 392; Cap 123; Dms. Ei, e, hei, ah! Exclamație care exprimă mirare, enervare, satisfacție. *E, muă scăpăi, pân la lânta ură, alá kerim!* (E, acum scăpai, până data viitoare, domnul să fie slăvit!) MP 112/1; *E, gídi, bébi cumuvólci.* (E, măi, cumetre lupule.) Cap² 40/39; *E, țestă sēră ți mi drăpēm mult!* (E, în seara asta, ce mult mă scărpinam!) Cap² 43/37; *Ei, ca s-mi manș, máncă-mi.* (Ei, dacă [tot] o să mă mănânci, mănâncă-mă.) Cap² 144/9; *E! ca vini căsă, si bucurără și tătōhi!* (Ei, dacă veni acasă, se bucurară și părinții.) Can T² 105/4; *E! mulări, mult dúlți-đ cárne di țesta sēră.* (Ei! femeie, foarte dulce e carnea din seara asta.) Can T¹

277/26; *E, afëndi, nu țopă mult! Iălă ȳa pruăpi si-ț spun ți fac.* (Ei, domnule, nu țipa atât! Vino aici aproape să-ți spun ce fac.) MP 114/24; *Ei! disfó-ti di pri cal di el si-ț dau bustán!* (Hei, dă-te jos de pe cal și vino să-ți dau pepene verde.) Cap² 99/39; *E, ți bun.* (Ah, ce bine!) Dms s.v.; *Ei, élä ȳa!* (Hei, vino aici!) Dms s.v.

Var.: **ej.**

Et.: onomatopee.

e² pron. vezi **i²**.

ęa vezi **ja.**

ęac vezi **leęc.**

ęápă vezi **jápă.**

ęárbă vezi **járbă.**

ęári vezi **jári.**

ęárnă vezi **járnă.**

ęáscă vezi **jáscă.**

ęásli vezi **jásli.**

ęášlă vezi **jášclă.**

ęęși num. Șase. *Muo, puimóni vem pănăęir la ęęși septemvriu.* (Acum, poimăine avem târg pe șase septembrie.) AtaM 390/18.

Et.: gr. **ęęti.**

ęęșięisés, **ęęșięisiri,** **ęęșięisij,** **ęęșięisít** vb. IV. *Tranz.* Pap² 78;

Can² 392; Cap 123; Dms. A explica; a traduce, a tâlmăci. *Ampirátu visó un vis urót și, cări s-la ęęșięisęscă, la țela ampirátu a! da jimitáti di ampirățólă.* (Împăratul avu un vis urât și celui care o să-l tâlmăcească, acelaia împăratul îi va da jumătate din împărăție.) Pap M² 165/3; *Ampiráti, io pot s-la ixięisés [visu], áma cu țista căúil, că s-n-u dai ílla ta dúpu țista fićóru.* (Împărate, eu pot să-l tâlmăcesc [visul], dar cu această înțelegere, ca să-mi dai fata ta după acest băiat.) DP 136/36; *Lă scălb ánvită, mă nu putú ęęșięisiri cártęa.* (La școală învăța, însă nu putu să traducă scrisoarea.) Dms s.v.

Var.: **ixięisés.**

Et.: gr. **ęęηγώ.**

ęęșitasijă, pl. **ęęșitasij** s.f. AtaM 295/22. Consultație.

Et.: gr. **ęęέταση.**

edvám vezi **idvám.**

efcolijă s.f. AtaM 49/3. Ușurință.

Et.: gr. **ęęκολία.**

efëndi s.m. Cap 123; Dms. Domn. *Túcu mult n-u mőncă, mámu, di Urfán efëndi.* (Mult mi-e dor, mamă, de domnul Urfán.) Cap² 17/18; *Bra cuzúm efëndi, Iártă-mi.* (Măi dragă domnule, iartă-mă.) Dms s.v.; *E, afëndi, nu țopă mult! Iălă ȳa pruăpi si-ț spun ți fac.* (Ei, domnule, nu țipa atât! Vino aici aproape să-ți spun ce fac.) MP 114/24.

Var.: **afëndi.**

Et.: tc. **efendi.**

ęftin, **ęftină,** pl. **ęftiń,** **ęftini** adj. Pap¹ 48; Pap² 78, 85; Can² 392, 403; Cap 123; Wild h. 392/2-7; Dms. Ieftin.

Pămpóru maj pri jęftin purtá lúcri. (Vaporul ducea [= transporta] lucrurile mai ieftin.) Can T¹ 276/9; *Ęftin lă cumpărără măgáru.* (Au cumpărat măgarul ieftin.) Dms s.v.

♦ *Jęftina cáрни cőjń!* ăȳ mánăncă. (Carnea ieftină o mănâncă [doar] câinii.) Can T² 110/33.

Var.: **jęftin,** **jęftinăt** (Wild h. 392/1),

jęftin (Wild h. 392/5, 6).

Et. mac., bg. **ęftin ęemuh** (gr. **ęftηνός**).

ęftinătáti s.f. Cap 123 s.v. **ęftin;** Dms. Ieftinătate. *Cőan ăj ęftinătáti, sirumáși! ęjűés maj bun.* (Când e ieftinătate, săracii trăiesc mai bine.) Dms s.v.

Et.: din **ęftin** + **-ătáti.**

ęfur, pl. **ęfur** s.m. Dms. Efor. *Vęau pus ęfur lă bisęárică.* (Puseseră efor la biserică.) Dms s.v.

Et.: gr. **ęftορος.**

ęfharistisés, **ęfharistisiri,** **ęfharistisij,** **ęfharistisít** vb. IV. *Refl.* A se mulțumi.

La lúmça (la uámiñiü) òi la faț bun, nu si eřharistisiã. (Oamenii căroră le faci bine nu se mulțumesc.) Kats 69/13.

Et.: gr. *ευχαριστώ.*

ehmálotos, *pl. ehmáloti s.m.* ALDM III h. 1451/2–7. Prizonier.

Et.: gr. *αιχμάλωτος.*

ehtró, *pl. ehtrí s.m.* ALDM III h. 1428/5. Dușman.

Et.: gr. *εχθρός.*

ej vezi **e¹**. ALDM II, h.1163/1–6.

ej, *pl. ej s.m.* Pap² 85; Can² 403; Cap 123, 154; Cerna A/1360; AtaM 47/22; ALDM II, h. 1163/1–7; Dms. Arici. *Éju äj mult fricós.* (Ariciul este foarte fricos.) Cap 123 s.v.; *Cum să nu es [zăčudítă], iéjuli, mi ia tricú pri ua lisița.* (Cum să nu fiu [îngândurată], ariciule, păi, iacă, trecu pe aici vulpea.) DP 52/24; *As spúnim únă pricázmă mo tri líuț, tri vúlpe řiu tri eř.* (O să spunem acum o poveste despre animale sălbatice, despre vulpe și despre arici.) AtaM 365/2; *Éřlu cu vúlpea si flára únă vrăami tru únă váli.* (Ariciul cu vulpea se întâlniră odată într-o vale.) AtaM 365/3.

Var.: **eș**, **iej**.

Et.: mac., bg. *ež.*

e¹ vezi **iel**.

e² vezi **éla**.

éla, *pl. iláti vb. intrans.* (folosit numai la imperativ) Can² 392; Cap 123; Dms. Vîno, veniți. *E, afëndi, nu řópă mult! Iălă ua prúăpi si-ț spun ři fac.* (Ei, domnule, nu țipa atât! Vîno aici aproape să-ți spun ce fac.) MP 114/24; *Iălă [...]* *bábo, s-mi caț ăñ cap.* (Vîno [...] babo, să mă cauți în cap.) Cerna T; *Bra fičór, nu u tălčóť [řăprátcă], túcu iláti s-va dau cóti un irmilíc di lăsáť-ău.* (Măi copii, n-o omorâți [vipera], ci veniți să vă dau câte un irmilic ca să o lăsați.) Cap² 94/29; *Máțu, máțu, iála s-la manț řgáricu!* (Pisico, pisico, vîno să-l

mănânci pe șoarece!) Cap² 122/37; *Fčáta a'zisi: „iel ancóá, nu-ı řa lúcrú cum řtiü tu”.* (Fata îi zise: „vîno aici, treaba nu e așa cum řtii tu”.) Cap² 72/10; *Füăc, füăc, iéla s-u arđ băltiüa.* (Focule, focule, vîno să arzi securea.) Cap² 122/23; *Mámu, el să vez řiřta fičóri' di iúndi să be áru.* (Mamă, vîno să vezi de unde o să bea apă acești copii.) Cap² 48/25; *Ei! disřó-ti di pri cal di el si-ț dau bustán!* (Hei, dă-te jos de pe cal și vîno să-ți dau pepene verde.) Cap² 99/40; *Cóři nu ti voi [...], élă délmi că řer.* (De ce să nu te vreau, [...] vîno dacă dorești.) Cap² 90/34; *Mámu cu táti, iăláť!* (Mamă și tată, veniți!) MP 180/30; *Ácu putiăť, iăláť s-mi scăpáť.* (Dacă puteți, veniți să mă scăpați.) MP 56/23; *Iălă ua, niăgru cóřini.* (Vîno aici, câine negru.) MP 14/15; *Téti, iélă la noi că sam singură ři dărái búnă řină.* (Mătușă, vîno la noi că sunt singură și am pregătit o cină bună.) Can T² 125/6; *Iéla curón!* (Vîno repede!) Kats 77/21.

Var.: **e¹**, **élă¹**, **iălă**, **iála**, **iălă**, **iel**,

iéla, **iélă**.

Et. mac., bg. *ela, elate* (gr. *έλα, ελάτε*, imper. de la *έρχομαι*).

Elășnița vezi **Elășnița**.

élatu *s.m.* Wild h 49/6. Brad.

Et.: gr. *έλατο*.

élă¹ vezi **éla**.

élă², *pl. éli s.f.* Pap¹ 48; Pap² 86; Can² 403; Cap 123; Wild h. 49/4, 7; AtaM 47/21, ALDM II, h. 1122/1-4, 6, 7, h. 1124/5; Dms. Brad. *Șcândura di iélă äj búnă ři licșóará.* (Scândura de brad este bună și ușoară.) Dms s.v.

Var.: **iélă**.

Et.: mac., bg. *ela*.

élbet *adv.* Can² 392; Cap 123; Dms. Desigur, așa este. *Élbet! Că nă dát-ău Dómnu fětă, toț pot să nă-ü řeră.* (Așa e!

Dacă ne-a dat Dumnezeu fată, toți pot să ne-o ceară [de nevastă.] Can T¹ 274/7.

Et.: tc. *elbet*.

éle vezi **élem**.

éleji-alájsi vezi **alájsi-vérsi**.

élem conj. Cap 123; AtaM 47/20; Dms. Însă, dar. *Ăi mai bun pári și mal si no-ai, élem priiátali si ai.* (E mai bine să nu ai bani și avere, dar să ai prieteni.) Cap² 81/37; *Élem ácú-i șa, bun ái.* (Dar dacă e așa, e bine.) Dms s.v.

Var.: **éle** (Cap 123; Dms s.v.), **éli** (Dms s.v.), **élim** (AtaM 47/20).

Et.: bg. *ele* (*elem*) (Cap 123).

Eléșința vezi **Eléșnița**.

Eléșnița n.pr. Pap M² 176/15; Cap 123. Nume de loc (de fântână) în *Oșin*; nume de loc.

Var.: **Eléșința** (Pap M² 176/15).

éli vezi **élem**.

éli-alájsi vezi **alájsi-vérsi**.

élim vezi **élem**.

em conj. Cap 123; Dms, AtaM 260/15. Și, în plus, pe deasupra. *Ți Ț-ai ligát căpu, Tóșu, cu neágră șămíiă, Tóșu, fáță mpuvinítă em prugálbinită?* (De ce Ți-ai legat capul, Tóșu, cu basma neagră, Tóșu, față veștejită și îngălbenită?) Cap² 18/15; *Ni gálfnă án cutet, ni ou án ulóg, em ambáru dișórt.* (Nici găină în coteț, nici ou în cuiabar, pe deasupra (și) hambarul gol.) DP 56/24.

Em... em. Nu numai... ci (dar) și; și... și; ba... ba. *Em budálá, em inăgíiă.* (Și prost și încăpățânat.) Dms s.v.; *Em próstu, em fudúl.* (Nu numai prost, ci și fudul.) AtaM 260/15; *Em va, em nu va.* (Ba vrea ba nu vrea.) AtaM 260/16; *Hem zahmét mári, hem harğ mai mult.* (Nu numai suferință mare, dar și câștigul mai mult.) Cap 123 s.v.; *Țișta doi l'raș em cu inát, em linóș.* (Aceștia doi erau și supărăcioși și leneși.) Cap² 81/39.

Var.: **hem**.

Et.: din tc. *hem* (mac. *em*, bg. *hem*).

embolășés, embolășíri, embolășij,

embolășít vb. IV. Tranz. ALDM II, h. 1040/4, 5. A altoi.

Var.: **envoliășés** (ALDM II, h. 1040/5).

Et.: gr. *εμβολιάζω*.

émbor vezi **émbur**.

émbur, pl. **émbur** s.m. ALDM III h. 1561/2–7. Negustor. *Ăn Țca șcără si vça pugudít un úaspiț án căsă, ra émbur.* (În seara aceea se nimerise [să fie] un oaspete în casă, era negustor.) AtaM 395/4; *Ou lăiám simința di cujărét, vință târgovét, émbor.* (Sămânța de gogoși de mătase o luam [= cumpăram], veneau târgoveți, negustori.) AtaM 400/17.

Var.: **émbor**.

Et.: gr. *έμπορος*.

emén adv. Pap² 78; Can² 392; Cap 123; Dms. Abia; numai ce (îndată ce). *Ágrili [...] li sémină, ia gărnișór, ia mel, dintru că emén tot cómpu lunđinésc la căță ápa și si pot vądri siminătúrli.* (Ogoarele [...] le seamănă, fie [cu] porumb, fie [cu] mei, pentru că numai ce [= îndată ce] e cuprins de apă câmpul din *Lúnđín* se și pot curăța semănăturile de buruieni.) Can T¹ 262/23; *Emén vini și fuzí.* (Abia a venit și a plecat.) Dms s.v.; *Emín vez vlah și țeră-l'urdă, fáți?* (Abia vezi un român și cere-i urdă, se face [= e normal]?) = Se spune despre cei care, de la prima întâlnire, încep să-ți vorbească despre suferințele și nevoile lor, ca să le vii în ajutor.) Pap M² 88/14.

Var.: **emín**.

Et.: tc. *hemen* (bg., *hemen, emen*).

emín vezi **emén**.

emíș vezi **imíș**.

endácsi adv. AtaM 295/24. Bine, foarte bine; de acord; în ordine.

Et.: gr. *εντάξει*.

éndic vezi **ándăc**.

endíștico s. Certificat. *La 1939/40 la șfârșóț dimoticó scuió, lai endíștico ca*

mult bun maθitís. (În 1939/40 am terminat școala primară, am luat certificat de cel mai bun elev.) AtaM 378/24.

Et.: gr. *αντίστοιχος*.

endometacși *adv.* AtaM 295/25. Între timp.

Et.: gr. *εν τω μεταζβ*.

enesă *s.f.* ALDM I, h. 374/2–6. Injecție. *Άή पूsi ună enesă.* (Mi-a făcut o injecție.) ALDM I, h. 374/4.

Et.: gr. *ένεση*.

envoliázmo *s.* ALDM I, h. 373/4. Vaccin, vaccinare.

Et.: gr. *εμβολιασμός*.

envoljășés vezi **embolășés**.

epilepsijă *s.f.* ALDM I, h. 404/4, 5. Epilepsie.

Var.: **epilepsijă** (ALDM I, h. 404/5).

Et.: gr. *επιληψία*.

epilepsijă vezi **epilepsijă**.

épsibir *adv.* AtaM 47/20. Totuna.

Et.: tc. *hepsi bir*.

éră vezi **ára²**.

erbutină vezi **járbutină**.

erebiță vezi **iribiță**.

ergátis, *pl.* **ergátes** *s.m.* ALDM III h. 1476/5. Muncitor.

Et.: *εργάτης*.

éri vezi **ierj**.

eriyén vezi **irgén**.

Erigon *n.pr.* Cap¹ 6/6. Ierihon, vechi nume al râului *Țârna*.

érți vezi **jérti**.

es¹ vezi **jes**.

es² vezi **sam**.

esáp vezi **isáp**.

están *adv.* Can¹ 178 s.v. *an¹*. An, anul trecut.

Et.: *éstu + an¹*.

éstu, **ęastă** *pl.* **ęști**, **ęști** *pron.* și *adj. dem.* (în Țárnareca) Cap 123, 309 s.v. *țista*; AtaM 218/13; ALDM III h. 1711/7. Acesta, ăsta. *Lă éstu a' dădęám páni s-măncă sal cãn a' rãmăncă lă argáf.* (Acestuia îi dădeam să mănânce pâine

numai când le rămânea argaților.) Cap² 106/38; *Éstu țivá nu lucrá.* (Acesta nimic nu lucra.) Cap² 106/35; *Cãn nęársi vúlpea la éşlu tru váli éstu-l' đăți.* (Când merse vulpea la arici la râu, acesta îi zice.) AtaM 366/1; *Étu, tru iástă cásă șęáde Muşáta locluj.* (Iată, în casa asta stă Frumoasa locului.) Cap² 108/21; *Ísta-ı di ilımu.* (Acesta e de când lumea.) Dms s.v. *ilımu*; *Dát-lă lă iéstu uom tánti pári, cáti a' dęadıđ lă țel mai mári argát.* (Dați-i acestui om atâția bani câți i-ați dat celui mai mare argat.) Cap² 106/39; *Tri ți voi lucráf la éstu ágru, ađ, mo in it cábúl, İrtát cábátęa.* (Pentru că voi lucrați la ogorul acesta, hai, acum sunt de acord, [v-am] iertat vina.) Cap² 111/44; *Éstu zlátár [...] aų feási iástă cloşcă cu pul.* (Acest argintar [...] făcu această cloșcă cu pui.) Cap² 107/36; *Țárlu gri la éstu uom.* (Împăratul îi zise acestui om.) Cap² 106/33; *Nu vedz ți pot şu cu iáști lęámni!* (Nu vezi ce pot să fac și cu aceste lemne!) Cap² 107/33; *Tru iástă cásă șádi muşáta locluj.* (În această casă locuiește frumoasa locului.) Cap² 108/22; *Bra cal, ți-i iástă di tını?* (Măi, calule, ce-i asta la tine?) Cap² 113/3; *Cu iástă sibépi şu móşlă vizură áiri.* (Cu această ocazie și bătrânii se pricopsiră.) Cap² 106/14; *Nisirbıręa la dúsi an sta úrdini.* (Nemunca îl aduse în această situație.) Kats 83/12; *Și éşcă [vúlpea și éşlu] móți știjá cáłęa.* (Și aceștia [vulpea și ariciul] acum știau drumul.) AtaM 365/11; *Șiu éşcă [vúlpea și éşlu], cã si stimní, tręgnira lanculóți, nerc la ină.* (Și aceștia [vulpea și ariciul], dacă s-a întunecat, porniră încolo, merg la vie.) AtaM 365/20.

Var.: **ięstu**, **istú**, **stú**.

Et.: lat. **istus, ista*.

eș vezi **ej**.

étcă *interj.* Pap² 78; Cap 123; Dms. Iată, uite. *Dúpu țe ișó [muráru], étcă vizú lângă búcă un sindúk.* (După ce ieși [morarul], iată că văzu lângă ulucul morii un cufăr.) Pap M² 143/31; *Étcă lă strătéști un dęd cu bárba álbă.* (Iată că îi întâmpină un moș cu barba albă.) Pap M² 166/5; „Cum șa?”; „Étcă șa”. („Cum așa?”; „Uite așa.”) Cap² 75/39; *Și étcă-la țéla úómu ți si căță cu luț mulári.* (Și iată-l pe acel om care se iubea cu nevasta lui.) Cap² 25/36.

Et.: din *étu* + *că*.

étimp *adv.* În fiecare an. *Ácu puń étimp pátáti, nu fáti; trubăiáști si puń un timp pátáti, un timp gron.* (Dacă pui [= plantezi] în fiecare an cartofi, nu e bine; trebuie să pui un an cartofi, un an grâu.) AtaM 388/26.

Et.: din *e* + *timp*.

étiși, *pl. étișes s.* ALDM III h. 1472/2–7. Cerere.

Et.: *átηση*.

étu *interj.* Iată, uite. *Étu, tru iástă căsă șgåde Mușáta lócluț.* (Iată, în casa asta stă Frumoasa locului.) Cap² 108/21; *Étu, mo ári tricútă nóúă șu un mes di đáli.* (Iată, acum au trecut nouă [ani] și o lună de zile.) Cap² 107³; *Étu, tru iástă căsă șgåde Mușáta lócluț.* (Iată, în casa asta stă Frumoasa locului.) Cap² 108/21.

Et.: bg. *eto*.

Éva *n.pr.* Dms. Eva. *Adám și Éva si șitájš ăń ráj.* (Adam și Eva se plimbă în rai.) Dms s.v.

éva *interj.* Dms. Vai. Strigăt care exprimă durere, deznădejde, milă etc. *Évaa! ți páțóáj.* (Vai! ce am pățit.) Dms s.v.; *Évaa! cpat sām bucurós.* (Vai! cât sunt de bucurós.) Dms s.v.

Et.: tc. *eyvah*.

évana *vezi évála.*

évála *interj.* Dms. Gata. *Évála, nu mi ămburoás.* (Gata, nu mă lupt.) Dms s.v.; *Zi „évála”, ácu țer s-ti las.* (Spune „vai”,

dacă vrei să te las.) Dms s.v.; *Cșan ziț „évála”, árdiț mșáńli.* (Când spui „gata”, ridici mâinile.) Dms s.v.; *Evanaaa [...] mi cmo?* (Vai [de mine], dar acum?) DP 63/35.

Var.: **evana.**

Et.: din tc. dial. *evala* (BER I 474) (tc. *eyvalla*).

éxtra *adv.* AtaM 47/21. Extra.

Et.: mac., bg. *ekmpa*, gr. *έξτρα* (lat. *extra*).

éza *adv.* Dms. Adesea, mereu, totdeauna. *Éza nă vedșám.* (Ne vedeam adesea.) Dms s.v.; *Éza cóla ra.* (Totdeauna acolo era.) Dms s.v.; *Țári éza să-l dai.* (Trebuie mereu să-i dai.) Dms s.v.

Et. nec.

ézero *s.m.* AtaM 287/30. Lac.

Et.: mac. *ezero*.

ezúă *vezi izuuă.*

F

fac, fáțiri, feș, fat *vb.* III. *Tranz.* și *refl.* Pap¹ 44; Pap² 79; Can² 393; Cap 123; ALR II, 1, h.3/012; ALR II s.n. 3, h. 770/012; ALR II s.n. 5, h. 1421/012; ALR II s.n. 6, h. 1627/012, h. 1644/012; Cerna A/715, 1294, 1845, 1930, 2008; Wild, h. 252/1, 2, 4–6; ALDM III, h. 1660, 1661, 1662, 1665/1–7; Dms. **1.** A(se) face. *Țista n-ăi lucrú, licșuór lucrú fac.* (Acesta îmi e lucrul, ușoară treabă fac.) AtaM 392/23; *Găĺna fáti uou.* (Găina face ou.) ALDM II, h. 850/1–7; *La noi vem, adét dirép Cărcún, fac mulérli un puclón.* (La noi există [un] obicei, în ajun de Crăciun, femeile fac un plocon [= gătesc o mâncare rituală de Crăciun].) Can T² 105/18; *S-ti fac zíniri!* (Te voi face ginere!) MP 20/2; *Cşinili ca s-facă cau, cau, [...] iel s-fúgă.* (Când câinele va face ham, ham, [...] el va fugi.) W 61/22; *Nápcum la blagosloví și la zisi: créștiț și iț mulț [și va fáțiț mulț].*

(Apoi îi blagoslovi și le zise: creșteți și vă înmulțiți [și vă faceți mulți].) Pap M² 147/34; *Dúpu bričóre tñirlui, fac unęc ġambúš.* (După bărbieritul mirelui, fac o mică petrecere.) Can T² 118/20; *Án tça zúuá án Óših si fářá tuótá zúua pñăġir.* (În acea zi în Óših se făcea târg toată ziua.) AtaM 389/28; *Flaj un siġim, la zgripü án un, țela siġimu nu junđá; la feš án doi, báia prukó.* (Găsiu o sfoară, îi dădui drumul în una [= neîndoită], sfoara aceea nu ajungea; o făcui în două, aproape ajunse.) Cap² 104/28; *La fñás io sta lucrú.* (Eu am făcut lucrul ăsta.) Kats 76/24; *Și căziú luoș și ram la nusucumiú, la buólniță, și mi feš inhiriși.* (Și am căzut bolnav și eram la nusucumiú, la spital, și m-am operat.) AtaM 392/7; *Cøn si fěsi núnta, sčarli răđá, nóriI plănđáú și bčaręa cãntá di mári bucuriIă.* (Când se făcu nunta, soarele rădea, norii plângeau și vântul cânta de mare bucurie.) Pap M² 139/38; *Ai fñási un culác di bärniță și la cųápsi an čănúšă.* (Îi făcu un colac de mei păsăresc și îl coapse în cenușă.) MP 156/24; *Con si prukó cola, uzó glásur di drař, cum si fãlčáú cãri ři ári fat.* (Când se apropie acolo, auzi voci de draci, cum se laudau care ce a făcut.) DP 173/30; *Ři bun řer să-ř fac?* (Ce bine vrei să-ți fac?) Cap² 28/1; *Șarpili, ři bun póti să-ř făcă?* (Șarpele, ce bine poate să-ți facă?) Cap² 39/30; *Io si va ancurún că năpcum să fářit fãmčáI.* (Eu o să vă cunun ca apoi să faceți copii.) Cap² 76/9; *Tricú [...] pristi púnțe di řer fătá di řeráru nóstru.* (Trecu [...] peste puntea de fier făcută de fierarul nostru.) Cap² 146/16; *Áncă trei añ ři di fářęa áskirlč.* (Încă trei ani are de făcut serviciul militar.) Cap² 91/24; *Știúú toáti ře au di fářęa.* (Știau toate [lucrurile] pe care le au de făcut.) Cerna T. 2. A deveni, a se preface, a se

transforma. *Iel si fěasi un rãslán, si burčră cu pórku toátá zúua.* (El se prefăcu în leu [și] se luptară cu porcul toată ziua.) Cap² 73/22; *Ţéla doi mǎxón [...] si fěsiră dčou tǎpóli și mult raú buni.* (Cei doi copii [...] se transformată în doi plop și erau foarte frumoși.) Cap² 57/8; *Iel nu vru să scúltă, biúú și si fěsi řerb.* (El nu vru să asculte, bău și se prefăcu în cerb.) Pap M¹ 14/30; *Si pugudi blăstému că Ștefán, cum ra fětá, si fěsi fičór.* (Se nimeri [= se împlini] blestemul, ca Ștefan, cum era fată, se transformă în băiat.) Cap² 151/11; *Aú bluguvisi ápa și únă úará si fěsi ápa bluguvisitá rakiúă.* (Binecuvântă apa și deodată apa binecuvântată se transformă în rachiu.) Cap² 53/3; *Mo, táti, io ai să mi fac un zăgár.* (Acum, tată, eu hai să mă fac [= să devin] un ogar.) Cap² 50/8; *Sóra-sa aI'zisi s-nu be că, ácu be, sa si făcă řerb.* (Soră-sa îi zise să nu bea că, dacă bea, o să se facă cerb.) Pap M¹ 14/29; *Ţista nu-ř fat áncă uom.* (L i t. Acesta nu a devenit [= nu s-a făcut] încă om. = Se spune despre cineva care nu s-a maturizat.) Pap M¹ 18/14. 3. A se preface, a lăsa apranțele (că). *Úná zúuá din zóli s-fñási iIu lu ampirátuluı ca fúzi la luăř.* (Într-una din zile, fiul împăratului se prefăcu că pleacă la vânătoare.) MP 132/7; *Góna fñási ca z-dúsi la grųăp.* (Gheorghe se prefăcu că se duce la mormânt.) MP 234/18. 4. A naște. *Rămáš grıúú și añ fñáš un fičúăř.* (Rămăsei grea și născui un fecior.) MP 96/28; *La vięa fat múm-sa an bitărniță.* (Îl născuse mamă-sa la bătrânețe.) MP 12/3; *Ţișta gózbă dăráu, că si vęa fat un lupčác și si gustčáú.* (Aceștia făceau chef, că se născuse un pui de lup și se ospătau.) DP 126/12. 5. A face, a valora. *Căloacca și tǎpúzu nu fářá dóuau pári.* (Paloșul și măciuca nu făcea [=nu valorau] două parale.) DP 88/8. 6. A se

întâmpla. *Nu pătúra si-nvițăță ți s-fîșara.* (Nu putură să înțeleagă ce s-a întâmplat [cu ei].) MP 12/10; *Ca uzó ampirátu, mult róu a' vini și zisi: lăgát, vidét țe si fêsi, bra.* (Când auzi împăratul, se supără mult și zisi: bre, alergați, vedeți ce s-a întâmplat.) Pap M² 137/39; „*Mai vēm un fráti*”, *zisi*, „*da nu ștu țe si fêsi*”, *zisi*. („Mai aveam un frate”, zise, „dar nu știu ce s-a întâmplat [cu el]”, zise.) Cerna T; *Iça spúsi tot cum si fêsi.* (Ea spuse tot cum s-a întâmplat.) Pap M¹ 16/23; *Ia țe si fêáti án vácótu çon fiçóru si jucá cu fêsu.* (Iată ce se întâmplă în vremea când băiatul se juca cu fesul.) Cap² 77/2; *Si fáti că zătripniú unec.* (Se întâmplă că adormii puțin.) Pap M² 164/13. 7. A încerca; a (se) pregăti; a (se) apuca; a vrea. *Fêsiră si dișçlîdă úșa, nu si dișçlîdă.* (Încercară să deschidă ușa, nu se deschidea.) Pap M² 159/10; *Fçasi si turçască cu tuřácú.* (Se pregăti să tragă cu pușca.) DP 123/34; *Lámna fçasi si priznçască.* (Balaurul încercă să se uite.) DP 92/32; *Con fiási s-la cáță piăștili, di s-la púnă an cuăș, piăștili zăzburó.* (Când încercă să apuce peștele, ca să-l pună în coș, peștele începu să vorbească.) MP 176/4; *Tamán fçasi s-la ncálică, iel si fçasi lèpuri.* (Tocmai când vru să-l încalece, el se prefăcu iepure.) Cap² 128/1; *Că biú, fiçóru, fçasi si iásă și vizú că-l' la vça lăsát căpácu.* (După ce bău, feciorul încercă să iasă și văzu că-i lăsase capacul.) Cap² 90/40; *Ișó ántu iel un țerb și iel fçasi si trágă.* (Îi ieși un cerb în față și el vru să tragă.) Cap² 125/37; *Únă zuă fêsi prin păzăriști.* (Într-o zi o apucă prin târg.) W 69/25. 8. A (se)porni, a se rezezi. *Ca fêsi să da cu còrnili-n pórtă, si zalipiră di catran.* (Când se rezezi să dea cu coarnele-n poartă, se lipiră de smoală.) Can T¹ 279/21; *Ca la flo, si fêsi saibu pri iel.*

(Dacă-l găsi, gospodarul se rezezi la el.) Pap M² 156/26; *Fiçóru [...] si fçasi pri iáli.* (Feciorul [...] se rezezi asupra lor.) Cap² 65/44. 9. A se ascunde. *L-u lo tórba, au scúnsi și si fçasi și el dúpu únă șúmă lă știtári.* (Îi luă traista, o ascunse și se ascunse și el după un copăcel la așteptat [= să aștepte.]) DP 70/33. 10. A se apropia. *Muiár-sa la viruí; s-fîási pân di iel.* (Femeia lui îl crezu; se apropie de el.) MP 114/3.

Án ți fáti. A i se părea, a-și închipui. *Ál' ți fáti că nçári ca iel.* (I se pare că nu [mai e nimeni] ca el.) Cap² 178/22; *Ai ți-fátiçá ca ra fiátă, áma nu pátu s-la cunuășcă.* (I se părea că e fată, dar nu putu să-l recunoască.) MP 70/1; *A' ți fçasi că fiçóru [...] umizçá cu țela țe la vça șutnít án Vardár.* (I se păru că băiatul [...] semăna cu acela pe care îl aruncase în Vardar.) DP 32/13. **Ñ-u di fátiřa.** A-i arde, a avea chef. *Nu l-u di fátiřa ni bun, ni nibún.* (Nu îi arde să facă nici bine, nici rău. = Se spune despre cei care se decid greu să facă ceva.) Cap² 178/17. **Nu fáti.** Nu e bine, nu se cade. *Nu fáti să si cáță cu uglindála.* (Nu e bine să se uite în oglindă.) Pap M² 102/6; *Cu cățol și cu máța nu fáti să si joácă.* (Nu e bine să se joace cu cățel și cu pisica.) Pap M² 102/9; *Tátu-su a' zițçá că nu fáti tári pașalarésc fiçór să anșóară dúpu tári fétă fòră mòh.* (Tatăl său îi zicea că nu se cade ca un astfel fecior de pașă să se însoare cu așa fată fără mâini.) Pap M² 142/8; *Nu fáti si beai ca ácu beai s-ti faț țerbu.* (Nu e bine să bei [apă] căci, dacă bei, o să te faci cerb.) DP 203/6. **(Nu) si fáti.** (Nu) se poate (spune). *Aș la lăsó fiçóru și fuzi çot nu si fáti mai bucurós.* (Îl lăsă pe fecior și plecă cât nu se poate mai bucuros.) Cap² 127/4; *Si púsi pri un múnti nalt, çoat ra nalt nu si fáti.* (Se sui pe un munte înalt, atât era de înalt cât nu

se poate spune.) DP 47/19; *Vizú únă fġatã liŝnicã di cõta s-nu s-fãcã vikim mai mult.* (Vãzu o fatã frumoasã cât nu se poate mai mult.) Cap² 119/23; *Vġa únã fġatã cã vrinã túrturã ŝi sirbiçõasã cõata si fáti.* (Avea o fatã ca o porumbițã ŝi cât se poate de muncitoare.) DP 78/3. **L-u fac.** A o porni, a pleca. *Ca iŝõ la lov, fiçõru l-u fġesi di cõla cútru iúndi vizú.* (Dacã plecã la vânãtoare, feciorul o porni (plecã) de acolo încotro vãzu (cu ochii).) Cap² 149/12. **Fac cum fac.** Fac ce fac. *Lúpu [...] fġási cum fġási ŝi zãmutri nsus.* (Lupul [...] făcu ce făcu ŝi se uitã în sus.) Cap² 117/29. **Fac ágru.** A lãzui. Cerna A/1294. **Fac ápã.** A urina. *Dġdoli, lãs-mi nãfãrã si fac ápã.* (Moŝule, lasã-mã afarã sã urinez.) W 65/24. **Fac bésã.** A jura credințã. Dms s.v. *bésã.* **Fac bitãrñġãta.** A-ŝi vedea de bãtrãnețe. *Muõ-u fac bitãrñġãta ŝi mi ŝatãiēs prin drum.* (Acum îmi vãd de bãtrãnețe ŝi mã plimb pe drum.) AtaM 392/9. **Fac blãstém.** A blestema. *Cãru, an drímu țista cõa, pri múnti, si spãrsi ŝi țela túntġa fġesi blãstém.* (Carul, pe drumul dincoace, pe munte, se rupse ŝi atunci acela a blestemat.) Pap M² 156/39. **Fac cuduŝlõc.** A turna, a pãrfi, a codoŝi. Cerna A/1845. **Fac cãbát.** A greŝi. (vezi *cãbát*). **Fac dãviiã.** A face plãngere. *Túcu nu fõ daviiã.* (Numai nu face plãngere.) Cap² 46/3. **Fac laf.** A face o înțelegere, a se vorbi. *Doi fur fġásirã laf ca si la fúrrã boi!* (Doi hoți se vorbirã sã fure boii.) Cap² 83/3. **Fac lúcru.** A munci, a face treabã. *Cã ra mult muãŝ ŝi nu putiġã s-fãcã lúcru, nu la vriãu.* (Pentru cã era foarte bãtrân ŝi nu putea sã munceascã, nu-l voiau.) MP 226/6. **Fac pãzãre.** A face o înțelegere. *Noi [...] vem fat pãzãre, ca sã nu nã anvirinõm.* (Fãcuserãm înțelegerea, ca sã nu ne supãrãm [unul pe altul].) Cap² 35/21. **Fac pujár.** A defriŝa prin ardere. Cerna

A/2008. **Fac cu cápu.** A da din cap, a arãta spre cineva sau ceva. ALR II, 1, h.3/012. **Fac cu mõna.** A face semn cu mãna, a arãta. „*Pri uã luõa moãrtġa*”, *ŝi-l fġási cu mõana.* („Pe aici a luat-o moartea”, ŝi-i făcu semn cu mãna.) DP 25/13. **Fac cu ócli.** A face cu ochiul. *Lisița a l fġási cu ócli.* (Vulpea îi făcu cu ochiul.) Cap² 132/27. **Foc mi fac.** A se supãra, a se face foc. *Cõan uzõã árrã, ãmpirãtu foc si fġási.* (Când auzi din nou, împãratul se făcu foc.) DP 132/33. **Di cap ãn fac.** A face dupã propriul cap, dupã cum te duce capul. *Sfãca di cap ŝ-fãti.* (Fiecare își face de cap [= își face dupã cum îl duce capul].) Pap M² 64/14. **(Mi) fac ãzõr.** A (se) pregãti. *Fõ-ti azõr di nuntã.* (Pregãteŝte-te de nuntã.) Cap² 147/44; *Bġgu [...] puvilit-ãu la duoi izmikãr si fãcã duoi buñ cai ãzõr.* (Beiul [...] a dat ordin la douã slugi sã pregãteascã doi cai frumoŝi.) AtaM 380/7. **Mi fac ãn zinúcli.** A îngenunchea. Cerna A/390. **Mi fac ãncõla.** A pleca, a se depãrta. *Fã-ti ncõla!* (Dã-te încolo, du-te!) ALR II s.n. 5, h. 1421/012. **Mi fac (mai) ãncõã.** A se apropia. *Fõ-ti mai ãncõã.* (Apropie-te.) Pap M² 136/27; *Fõã-ti mai ãncõã ŝi priznġã prin țġa gãurã.* (Apropie-te ŝi priveŝte prin gaura aceea.) DP 60/28. **Mi fac únã (cu).** A se uni, a se înțelege, a se întovãrãŝi. *Si-fĩási únã cu picurãru ŝi aĩ zisi: mõiñi dimniãta s-la trimiãt ziniru si-ț dúcã põini.* (Se înțelese cu ciobanul ŝi îi zise: mãine dimineațã am sã-l trimit pe ginere sã-ți aducã pãine.) MP 208/28; *Si fġásirã únã ŝi kinisirã doi!* (Se întovãrãŝirã ŝi pornirã amãndoi.) DP 61/25. **S-fãti nõapti.** A se înnopta. ALR II s.n. 3, h. 770/012. **Si fãti vãcõtu.** A veni vremea (momentul). *Si fãti vacõtu dirip iŝõre bãsericãlla.* (Vine vremea (momentul)

dinaintea ieșirii [= oamenilor] de la biserică.) Can T² 117/14.

♦ *Bilic fără picurâr nu si făți.* (Turmă fără păstor nu există.) Cap² 167/41; *Foc și plâmin si făși.* (Foc și pară se făcu. = S-a supărat rău.) Cap² 178/25; *Și cucóți! a! fac uáúă.* (L i t. Și cocoșii îi fac ouă. = Se spune despre cineva căruia îi merg bine treburile.) Cap² 178/20; *Cápu făți, cápu trázi.* (Capul face, capul trage.) Pap M² 64/27; *Si făși dá la tot ân jos.* (L i t. Se făcu de la tot în jos. = Se spune despre cei decăzuți cu desăvârșire, care s-au făcut de rușine, de ocară lumii.) Cap² 178/28; *Rópă s-ti faț!* (Să te faci piatră! = Să înțepenesti!) Pap M² 59/41; *Sup tîni să faț!* (L i t. Să [ajungi să] faci sub tine! = Să ologești!) Pap M² 59/39; *Dúpu cápu lui făși.* (A făcut după capul lui.) Cap² 170/22.

Et.: lat. *facere*.

facfón s.m. Dms. Aluminiiu. *Licșór cá facfón.* (Ușor ca aluminiiu.) Dms s.v.

Et.: tc. *fakfon*.

făccă vezi **cfăccă**.

fag, pl. **faj** și **faz** s.m. Pap¹ 44; Pap² 79; Can² 392; Cap 124; Cerna A/1321, 1322; Dms. Fag. *Si púsi fičóru pri un fag și țéla fágú si zăclătínó.* (Se sui băiatul într-un fag și fagul acela începu să se clatine.) Cap² 36/33; *Bátú di un gurgășlîf fag.* (Întâlni un fag scorburos.) Cap² 25/3; *Si dúsi, ligó, ligó toátă zúua faz un di lánți.* (Se duse [și] legă, legă toată ziua fagi unii de alții.) Cap² 140/21; *L'i zăligái ăa toț fází! úna-di-úna.* (Începu să leg aici toți fagii unul de altul.) Cap² 44/11; *Iel amú niți un fag nu puté să ardică.* (Acum el nici [măcar] un fag nu putea să ridice.) Cap² 44/8; *El, țî nu puté si dúcă niți un fag, și zițá cá toátă curia su u árdică.* (El, care nu putea să ducă nici [măcar] un fag, și zicea că o să ridice toată pădurea.) DP

28/18; *Vîçam múnti cu mulț faș.* (Aveam munte [acoperit] cu mulți fagi.) AtaM 370/18; *Múnti di faj.* (Făget.) Cerna A/1322.

Et.: lat. *fagus*.

Fágu-di-Crúți n.pr. Pap M² 176/16; Cap 125 s.v. *fag*. Nume de loc în *Óșiń*.

Fágu-lu-Ćúli n.pr. Pap M² 176/17; Cap 125 s.v. *fag*. Nume de loc în *Óșiń*.

fágă s.f.col. Can² 392; Cap 125 s.v. *fag*; Dms. Frunze de fag. *Cón anvirdăști fága, sfăca om [...] năpă căti únă vęică an méjlucu di ágru.* (Când înverzesc frunzele de fag, fiecare om [...] înfige câte o nuia în mijlocul ogorului.) Can T² 106/36; *Cu fágă li rănçă vitili.* (Hrănea vitele cu frunze de fag.) Dms s.v.

♦ *A! anțápó fágă.* (I-a înțepat frunze de fag. = A isprăvit cu el, nu se mai interesează de el.) Cap² 178/30.

Et.: de la *fag*.

fáidă vezi **fáidă**.

fáidă, pl. **fáidi** și **fóidur** s.f. Cap 125;

Dms. Folos; dobândă. *Țista timp nu vu fáidă din víti.* (Anul acesta nu a avut folos de pe urma vitelor.) Dms s.v.; *Mi ánditái și nu-ń lăa fáidă.* (M-am împrumutat și nu mi-a luat dobândă.) Dms s.v.

Nu ári fáidă. Degeaba, în zadar; n-are rost. *Fičóru [...] la cunoscu drácu, bun mă nu vu fáidă, cá drácu dğádi mai múlți pári di toț și la cumpăró [calu].* (Tânărul [...] îl cunoscu pe drac, bine dar degeaba, căci dracul dădu mai mulți bani decât toți și îl cumpără [calul].) Pap M¹ 22/21, Cap² 127/45; *Aj, n-óri fáidă, aj țéstă sérá să la tálčóm cu báltiți.* (Degeaba, hai, deseară să-l omorâm cu securile.) Cap² 43/33; *Mi știu, cum nu, túcu țivá nu ári fáidă.* (Păi, știu, cum nu, numai că n-are rost.) DP 40/22.

Var.: **fáidă**.

Et.: tc. *faide* (mac. *fajde*, bg. *fajda*).

fáiron *interj.* AtaM 261/18. Gata, s-a terminat.

Et. nec.

fakír, fakírcă, *pl. fakír, fakírki* *adj.* și *s.m* și *f.* Pap² 79; Can² 392; Cap 124; Dms. Biet, sárman, sárac. *Și șa, la fakíru uráču [fúri!]* a! *la furáră șimidói!* *boj.* (Și așa, sármanului agricultor [hoții] îi furară amândoi boii.) Pap M¹ 26/16; *Și țea fakírca țe si fácă? la scoási [mijlucánu fráti] ántru iel.* (Și ea, biata, ce să fácă? îl scoase [pe fratele mijlociu] în fața lui.) Cap² 128/44; *Ie!, fakíri!, Dómnu la vęa dat sáldi un fičór.* (Ei, bieții de ei, Domnul le dáduse numai un fecior.) Cap² 60/30; *Fakíru, níți cã u lipęásti di rost álba.* (L i t. Sármanul, nici cã lipește rachiul de gură. = Se spune despre cineva care este bețiv.) Cap² 165/17; *Si ęudęáú cum si la pęáră fakíru di fičór, cári nu vęa níți un cabát.* (Se întrebau cum să-l omoare pe bietul băiat, care n-avea nicio vină.) Cap² 74/25; *Țęástă fákírca, ți-u flo, cum s-nu spúnă?* (Aceasta, biata, care a aflat [secretul], cum să nu spună?) AtaM 394/11; *Mulláręa si zăčudi, fákírca.* (Femeia se miră, biata de ea.) Cap² 91/11; *Fikíru, la țista [drácu] níți-un nu-l príndi vrúnă luminári.* (Bietul de el, la acesta [= acestui drac] nimeni nu-i aprinde o lumânare.) Can T¹ 280/10; *Fikíru di čerkez [...] lă lăsoá tęgărgícu plin di líri.* (Bietul cerchez [...] lăsă traista plină de lire.) DP 29/1; *Fikírca, și ia au ári bătút muráru.* (Sármana, și pe ea a bătut-o morarul.) MP 84/10; *Kírca, ári mámə máșteră.* (Sármana, are mamă vitregă.) Dms s.v. *mășteră*.

Án fakír. Supărat. *Bărbátu [...]* *au vęádi mullári-sa án fikir.* (Bărbatu-său [...] o vede pe nevastă-sa supărată.) Cap² 66/45. **Sam án fakír.** A sta pe gânduri, a

fi trist. *Ampirátu ra án fikir.* (Împăratul era trist.) Cap² 72/18.

♦ *Blăstémili lu fakíru pri uscát nu cad.* (Blestemele sáracului nu cad pe uscat [= se împlinesc].) Pap M² 63/5.

Var.: **fākír** (Cap 124 s.v.; Dms s.v.), **fíkír, fikírcă, kírca.**

Et.: tc. *fakir* (mac., bg. *fakir*).

falácrú, falácră *pl. falácri* *adj.* Wild h. 146/3. Chel.

Et.: gr. *φαλακρός*.

fálagă *vezi fálăgă.*

fálăgă *s.f.* Can² 392; Cap 125; Dms. Falangă. *Fičóri!* *cári si duțeu [la dásca]* *spunęu ca la púni an fálagă.* (Copiii care se duceau [la dascăl] spuneau că îi pune în falangă.) Can T¹ 267/2.

Var.: **fálagă.**

Et.: gr. *φάλαγγα* (mac., bg. *falanga*).

fálbă, *pl. fálbi și fólbur* *s.f.* Cap 125; AtaM 287/31; Dms. Laudă, fală; elogiu. *Sál fólbur di el.* (Numai laude pe el [= Tot timpul se laudă].) Dms s.v.

♦ *Fálbă múltă și tórbă dășártă.* (Laudă multă și traistă goală.) Cap 125 s.v.

Et.: mac. *falba*.

fálcă, *pl. fólț și fálki* *s.f.* Pap¹ 44; Pap² 79; Can² 392; Cap 125; ALR I, 1, h. 23/012, 013; Cerna A/147, 163; Wild h. 155/1, 3-6; ALDM I, h. 90/ 2, 3, h.106/2-6; Dms. Falcă, obraz. *Di dinti ál ți ánfloá fálca.* (Din cauza dintelui i s-a umflat falca.) Dms s.v.; *Si ángrășóá, fęási fólț cã lu pórcu.* (S-a îngrășat, a făcut fálci ca ale porcului.) Dms s.v.; *Fálkili di fáță.* (Fálcile feții.) ALR I, 1, h. 23/013.

Ánflum fálca. A se bosumfla. *Ți u-ánfliș fálca?* (De ce te bosumfli?) Cerna A/147.

Et.: lat. **falca*.

falés *vezi fálés.*

famíľă *vezi fámęál'ă.*

fanělă vezi **fănelă**.

fant, *pl. fanț și fanğ s.m.* Dms. [La jocul de cărți] Valet. *Aț vîniră mulț fanğ, lumîntra nu mi bățgăi.* (Ți-au venit [= ți-au intrat] mulți valetți, altminteri nu mă băteai.) Dms s.v.

Et.: it. *fante* (bg. *fante*).

făra vezi **fără**.

farăș *f* vezi **fărăș**.

fără¹, *pl. fări și fôr s.f.* Can² 392; Cap 125; Dms. Neam, rasă. *Di țe fără-î și iel.* (Din acel neam e și el.) Can² 392 s.v.; *Fără di gupc.* (Neam de țigan.) Dms s.v. F i g . Demnitate.

♦ *Făra ți ti ari.* (Fi-ți-ar neamul ce te are! [= căruia îi aparții].) Dms s.v.; *Ai pără, ai fără.* (L i t. Ai bani, ai neamuri. = Ai bani, ai trecere.) Can T² 111/41.

Et.: gr. *fara*, alb. *farë*.

fără² vezi **fără**.

fără³ vezi **năfără**.

fărbă, *pl. fărbi s.f.* AtaM 289/31. Vopsea.

Et.: mac. *farba*.

farfară *s.m.* Dms. Palavragiu, om neserios; farfara. *Un tări farfară cări lă viruîăști.* (Pe un asemenea om neserios cine îl crede.) Dms s.v.

Et.: tc. *farfara* (gr. *φαρφαράς*, bg. *farfara*).

făric, **făricări**, **făricăi**, **făricăt** *vb.* I. *Tranz.* Pap² 79; Can² 392; Cap 125; Cerna A/1762, 2335; ALDM III, h. 1497/1–6; Dms. **1.** A potcovi. *Ăcu-n dai ócłł' tɔl' si-ŭ făric iăpa, ără nu, nu-ŭ făric.* (Dacă-mi dai ochii tăi, o să potcovesc iapa, iar [dacă] nu, nu o potcovesc.) Can T² 108/33; *Móni dimnēja le-ŭ iăpa din aór [...] și-ŭ fărică, dîntru ca di nõuă añ di zólî nu-î făricătă.* (Mâine dimineată ia iapa din grajd [...] și potcovește-o, că de nouă ani de zile nu e potcovită.) Can T² 108/30; *S-mi duc s-la făric călu.* (O să mă duc să potcovesc calul.) MP 30/10; *Z-dúsi la*

nalbântu și la rugó ca si-ŭ fărică [iăpa] virisia. (Se duse la potcovar și îl rugă să o potcovească [iapa] pe datorie.) Can T² 108/32; *Țel dğădu si dúsi la clinčáru că s-la fărică măgáru.* (Bătrânul se duse la potcovar să-i potcovească măgarul.) Cap² 89/15. **2.** A bate cuie; a închide, înclua, a fereca. *Toată zúua făricăi cărfi.* (Toată ziua am bătut cuie.) Dms s.v.; „*la ánră ănúntru [ăn sindúki] si vidém poț si la dișłz [...]?*”; *iel antró, ára Jéji la făricó capácu.* („La intră înăuntru [în cuțăr] să vedem, poți să-l deschizi [...]?”; el intră, iar Jéji ferecă [= închise] capacul.) Cap² 97/19; *Ău făricăi ũșa di cútru drum.* (Am bătut în cuie ușa dinspre drum.) Dms s.v.

♦ *Sănătós ti fírícără.* (L i t. Bine te-au potcovit. = Bine te-au aranjat.) Pap M² 70/3.

Var.: **féric** (Pap² 79).

Et.: lat. *fabricare*.

farină vezi **fărină**.

farmacopiós vezi **farmacupiós**.

farmacopós vezi **farmacupiós**.

farmacupió vezi **farmacupiós**.

farmacupiós, *pl. farmacupiú s.m.* ALDM I, h. 381/2–7. Farmacist.

Var.: **farmacopiós** (ALDM I, h. 381/6), **farmacopós** (ALDM I, h. 381/4), **farmacupió** (ALDM I, h. 381/7).

Et.: gr. *φαρμακοποιός*.

farmakíju vezi **farmakíu**.

farmakíjo vezi **farmakíu**.

farmakíu, *pl. farmakíja s.n.* ALDM I, h. 380/2–7. Farmacie.

Var.: **farmakíju** (ALDM I, h. 380/2, 3), **farmakíjo** (ALDM I, h. 380/6).

Et.: gr. *φαρμακείο*.

fartát vezi **fărtát**.

fășă, *pl. fșș, fșșur și făși s.f.* Pap¹ 44;

Pap² 79; Can² 393; Cap 126; ALR II, 1, h. 148/012; Cerna A/2011; Dms. Fașă; fășie îngustă (de piele, pământ etc.);

bucată, căpătâi. *Mămúșa sta lângă Țel [mămúșu] cu rubičkili și cu fășa.* (Nașa stă lângă el [nașul] cu hăinuțele și cu fășa.) Can T² 117/15; *Fičóru nq-ári fășă.* (Copilul n-are fășă.) Dms s.v.; *Cári si pișmăndisescă să scoátim únă fășă din gorb.* (Cui o să se supere o să-i scoatem o fășie de piele de pe spinare.) Cap² 31/13; *Toi să-ț scot únă fășă din gorb.* (Stai să-ți scot o fășie de piele de pe spinare.) Cap² 32/21; *Din únă fășă scoási trei zăgíj di upínj.* (Dintr-o fășie [de piele] scoase trei perechi de opinci.) Dms s.v.

Et.: lat. *fascia*.

fășiică, pl. fășički s.f. Can² 393; Cap 126 s.v. *fășă*; Dms. Fașă mică.

Et.: din *fașă* + *-iică*.

fătă, pl. fătí s.f. Dms. Faptă. *Cári ti púsi să faț tári fătă.* (Cine te puse să săvârșești o astfel de faptă.) Dms s.v.

Et.: lat. *facta*.

fătă, pl. fătí, făt și fótur s.f. Pap¹ 44; Pap² 79; Can² 393; Cap 126; ALR II s.n. 6, h. 1798/012; Cerna A/145; Wild h. 153/2, 3, 6, 7, h. 155/3, 7; ALDM I, h. 88/1, 3, 7, h. 90/1, 7, h. 89/1, 7, h. 106/1, 7; Dms. Față, chip; obraz; falcă. *Táta-su nu ȳa putcă cunqástiri ca vga tricút molt vácót și fičórii raŷ criscút și raŷ izminít la fătă.* (Tatăl lor nu putea să-i recunoască, deoarece trecuse multă vreme și băieții crescuseră și se schimbaseră la față.) DP 188/26; *Ți Ț-ai ligát cápu, Tóșu [...], făță-mpuvinită?* (De ce Ț-ai legat capul, Tóșu [...], față veștejită?) Cap² 18/15; *Lisíta [...] Țu mănćó toátă cășa lu muráru, si únsi și pristi fătă cu cășă și ișó năfără.* (Vulpea [...] îi mănćă toată ciulamaua morarului, se unse și pe față cu ciulama și ieși afară.) Pap M¹ 24/26; *Néya cupiręsti [...]* *ágrili cu álbă fătă.* (Zăpada acoperă [...] ogoarele cu față albă.) W 78/11; *Fătă lungvçăță.* (Față lunguiață.) Dms s.v.;

uom cu dóuă fótur. (Om cu două fețe.) Cap² 178/44.

Án nigrés fătă. A se face de răs. *Aș nigrí fătă.* (L i t. Íși înnegri față. = S-a făcut de răs; a ajuns de răsul lumii.) Cap² 191/28. **Scot fótur.** A face fețe, fețe.

Turlíj turlíj di fótur scutçá di rușoni. (Fel de fel de fețe scotea de rușine. = Făcea fețe, fețe de rușine. Se spune despre cineva care se rușinează peste măsură.) Cap² 178/41. **Án fătă. 1.** Fățiş. ALR II s.n. 6, h. 1798. **2.** Înainte. *Ȳapa lu Ásán túcu án fătă.* (Ȳapa lui Ásán [e] întotdeauna înainte.) Dms s.v. **Din fătă.** Dinainte. *Lă Ȳa din fătă.* (Ȳi luă [= trecu] dinainte.) Dms s.v. **Pri fătă.** Fățiş, pe față. *Pri fătă Țu spúsi.* (Ȳa spus-o pe față.) Dms s.v. **Fătă cu.** În față, vizavi, peste drum de. *Si-ń dărát un cunác mai mári di lu ampirátuluŷ, fătă cu luŷ.* (Să-mi faceți un palat mai mare decât al împăratului, vizavi de al lui.) MP 166/23; *Ca ncriscú suárili, ampirátu vizú un cunác, fătă cu luŷ, și mai mári.* (Când răsări soarele, împăratul văzu un palat, peste drum de al lui, și mai mare.) MP 166/28.

♦ *La scoási cu fătă táváltă.* (L i t. Ȳ scoase cu față mánjită. = L-a făcut de răs.) Cap² 178/39.

Et.: lat. *facia*.

fățiică, pl. fățički s.f. Can² 393; Cap 126; Dms. Fețișoară. *Áu sárutoá pri fătăiică.* (O sárută pe fețișoară.) Dms s.v.

Var.: **fățiică.**

Et.: din *fătă* + *-iică*.

fătiri, pl. fătir s.f. Pap² 79; Dms. Facere, naștere.

Fătirça lúmiłă. (Facerea lumii.) Pap M² 147/17.

Et.: vezi *fac*.

fávrică, pl. fávriț s.f. Dms. Fabrică.

Et.: it. *fabbrica* (mac., bg. *fabrika*).

fázla adv, di ~ loc. adv. AtaM 105/22, 297/31; Dms. De prisos; în plus;

inutil. *Vem fázla gípt.* (Avem cereale de prisos.) Dms s.v.; *Țista șei ăi di fázla ua.* (Acest lucru este în plus aici.) Dms s.v.; *Ți fățim sa di fázlă.* (Ceea ce facem este inutil.) Dms s.v.

Var.: **fázlă.**

Et.: tc. **fazla.**

fázlă vezi **fázla.**

fádúl vezi **fudúl.**

fádulxățá vezi **fudulxățá.**

fádulés vezi **fudulisés.**

fádulít vezi **fudulít.**

fágulxáti, *pl. fágulxét s.m.* Can² 392; Cap 125 s.v. *fag*; Dms. Făguleț, fag mic. *Měcca nu mi vizú că mi vcam stărtít dúpu un fágulxáti.* (Ursul nu mă văzu căci mă pitisem după un făguleț.) Dms s.v.

Var.: **făngulxéti** (Can² 392).

Et.: der. de la **fag.**

făguvxáti *s.m.* Dms. Pădure de fag; făget.

Et.: der. de la **fag.**

făguvină, *pl. făguvin s.f.* Cap 125 s.v. *fag*; Dms. Lemn de fag. *Nóstru urmán ăi góală făguvină.* (Pădurea noastră este numai lemn de fag.) Dms s.v. F i g . (Om) vânjos. *Nu ti cățá că-î făguvină.* (Nu te prinde [= nu te lua la întrecere cu el] că este [om] vânjos [= e tare precum e lemnul de fag].) Dms s.v.

♦ *Făguvină uluvótă.* (L i t. Lemn de fag care crește drept și fără noduri. = Se spune despre oamenii nevrednici, care nu se pricepe la nimic.) Cap² 168/27.

Et.: der. de la **fag.**

făkír vezi **fakír.**

fălbăgăiă, *pl. fălbăgăi s.m.* Dms. Lăudăros.

Et.: mac. **falbagja.**

fălbós, **fălbósă**, *pl. fălbós, fălbósi* *adj.* Cerna A/Supl; Dms. Lăudăros, fălos.

Var.: **fălbúós** (Cerna A/Supl).

Et.: din **falbă** + **-ós.**

fălbúós vezi **fălbós.**

fălcós, **fălcósă** *pl. fălcós, fălcósi* *adj.*

Can² 392; Cap 125 s.v. *fălcă*; Dms. Fălcos; cu fălci mari.

Et.: din **falcă** + **-ós.**

fălés, **făliri**, **fălji**, **fălít** *vb.* IV. *Refl.* Pap¹ 44; Pap² 79; Can² 392; Cap 125; ALR II s.n. 7, h. 1861/012; Cerna A/860; Dms. A se făli, a se lăuda, a se mândri. *Lisîta, ca uzó că lúpu si fălçáști di júníla lui, la priștitó an drum.* (Vulpea, dacă auzi că lupul se laudă cu voinicia lui, îl întâmpină în drum.) Pap M¹ 18/6; *Con si prukó cola, uzó glásur di draț, cum si fălçáu cári ți ári fat.* (Când se apropie acolo, auzi voci de draci, cum se lăudau care ce a făcut.) DP 173/30; *Jo știú că eș mult júni, amá júnili nu si fălçáști níți únă óară.* (Eu știu că ești foarte voinic, dar voinicul nu se laudă niciodată.) Pap M¹ 18/8; *Únă ziuă li flo soșáțili lui la cěșmă, cári si fălçáu cum fráțil' lor la vçau cumpărát lucrí.* (Într-o zi la cișmea le întâlni pe prietenii ei, care se lăudau cum frații lor le cumpăraseră lucruri.) DP 195/31; *Mi fălçám că la cățáț Jéji.* (Mă mândream că l-am prins pe Jéji.) Cap² 97/2; *Andóji si fălé, andóji si plănđé di fiçóri' lor.* (Unii se mândreau, alții se plângeau de copiii lor.) Cap² 138/3; *S-nu ti fălész că știú tu ma mul minčúh di míni.* (Să nu te lauzi că tu știi mai multe minciuni decât mine.) AtaM 366/4; *El [lúpu] cățó să si fălçáscă la toț că cu lui dinț poáti, nu sáldi s-li spără vitili, amá poáti s-li dispăráscă și s-li mánáncă.* (El [lupul] începu să se laude la toți că poate cu ai lui dinți nu numai să sperie animalele dar poate să le sfășie și să le mănânce.) Pap M¹ 18/4; *Țéla ampirátu mult slăgăiá că nu vę fiçór ca si fălçáscă și iel.* (Împăratul se tot gândea că nu avea fecior ca să se fălească și el.) Cap² 138/4; *Rápu li flo cápitili turíti di li ló ca si fălésză cu éli.* (Arapul găsi capetele

aruncate și le luă ca să se laude cu ele.) Cap² 56/14.

♦ *Fáli-párda*. (L i t . Laudă-bese. = Se spune despre fanfaroni, care se laudă cu gura dar la fapte dau îndărăt; laudă-mă gură!) Cap² 178/33.

Var.: **falés**.

Et.: sl. *hvaliti* (mac. *fali*).

făliri, *pl. fălir* *s.f.* Lăudăroșenie. *Júnsi ampirát și túcu bun tricú cu făliré lui*. (Ajunse împărat și numai bine o duse cu lăudăroșenia lui.) Cap² 141/10.

Et.: vezi **fălés**.

fălitór, **fălitóri**, *pl. fălitór, fălitóri*

adj. Cap 125 s.v. *fălés*; Dms. Lăudăros. *Ună úará ra un uóm mult minčínós și fălitór*. (Era odată un om foarte mincinos și lăudăros.) Cap² 139/29; *Nu poț s-ti viruieș că șimidóuáli sa fălitóári*. (Nu poți să te încrezi căci amândouă sunt lăudăroase.) Dms s.v.

Et.: de la **fălés**.

fălsificát, *pl. fălsificáti* *s.n.* AtaM 100/19. Copie.

Et.: mac. *falsifikat*.

Făltóna-cállor *n.pr.* Pap M² 176/20.

Nume de fântână în *Óșin*.

Făltónă *n.pr.* Pap M² 176/19; Cap 125. Nume de fântână în *Óșin*.

fămeál'ă *pl. fămeál'* și **fámél'** *s.f.* Pap¹ 44; Pap² 79; Can² 392; Cap 125; Wild h. 453/6, 7; ALDM I, h. 422/1; Dms. 1. Familie. 2. Copil, descendent, urmaș; copii. *Io si va ancúrún că nápcum să fáțiț fămeál'*. (Eu o să vă cunun ca apoi să faceți copii.) Cap² 76/9; *Ácu-ı fičór si-ń iúă fumčáíă, ácu-ı feátă si-ń iúă ilă*. (Dacă-i băiat să-mi fie urmaș, dacă-i fată să-mi fie fiică.) DP 192/37; *Je' [...] si dúsiră si-ș ubidčască fămeál'*. (El [...] se duseră să-și caute copii.) Cap² 73/39; *Fičórlu vizú că nu poáti si leátă ăn cap cu fumčá'la*. (Tânărul înțelese că nu o

poate scoate la capăt cu copiii.) Cap² 106/21; *Ra únă óáră un ămpirát cări nu vča fumčá'la*. (Era odată un împărat care nu avea copii.) DP 49/14; *Mulărča múltu jălčá ca nu vča fumčá'la și únă zúuă si zărugó la Dómnú*. (Nevasta mult se jelea că nu avea copii și într-o zi începu să se roage la Dumnezeu.) DP 183/2; *Aș fóst-au un bărbát cu únă mulári și raú mult an găilé, că nu viău fumčá'la*. (Au fost odată un bărbat și o femeie și erau foarte amărâți că nu aveau copii.) MP 96/15; *Cóti mili an Nónti, cóta fumčé'la z-va da Dómnú*. (Câți oameni drăguți [sunt] în *Nónti*, atâția copii frumoși să vă dea Dumnezeu.) Can T² 122/5; *Cóati fámél'it fuzíti din Lúnčín?* (Câte familii ați plecat din *Lúnčín*?) Dms s.v. P. ext. Gospodărie. *Nóstru cătún ári unčáti fámél'*. (Satul nostru are puține gospodării.) Dms s.v.;

♦ *Tátu dróbu ș-la da di fámčá'la*. (L i t. Tatăl își dă ficatul pentru copii. = Părintele își dă și bucățița de la gură pentru copii.) Cap² 178/34; *Astrét să ieș di fámčé'la!* (L i t. Să fii lipsit de copii! = Să n-ai copii!) Pap M² 61/14; *Pi ti fámčé'la!* ([Jur] pe familia ta [pe copiii tăi]!) Pap¹ 44 s.v.

Var.: **famifă** (Wild h. 453/6), **fámé'ă** (Can 392), **fumeáíă**, **fumeál'ă**, **fumél'e** (Wild h. 453/7), **fumčé'ă**, **fumčá'ă**.

Et.: lat. *familia*.

fámé'ă vezi **fămeál'ă**.

fámiliíă, *pl. fámilií* *s.f.* ALDM I, h. 422/1. Familie.

Et.: mac. *familija*.

fándarík vezi **fándarík**.

fándarík, *pl. fándaríkă* *s.n.* DP 233/6; Dms. Salon, cameră de oaspeți. *Duoáu ălăitki, cu săltánát, lă dúsiră ăn*

fândarik. (Două curtene, cu [mare] fast, îi duseră în camera de oaspeți.) DP 83/5; *Țeastă udăiă ai că vrin fândarik*. (Odaia aceasta e ca un salon.) Dms. s.v.

Var.: **fândarik**.

Et. nec.

fândóc, *pl. fândócur s.n.* Cap 125; Dms. Bobârnac.

Et. nec.

fănélă, *pl. fănéli s.f.* Can² 392; Cap 125; Dms. Flanelă. *Lă noi sâldi dâscălu purtă fănélă*. (La noi numai învățătorul purta flanelă.) Dms. s.v.

Var.: **fanělă** (Can² 392).

Et.: mac., bg. *fanela* (it. *flanella*).

fânguleți vezi **făguleți**.

Fântănăli (**An** ~) *n.pr.* Pap M² 176/21; Cap 125 s.v. *fântônă*. Nume de loc în *Nônti*.

Var.: **Fântănéli** (Pap M² 176/21).

Fântănéli vezi **Fântănăli**.

fântoănă vezi **fântônă**.

fântônă¹, *pl. fântôn s.f.* Pap² 79; Can² 392; Cap 125; Dms. Fântână. *Si dâsi șa ân jos ângă ună fântônă și còla flo ună fêtă țe plândcă*. (Se duse așa la vale și lângă o fântână întâlni o fată care plângea.) Pap M² 149/12; *Făta ra șizută lângă ună fântônă*. (Fata se așezase lângă o fântână.) Cap 125 s.v.

Var.: **fântoănă** (Dms. s.v.), **fintônă** (Can² 392 s.v.)

Et.: lat. *fontana*.

Fântônă² (**An** ~) *n.pr.* Pap M² 176/23. Nume de loc în *Nônti*.

Fântôn *n.pr.* Pap¹ 45. Nume de localitate în Meglen.

fâr vezi **fără**.

fărăș, *pl. fărășă s.n.* Pap² 79; Can² 392; Cap 125, 129; Cerna A/737; Dms. 1. Fărăș. 2. Sertar de păstrat lingurile și furculițele. 3. Vătrai (de dus jarul) Cerna A/737.

Var.: **farăș** (Can² 392), **frășă** (*s.f.* Cap 129).

Et.: tc. **farăș** (bg. dial. **farăș**).

fără *prep.* Pap² 79; Can² 392; Cap 125; ALR II s.n. 4, h. 932/012, 5, h. 1472/012, 6, h. 1645/012; Dms. Fără. *Că vinî sêrta, fi pirdûi toț căli! și vinî cásă fără ca!* (Când veni seara, am pierdut toți caii și m-am întors acasă fără cai.) Cap² 29/23; *Izmikáru [...] si dúsi ân un cătún turțés fără să spúnă la stăpónu lui*. (Argatul [...] se duse într-un sat turcesc fără să-i spună stăpânului său.) Cap² 77/8; *Déduli, fiçóru na criscú, si fêsi mári, cupilăș, cum si ámnă șa, fôr tacóm!* (Moșule, copilul nostru a crescut, se făcu mare, tânăr, cum să umble așa, fără haine!) Pap M² 139/9; *Piștaru, fără să si pucătă napói, ca si prukó di cásă, proțápó*. (Pescarul, fără să se uite înapoi, când se apropie de casă, începu să strige.) Pap M¹ 24/5; *Pqámili [...] stau fără di frúnzi*. (Pomii [...] stau fără frunze.) W 77/11; *Pátru fără ună fac trei*. (Patru fără unu fac trei.) ALR II s.n., 4, h. 932/012; *Grăuă sam, ân moň nu mi pot cătári, áma fără míni, niți un lucrú nu si fáți*. (Grea sunt, în mâini nu mă pot prinde, dar fără mine niciun lucru nu se face. [Ghicitoare: Apa].) Pap M¹ 9/6; *Fiçóru criilát li nvițó toáti, fără ca să zică vrină oară: știu*. (Feciorul isteț le învăță pe toate, fără ca să zică vreodată: știu.) Pap M¹ 20/32; *Urácu [...] si púni pri túmbă fôrá ca să pucătă la boi*. (Plugarul [...] se urcă pe deal fără să se uite la boi.) Pap M¹ 26/6; *Coș fără mátiță*. (Stup fără matcă.) ALR II, s.n., 1, h. 268/012; *Todúr nalt, fâr di coásti*. (*Todúr* [n. pr.] înalt, fără coaste. [Ghicitoare: Fumul].) Pap M² 50/24; *Vițól vinî la míni, bou să fúgă, țivá nu nvițó, că ári cap fără criél*. (Vițel veni la mine, bou o să plece, nimic n-a învățat, căci are cap fără minte.) Pap M¹ 20/36.

Fâr di. Fără. *Fâr di tátă, fâr di múmă*. (Fără (de) tată, fără (de) mamă.)

Dms s.v.; *Să spuî, mă făr di ănfurlitúr.* (Să spuî, dar fără exagerări.) Dms s.v. *ănfurlitúră.*

♦ *Camila ubidé cõrni, aș ramási și fâra urécl.* (L i t. Cămila căuta coarne [și] rămase și fără urechi. = Cine aleargă după doi iepuri nu prinde niciunul.) Can T² 124/9; *Biłic fără picurár nu si fáti.* (Turmă fără păstor nu se face [= nu poate exista].) Cap² 167/41; *Vitã fõrã criél.* (L i t. Animal fără minte. = Prost.) Pap M¹ 18/7.

Var.: **fâra**, **fără** (Pap² 79), **fâr**, **for** (Pap² 79; Cap 125), **fõr**, **fõrã.**

Et.: lat. **foras.**

fârcâres, **fârcâriri**, **fârcârîi**, **fârcârît**

vb. IV. *Intranz.* Cap 125; Dms. (Despre cal) A fornâi; a strănuta. *Cálu fârcârçâști cu nõrli con vini lûpu.* (Calul fornâie pe nări când vine lupul.) Cap 125 s.v.; *Vitili fârcârçáu ăn aïoár și noi fuçâm sub pucrov.* (Vitele fornâiau în grajd și noi sforâiam sub pătură.) Dms s.v.; *Cálu, çoan picâșçâști tivá, zácâță sã fârcârçâscã.* (Calul, când simte ceva, începe să fornâie.) Dms s.v.

Et.: bg. **hârkam.**

fârculâș vezi **truculâș.**

fârcõas vezi **fuçõs.**

fârcõș vezi **fuçõș.**

fâricătúră, pl. **fâricătúr** s.f. Can² 392; Cap 126 s.v. *fâric*; Dms. Potcovire; ferecătúră.

Et.: din *fâric* + *-ătúră.*

fârinár, pl. **fârinár** s.m. Can² 392; Cap 126 s.v. *fârină*; Dms. Vânzător de făină, făinar. *Ăcu vini fârináru, sã-ń spuî și lã minî.* (Dacă vine vânzătorul de făină, să-mi spuî și mie.) Dms s.v.

Et.: din *fârină* + *-ár.*

fârinát, **fârinátă**, pl. **fârinát**, **fârinátî** adj. Cap 126 s.v. *fârină*; Dms. Fâinos.

Et.: din *fârină* + *-át.*

fârină, pl. **fârinur** s.f. Pap¹ 44; Pap² 79; Can² 392; Cap 126; ALR II s.n. 1, h. 93/012; Cerna A/1416, 1417; Wild h. 1–7; ALDM III h. 1205/1–7, h. 1206/1–7; Dms. Fâină. *Únã õrã, ca si fësi únã súsã di tõti ápili sicnîrã și birikét îc nu si fësi, [...] si fësi únã scãmputîã, di óca di fârinã ra doî altãlõț și árá nu putéi flári.* (Odată, când fu o secetă de au secat toate apele și nu se făcu deloc recoltă, [...] fu o scumpete, de era ocaua de fâină doi piaștri și tot n-o găseai.) Can T¹ 276/28; *La trimési [fîçõru] únã zîuú la moárã sã máșînã fârinã.* (Îl trimise [pe băiat] într-o zi la moară să macine fâină.) Cap² 29/3; *L'úspili sã li burvêș cu fârinã și sã-! li dai la îápã.* (Solzii să-i amesteci cu fâină și să i-i dai iepei.) DP 34/14; *Aș lo pri únã põini fârinã.* (Își luă făină pentru o pâine.) MP 160/5; *Fëta ra scúnsã an crõbla di fârinã.* (Fata se ascunsese în putina de făină.) W 66/12; *Únã õiuúã, un cãtuñçân pitricú doî fiçõr la moárã șiu si turnárã fãrã fârinã.* (Într-o zi, un țaran trimise doi feciori la moară și [ei] se întoarseră fără făină.) AtaM 362/16; *Farinã di gârnișõr.* (Fâină de porumb; mălai.) ALR II s.n. 1, h. 93/012.

♦ *Nu dar fârinã cu îel.* (L i t. Nu faci făină cu el. = Nu faci nici o ispravă, nici o treabă cu el; Nu faci casă bună cu el.) Cap² 178/36.

Var.: **farină.**

Et.: lat. **farina.**

fârinós, **fârinósã**, pl. **fârinós**, **fârinõsi** adj. Dms. Fâinos, ca făina.

Et.: lat. **farinosus.**

fârlîiã vezi **târleçáuã.**

fârlãccã s.f. Wild h. 385/3; ALDM II, h. 1097/7. Suveică.

Var.: **frălãccã** (ALDM II, h. 1097/7).

Et.: mac. **frlačka.**

fârlã vezi **târleçáuã.**

fârmãtã vezi **parmác.**

fărmăcîjă *pl. fărmăcîi s.f.* Cerna A/437. Farmacie.

Et.: dr. *farmacie*.

fărmăcîst *pl. fărmăcîșt s.m.* Cerna A/438. Farmacist.

Et.: dr. *farmacist*.

fărmăzón, *pl. fărmăzón s.m.* Dms. Persoană decăzută, cu apucături dubioase. *Fărmăzónuli, ácu ti ləau di ti bəphés, sǎ vez tu!* (Stricature, dacă te iau și te dau de pământ, să vezi tu!) Dms s.v.

Et.: gr. *φαρμαζώνες* (bg. *farmason*).

fărnigă vezi **furnigă**.

fărsîjă vezi **virisîja**.

fărtát, *pl. fărtát s.m.* Pap¹ 44, 45; Pap² 79; Can² 392, 393; Cap 126; Cerna A/Supl; ALDM I, h. 417/1–7; Dms. Fârtat, prieten. *Bégu ăñ L'umniță vút-ău un fărtáti și cu iăl si dús-ău la luov.* (Beiul din *L'umniță* avea un prieten și cu el a plecat la vânătoare.) AtaM 379/10; *Bini aflóm furtáti.* (Bine te-am găsit, fârtate.) W 68/21; *Te țop, bra, fărtáti?* (De ce țipi, bre, frate?) Cap² 83/8; *Nu ti spári, furtáti.* (Nu te speria, fârtate.) W 67/15; *Ĭundi, ĩn-ti duț, fărtáti?* (Unde, unde de duci, fârtate?) Can T³ 166/25; *Bólin Dúĭčin ve trej fartát: un nalbánt, un cuțutár și un dukanĝia.* (*Bólin Dúĭčin* avea trei prieteni: un potcovar, un cuțitar și un negustor.) Can T² 108/27; *Laiñț fărtát la țănėu lu nivéstăĭ cal.* (Ceilalți prieteni țineau calul nevestei.) Cerna T; *Călisira tuăț fărtáti! și zuntuni!* (Îi poftiră pe toți fârtății și neamurile.) MP 204/5; *Fărti Cristi!* (Fârtate Cristi!) Cerna A/Supl; *Fărti Risti, zăél si-ț spun un lucrú.* (Fârtate Risti, vino să-ți spun un lucru.) Cap 126 s.v.

♦ *Ca di fărtát la dăró.* (L i t. Îl făcu ca de fârtat. = L-a bătut bine; l-a aranjat bine.) Cap² 178/38.

Var.: **fartát**, **fărti**, **fărtáti**, **furtát**.

Et.: din *frate* + *-át*.

fărtátcă, *pl. fărtátki s.f.* Cap 126 s.v. *fărtát*; Dms. Surată.

Et.: din *fărtát* + *-că*.

fărtátćuc vezi **fărtátćuc**.

fărtátati vezi **fărtát**.

fărtátlóc vezi **fărtátlóc**.

fărtátćuc vezi **fărtátćuc**.

fărtátćuc, *pl. fărtátćuț s.m.* Can² 393; Dms. Prieten mai mic.

Var.: **fărtátćuc** (Can² 393), **fărtátćuc** (Cap 126 s.v. *fărtát*).

Et.: de la *fărtát* + *-ćuc*.

fărtátlócac vezi **fărtátlóc**.

fărtátlóc, *pl. fărtátlócți s.n.* Can² 393; Cap 126 s.v. *fărtát*; Dms. Frăție, camaraderie.

Var.: **fărtátlóc** (Can² 393), **fărtátlócac** (Dms).

Et.: din *fărtát* + *-lóc*.

fărtátĭlă, *pl. fărtátĭl s.f.* Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 393; Cap 126 s.v. *fărtát*; Dms. Prietenie strânsă, camaraderie; frăție de cruce.

Et.: din *fărtát* + *-ĭlă*.

fărti vezi **fărtát**.

făsălóc *s.* Aventură, peripeții; treabă. *Acmuă s-la spun și mĭău făsălóc.* (Acum să vă spun și peripețiile mele.) MP 254/30.

Et. nec.

făsăriĭă, *pl. făsăriĭ s.f.* ALDM I, h. 171/2–7; Dms. Gălăgie.

Et.: gr. *φασαρία*.

făsóli vezi **făsúl**.

făsuliĭe vezi **făsúl**.

făsúl, *pl. făsúlă s.n.* Pap² 79; Can² 393; Cap 126; ALR II s.n. 4, h. 1097/012; ALDM II, h. 983/7; Dms. Fasole. *Făsóli tărótă.* (Fasole bătută.) ALR II s.n. 4, h. 1097/012; *Bob si zĭfi la făsuliĭe.* (*Bob* se spune la fasole.) Cerna T.

Var.: **făsóli**, **făsuliĭe**.

Et.: gr. *φασούλι* (bg. *fasul*).

fășăniță vezi **fășiniță**.

Fășănițur *n.pr.* Pap M² 176/25; Cap 126. Nume de loc în *Nônti*.

Var.: **Fășănițur** (Cap 126).

Et.: **fășăniță**.

fășiniță, *pl. fășiniți, fășinițur s.f.* Can² 393; Cap 126 s.v. *fășă*; ALR II s.n. 1, h. 8/012; Dms. Fășie. *Fășiniță di pimint*. (Fășie de pământ.) ALR II s.n. 1, h. 8/012; *Cu ună fășiniță di pimint si slăgăia urăc*. (Cu o fășie de pământ se credea agricultor.) Dms s.v.

Var.: **fășăniță** (Can² 393; Dms).

Et.: der. de la **fășă**.

Fășănițur vezi **Fășănițur**.

făt vezi **fut**.

fătút vezi **futút**.

fățică vezi **fățică**.

fășamin, fășamină (fășamini) *pl. fășamiñ, fășamini adj.* și *s.f.* Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 393; Cap 126; ALR I, h.495/012; Cerna A/Supl; ALDM II, h. 753/1-6, h. 774/1-5, 7; Dms. (Ființă) de sex feminin. *oăia fitoă un nel fășamin*. (Oaia a fătut o mielută.) Dms s.v.; *Multăș vrăa să-l rudăscă fășamină*. (Mult își dorea să-i nască fată.) Dms s.v.; *Căfcu fêsi fêmini?* (Ce fel de fete făcu?) Cerna A/Supl; *Nă! fășmine*. (Mieluțe.) Cap 126 s.v.; *Fășamini vițol*. (Vițelușă.) ALDM II, h. 753/2-5; *Fășamini mănđu*. (Mânză.) ALDM II, h. 774/1, 7.

♦ *Iapa fășamină-l rudă*. (L i t. Iapa îi fătă un mânz de sex feminin. = Se spune despre cei care încearcă ceva, dar nu reușesc.) Cap² 179/1.

Var.: **fășmin, fășmin**.

Et.: lat. **feminus, femina*.

fășărică¹, *pl. fășăriț s.f.* Can² 393; Cap 126; Dms. Ferigă. *Fičóru [...]amplo un foáli și la dărără di coăja di bou și la turi ân fășărică*. (Băiatul [...] umplu un burduf pe care îl făcură din piele de bou și-l aruncă în ferigă.) Cap² 142/25; *Cusiră undou brăți di fășărică și dărără dușec di*

durmít. (Cosiră câteva brațe de ferigă și făcură saltea de dormit.) Dms s.v.

Var.: **fășărică¹** (Can² 393).

Et.: lat. *filix, -licem*.

Fășărică² (*Ân ~*) *n.pr.* Pap M² 176/26; Dms. Nume de loc în *Lunđin*. *Ân Fășărică și noi vșam ágri*. (În Fășărică aveam și noi terenuri agricole.) Dms s.v.

Var.: **Fășărică²** (Pap M² 176/26).

Et.: **fășărică¹**.

fășăta, *pl. fășăti s.f.* Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 393; Cap 127; ALR I 2, h. 191/012, h. 192/012, 013, h. 245/012, 013; ALR II s.n. 2, h. 6, h. 1656/012; Cerna A/50, 55, 509-513; Wild h. 447/7, h. 461/1-7; ALDM I, h. 453, 456/1-7; Dms. Fată, fiică; copilă. *Au lo căulu țel di lemñ și fuzi să-u căftă fășăta țca mai mușăta di lumi*. (Luă calul de lemñ și plecă să o caute pe fata cea mai frumoasă din lume.) Cap² 108/12; *Dú-ti fășătu, s-ti mănăncă că murim di ápu*. (Du-te, fătă, să te mănănce, că murim de apă [= sete].) Cap² 120/3; *Am [...] ună fășăta nosocómă*. (Am [...] o fiică infirmieră.) AtaM 390/15; *Fičúru, ca z-dúsi căsă, lo un fustán di cadafé și di mătási și z-dúsi s-uy priminiășcă fiăta*. (Tânărul, dacă se duse acasă, luă o rochie de catifea și de mătase și merse s-o îmbrace pe fată.) MP 124/1; *Si dúsi șa ân jos ángă ună fântónă și còla flo ună fêță țe plănđcă*. (Se duse așa la vale și lângă o fântână acolo întâlni o fată care plângea.) Pap M² 149/12; *Ácu mi lșca âmpirátu di mullári, ișo si-î rudés un fičór cu soărli ân frúnti și ună fășăta cu lúna-n képtu*. (Dacă împăratul mă ia de nevastă, eu o să-i nasc un băiat cu soarele în frunte și o fată cu luna-n piept.) DP 191/3; *Țista [gaйдагіа] priună cu ómini! lu cupilășu si duc sfirindurle la fêță cu puclóni, cu rászint și cu girdánu di furliñ*. (Acesta [cimpoierul] împreună cu oamenii [cimpoiului] se duc, cântând din cimpoi, la

fată cu pocloane, cu argint și cu salba de bani de aur.) Can T¹ 274/32; *Vșa ună fșătă că vrînă turtură și sirbičósă çòata si fâți.* (Avea o fată ca o turturică și cât se poate de harnică.) DP 78/3; *Fóst-au ună oară ună mulări cu doáúă fėti.* (Era odată o femeie cu două fete.) W 59/3; *Să vinim mōni să-ú trantím tapóla di să-ú lom fęta.* (O să venim mâine să doborâm plopul și să luăm fata.) Pap M¹ 16/4; *Kłnisi si miărgă și bătú pri ună fșătă crăliăscă.* (Porni la drum și întâlni o fată de împărat.) MP 18/17; *Ca si dășfăși cuála, flo triăi fșăti.* (Dacă se coborî acolo, găsi trei fete.) MP 16/26; *Fșătili fșáli cătara s-plóngă.* (Fetele acelea începură să plângă.) MP 18/1; *U scuási cuája [di căpră] di pri ia, s-fșási fșătă.* (Scoase pielea [de capră] de pe ea, [și] se făcu fată.) MP 128/7; *Búnă și criilătă fșătă am.* (Frumoasă și deșteaptă fată am.) DP 69/5; *Fșătă mări.* (Fată mare.) ALDM I, h. 456/1-7; *Rușone fșătăllă.* Nume de plantă; rușinea fetei. Can² 393. P. e x t. Logodnică, mireasă. Wild h. 447/7.

Var.: **fětă**, **fșătă**.

Et.: lat. *feta*.

fșătíčcă, pl. **fșătíčki** s.f. Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 393; Cap 127 s.v. *fșătă*; ALDM I, h. 454/1-6; Dms. Fetiță. *Uzòái că si pirdú ună fșătíčcă.* (Am auzit că s-a pierdut o fetiță.) Dms s.v.

Var.: **fșătíčcă** (Cap 127 s.v. *fșătă*), **fėtičcă** (Can² 393), **fėtișcă** (Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 393 s.v.), **fitișcă** (Cap 127 s.v. *fșătă*).

Et.: din *fșătă* + *-ičcă*.

fșătíčcă vezi **fșătíčcă**.

februăr vezi **februárijă**.

februárijă s. Cerna A/1546; ALDM III, h. 1310/1-7. Februarie.

Var.: **februăr** (ALDM III, h. 1310/1), **februáris** (ALDM III, h. 1310/6),

februários (ALDM III, h. 1310/7), **februáriu** (ALDM III, h. 1310/2-5).

Et.: dr. **februarie**.

fes, pl. **fésur** și **fési** s.n. Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 393; Cap 127; Dms. Fes, căciulă. *Țéla aș la lără fésu din cap.* (Aceia îi luară fesul din cap.) Cap² 47/26; *An luăc di cuávă, aș diđđira un fșăs din cap s-la ámpîă di ápu.* (În loc de cofă, îi dădură un fes din cap să-l umple cu apă.) MP 36/25; *Fésu la nșără cu furlîn.* (Fesul îl împodobesc cu bani de aur.) Can T¹ 266/9; *An vro pri fes pun fětili și tipilóc di răzint.* (În vârful căciulii fetele pun și *tipilóc* de [acoperământ brodat cu] argint.) Can T¹ 266/9; *Fésu la pörtă tiniri! ómiñ.* (Fesul îl poartă oamenii tineri.) Can T¹ 265/9.

Var.: **fșăs**.

Et.: tc. *fes* (mac., bg. *fes*).

fet, **fitári**, **fitái**, **fitát** vb. I. Tranz. și refl. Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 393; Cap 127; ALR II 2, h. 328/012; Dms. A fâta. *Iápa fitóá doi moanđ.* (Iapa a fâtat doi mânji.) DP 34/18; *Tunțca țca lámhá țirzá si fșătă.* (Atunci, zmeoaica era pe punctul de a fâta.) Cap² 143/24.

Nu-ń ți fșătă căpu. A nu-l duce capul. *Si čudčá drácu cum di pugudí pri tári uom ți íč nu-l fșătă căpu.* (Se mira dracul, cum de nimeri peste așa un om, pe care nu-l duce capul.) DP 118/33; *Cu ți ári grișóat fista fakír di țčăști li trázi și să-l da Dómnu tári mulári, ți lá țivá nu-l fětă.* (Cu ce a greșit amărâțul acesta de le trage [toate] astea și [ca] să-i dea Domnul o așa femeie, [pe care] nu o duce capul la nimic.) DP 56/30.

♦ *A! ți fitó bóu.* (L i t. I s-a fâtat [= a fâtat] boul. = Se spune despre cineva care se bucură fără motiv.) Can T² 111/21.

Et.: lat. *fetare*.

februáris vezi **februárijă**.

fevruários vezi **februáriiă**.

fevruáriu vezi **februáriiă**.

fëmin vezi **fëámin**.

fëric vezi **fáric**.

fërică^{1,2} vezi **fëárică**^{1,2}.

fëtă vezi **fëátă**.

fëtiică vezi **fëátiică**.

fëtiică vezi **fëátiică**.

fiát s.n. invar. Dms. Preț, valoare.

Et.: tc. **fiyat**.

fiās vezi **fes**.

fiătă vezi **fëátă**.

fič s. În expr. *Cu fiču*. Numele unui
joc de copii. Pap M² 91/16.

Et. nec.

fičór, pl. **fičór** s.m. Pap² 79; Can² 393; Cap 127; ALR I 2, h. 185/012, 013; ALR II 1 h. 53/012; ALR II s.n. 5 h. 1476/012; Cerna A/55, 509, 515–517; Wild h. 459/1–7, h. 460/1, 3–7; ALDM I, h. 452, 458/1–7; Dms. Fiu, băiat; copil, fecior; flăcău, tânăr. *Fičór mic*. (Băiețel.) Cerna A/516; *Si čudęajú cum si la pęáră fakíru di fičór, cări nu vęa niți un cabát*. (Se întrebau cum să-l omoare pe bietul flăcău, care n-avea nicio vină.) Cap² 74/26; *Micu fičuór lă am căsă, sirbęáști și iăl că filaca*. (Băiatul cel mai mic este acasă, lucrează și el ca paznic.) AtaM 390/15; *Vem fičuór cări căntára și ișóra dascăl, cătihatéj, iátroj*. (Avem băieți care au învățat și au ieșit dascăli, profesori, medici.) AtaM 390/13; *La fišta fičuár fiári mánęă*. (Copilului ăsta îi trebuie mâncare.) Kats 70/2; *Am [...] un fičuór, la zaharoplastíu sirbęáști*. (Am [...] un fiu, lucrează la cofetărie.) AtaM 390/15; *Únă tájřă ș-vęa șápti fičór*. (O familie avea șapte copii.) DP 202/20; *Únă zúuă tátu și múma si lăfiáu cõt ăj angrășát fičóru*. (Într-o zi tata și mama vorbeau cât s-a îngrășat feciorul.) Pap M¹ 14/7; *Cațără fičóri! să vină un căti un și să řeră căti únă mučcătă di bibă*.

(Începură copiii să vină unul câte unul și să ceară câte o îmbucătură de carne.) Can T¹ 277/19; *Vin toáti námurli di cútru fičór cu cōti un băcșis, ă! duc la rămásnica lu fičóru*. (Vin toate neamurile din partea tânărului cu câte un dar, îl duc logodnicei tânărului.) Cerna T; *Tát-su fičórluj scōti kési și púni pri pugáčă cōtiva liri și lánti pári*. (Tatăl tânărului scoate punga cu bani și pune pe pâine câteva lire și alți bani.) Can T² 118/11; *Cōada lu călu lu fičór lu cățó múntili*. (Muntele agăță coada calului feciorului.) Cap² 136/34; *Fičóru si dúsi la ápu și ampłó un șóali ři la dărără di cōája di bou*. (Feciorul se duse la apă și umplu un burduf pe care îl făcură din pielea bouului.) Cap² 142/24; *Fă tu un cōdru și să-l trimet fičóru să nu-l dúcă*. (Fă tu o plăcintă și să-l trimiți pe băiat să mi-o aducă.) Cap² 115/36; *La fęátă ă! si fęesi milă di fišta fičór și, cōn nu ra drácu cōla, ă! zisi la fičór*. (Fetei i se făcu milă de acest băiat și, când dracul nu era acolo, îi zise băiatului.) Pap M¹ 20/23; *Fišta fičórii si ia bat că nu mi scúltă*. (Pe copiii aceștia o să-i bat că nu mă ascultă.) Kats 70/4; *Fičórlă antrără tru únă urmáni múltu dęásă și culó si scúmsiră*. (Copiii intrară într-o pădure foarte deasă și acolo se ascuseră.) Cap² 105/20; *Fičóri! ři colidisés si zic colidár*. (Copiii care colindă se numesc colindători.) Can T¹ 268/14; *Táta-su nu ia putęă cunqăștiri ca vęa tricút molt vácót și fičórii raų criscút și raų izminít la fáță*. (Tatăl lor nu putea să-i recunoască, deoarece trecuse multă vreme și copiii crescuseră și se schimbaseră la față.) DP 188/26; *řéla ampirátu mult slăgăiă că nu vę fičór ca si fălęască și iel*. (Împăratul se tot gândea că nu avea băiat să se fălească și el.) Cap² 138/4; *Mqárte [...] a! lq súflitu la fičór și fuzi*.

(Moartea [...] îi luă sufletul băiatului și se duse.) Cap² 23/6; *Ūnă zúuă, ca ișóra fičúrii la luăf, nu s-turnára căsă.* (Într-o zi, dacă plecară feciorii la vânătoare, nu se [mai] întoarseră acasă.) MP 12/8; *Fičóri! antrără an un urmán mult des.* (Copiii intrară într-o pădure foarte deasă.) Pap M¹ 14/26; *Ra un oară un tátă și únă múmă cări veu mulț fičór.* (Era odată un tată și o mamă care aveau mulți copii.) Pap M¹ 14/2.

Fac fičór. A naște. ALDM I, h. 468/1.

♦ *Fičóri! mánancă prúni, la tátóh la strépijă dínți!* (L i t. Copiii mánancă prune, iar părinților li se strepezesc dinții. [= Dezmățul copiilor ce îl suportă părinții].) Pap M² 69/41.

Var.: **fičúár** (Cap 127 s.v.; ALDM I, h. 452, 458/3; Dms s.v.), **fičúor**, **fičúr**.

Et.: lat. **fetiulus*.

fičórel vezi **fičurél**.

fičoriș, *pl. fičoriș* s.m. Fecioraș, copilaș. *Kínisi cu dóiľă fičoriș mulărğa lui.* (Femeia lui porni [la drum] cu cei doi copilași.) DP 36/17.

Et.: din **fičór** + **-iș**.

fičorlác vezi **fičurlác**.

fičúár vezi **fičór**.

fičúor vezi **fičór**.

fičúr vezi **fičór**.

fičureám s. col. Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 393; Cap 128 s.v. *fičór*; Dms. Feciorime; tineret. *Noi, fičurámğa, că nă sculám dimineáta, dunám práčki di čárníč și dărám foc.* (Noi, tinerii, când ne sculam dimineata, adunam crengi de dud și făceam focul.) AtaM 360/20; *Múľtă fičurám* vizúi còla. (Mult tineret am văzut acolo.) Dms s.v.

Var.: **fičurém** (Pap² 79; Can² 393).

Et.: din **fičór** + **-ém**.

fičureáști adv. Dms. Copilărește. *Júdică fičuráști.* (Judecă copilărește.) Dms s.v.

Et.: din **fičór** + **-áști**.

fičurél, *pl. fičurél* s.m. Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 393; Cap 128 s.v. *fičór*; Dms. Băiețel; tinerel. *Fóst-au vrínă oară un fičórel.* (Era odată un băiețel.) Cerna T.

Var.: **fičórel**.

Et.: din **fičór** + **-él**.

fičurés, **fičuręáscă**, *pl. fičuręst* adj. Can² 393; Cap 128 s.v. *fičór*; Dms. Fecioresc, copilăresc.

Var.: **fičuręsc** (Can² 393; Dms).

Et.: din **fičór** + **-ęsc**.

fičuręsc vezi **fičurés**.

fičuręmi vezi **fičuręám**.

fičuríc, *pl. fičurít* s.m. Cap 128 s.v. *fičór*; ALDM I, h. 459/1. Băiețel; copilaș.

Et.: din **fičór** + **-ic**.

fičurílă s.f. col. Dms. Feciorime; tineret.

Et.: din **fičór** + **-íľă**.

fičurlác, *pl. fičurlát* s.m. Can² 393; Cap 128 s.v. *fičór*; Cerna A/516; ALDM I, h. 459/1–6; Dms. Copilaș, tinerel, fecioraș; băiețel. *[Picuráru] vęádi un fičurlác.* ([Păstorul] vede un copilaș.) AtaM 395/17; „*Fičurlácu s-ľă friziť*”, *zisi móșu, „di cu scrum s-mi ung di sa-ń tręácă*”. („Să frigeți copilașul”, zise moșul, „ca să mă ung cu scrum și să-mi treacă”.) DP 40/28; *Ţista fičurlácu mult criștęá, cęan ra di un an ra că di zęáťi.* (Copilașul acesta creștea mult, când era de un an era ca de zece.) DP 105/34; *Áťi la grábni țela fičorlácu și la turí ńn Vardár.* (Și-l apucă pe fecioraș și-l aruncă în Vardar.) DP 32/5; *An țęa nõápti mulărğa áș rudí un fičorlác.* (În acea noapte femeia născu un copilaș.) DP 32/1.

Var.: **fičorlác**.

Et.: din **fičór** + **-lác**.

fičurlóac vezi **fičurlóac**.

fičurlóac, *pl. fičurlóťi* s.m. Can² 393; Dms. Timpul copilăriei; copilărie.

Var.: **fičurlóac** (Dms).

Et.: *din fičor + -lŃc.*

fidán, fidáncă *pl. fidán, fidánki* *s.m.* și *f.* Cap 127; Cerna A/1309; ALDM II, h. 1118/1, 4, 5, 7; Dms. Lăstar, mlădiță. *Ca si-n la lăau, mámu móri, Góna lu Ménța [...], fidán di trindáfil.* (Că-l voi lua, mamă, măre, pe Góna lui Ménța [...], lăstar de trandafir.) Cap 18/13.

♦ *Ca vrin fidán.* (L i t. Ca un lăstar = Se zice despre un tânăr chipeș și voinic.) Dms s.v.

Et.: tc. **fidan** (mac., bg. **fidan**).

fiémin vezi **feámin.**

fikír vezi **fakír.**

filaca *s.m.* Paznic. *Mícu fičúór lă am căsă, sirbăști și iăl că filaca.* (Pe băiatul cel mai mic îl am acasă, lucrează și el ca paznic.) AtaM 390/15.

Et.: gr. **φύλακας.**

filádă, *pl. filóz* *s.f.* Can² 393; Dms.

1. Abecedar. *Dica-ú anvítă „crúțe-jútă”, a l' dădê filádă.* (După ce învăță „Cruce-ajută”, îi dădea abecedar.) Can T¹ 266/37; *Áu scóasi filáda.* (A terminat [= de studiat] abecedarul.) Dms s.v.; *Că pri ápu cántá filádă.* (Citea abecedarul ca pe apă [= cursiv, fluent].) Dms s.v.

2. Foaie, foiță. *Dqań únă filádă să-n dar únă țigară.* (Dă-mi o foiță să-mi fac o țigară.) Dms s.v.

Et.: gr. **φύλλαδα.**

fildiș, *pl. fildiș* *s.m.* Cap 127; Dms. Dinte sau os de elefant; fildeș.

Et.: tc. **fildiși.**

Filęa *n.pr.* Cap 127. Nume de persoană. *Ĭel ș-u lę, mámu móri, Filęa di lu Vínęa.* (El și-o ia [în căsătorie], mamă dragă, pe Filęa a lui Vínęa.) Cap² 21/2.

filęán *pron. neh.* Pap² 79; Can² 393; Cap 127; Dms. Cutare. *Stróinícu spúni ca-ĭ vínít să la-ú țéră fęta dúpu filęán cupiláš.* (Pețitorul spune că a venit să le-o ceară fată după cutare tânăr.) Can T¹ 274/7; *Să furóm pári di la filęn čurbağĭia.* (O să furăm bani de la cutare

bogătaș.) Cap² 33/25; *Si uzó la ampirátu că la filęán čésmă raų doi răslán.* (Se auzi la împărat că la cutare fântână erau doi lei.) Cap² 75/28; *Trimęasi doi suvariĭ sa-l' spúnă că čilibi ámpirát nărăncăști să si dúcă ăń filán cazá.* (Trimise doi jandarmi să-i spună că nobilul împărat poruncește să se ducă în cutare district.) DP 73/38.

Ăn filęán văcót. (Odată, de mult, la un moment dat; nu știu când.) Cap² 26/14.

Var.: **filęn, fil'án.**

Et.: tc. **filán.**

filęn vezi **filęán.**

filĭiă, *pl. filĭi* *s.f.* Can² 393; Cap 127;

Cerna A/809; ALDM II, h. 727/1–7; Dms. Felie. *Ună filĭiă di pőáni.* (O felie de pâine.) Dms s.v.; *Filĭiă di ľubiniĭă.* (Folie de pepene verde.) Dms s.v.; *Tă'ó únă filĭe.* (Tăie o felie.) Cap² 75/3; *Áră óspiĭl' pri únă filĭi di pőni anĭápă cáti un mitilic.* (Iar oaspeții înfig câte un bănuț pe o felie de pâine.) Can T² 118/22.

Var.: **filĭă, filĭe.**

Et.: gr. **φελί** (bg. **filija**).

filĭă vezi **filĭiă.**

filĭe vezi **filĭiă.**

filíz *s.m.* AtaM 297/32. Lăstar, mlădiță.

Et.: tc. **filiz** (bg. **filiz**).

fil' (**fil**), *pl. fil'* *s.m.* Elefant. *Fráĭi' vĭău căĭát și un fil' mult mári.* (Frații prinseseră și un elefant foarte mare.) MP 244/1.

Et.: tc. **fil.**

fil'ál *adv.* Dms. Imediat, numaidecât. *Fil'ál să vină.* (Să vină imediat.) Dms s.v.; *Fil'ál lă flőa ĝuiápu.* (A găsit răspunsul imediat.) Dms s.v.

Et. nec.

fil'án vezi **filęán.**

fimirídă, *pl. fimirídi* *s.f.* ALDM III h. 1465/2–7. Ziar.

Et.: gr. *εφημερίδα*.

Fînă *n.pr.* Pap² 79. Nume de cățea.

finér, *pl. finețără* *s.n.* AtaM 78/1, 139/16; Dms. Felinar. *Țări s-ti ubidim cu finéru.* (Trebuie să te căutăm cu felinarul.) Dms s.v.

Et.: tc. *fenér* (mac., bg. *fenér*).

fintónă vezi **fântónă**.

fjócă, *pl. fjóki* *s.f.* AtaM 287/31; ALDM II, h. 697/1. Sertar.

Var.: **fjócă** (AtaM 287/31).

Et.: mac. *fjoka*.

firă, *pl. firi* *s.f.* Dms. Lipsă, pierdere în greutate. *Grănu vu firă mări.* (Grăul [= bobul de grâu] a avut pierdere mare în greutate.) Dms s.v.; *Nu mi zăușoái, ăń dçádi firă.* (N-am fost atent, mi-a dat lipsă [la cântar].) Dms s.v.

Et.: gr *φύρα* (mac., bg. *fira*).

firăunlúc, *pl. firăunlúți* Dms. Perfidie, răutate, intrigă. *Săldi firăunlúc ăi bun.* (Numai de intrigă e bun.) Dms s.v.

Et.: din *firión* + *-lúc* [= *lœc*].

firés, **firiri**, **firi**, **firit** *vb.* IV. *Refl.* Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 393; Cap 127; Dms. A se feri, a se păzi; a se ascunde. *Firé-ti si nu ti calcă calu.* (Ferește-te să nu te calce calul.) Can² 393 s.v.; *Mi firés s-nu țivá s-mi veádă.* (Mă ascund să nu cumva să ma vadă.) Dms s.v.; *Dómnu s-ti firéscă.* (Să te păzească Dumnezeu.) Dms s.v.

♦ *Si firéști ca drácu di tāmóńă.* (Se ferește ca dracul de tămâie.) Cap² 207/10.

Et.: lat. **ferire*.

firióń, *pl. firióń* *s.m.* Dms. Om rău, perfid, intrigant. *Țista-ı mări firióń.* (Acesta e mare intrigant.) Dms s.v.; *Fuı di ıa firióńuli!* (Fugi de aici răule!) Dms s.v.

Et.: din tc. *firavun*.

firisés vezi **furisés**.

firisít vezi **furisít**.

firmán *s.* Ordin, decret; firman. *Priună cu siățira căzú și un firmán.* (Împreună cu secera căzu și un ordin.) MP 202/20; *Ți pișiiá firmánu?* (Ce scria în decret?) MP 202/22.

Et.: tc. *ferman* (bg. *ferman*).

firtés vezi **firtúies**.

firtués vezi **firtúies**.

firtúies, **firtúiri**, **firtúii**, **firtúit** *vb.* IV. *Tranz.* ALDM III, h. 1522/1–4, 6, 7. A însăila.

Var.: **firtés** (ALDM III, h. 1522/5, 6), **firtués** (ALDM III, h. 1522/1–3).

Et.: nec.

firusés, **firusiri**, **firusii**, **firusit** *vb.* IV. *Intranz.* Dms. A scădea în greutate, a slăbi; (despre lichide) a se evapora. *Din zúyă, zúyă firuséști.* (Zi de zi scade în greutate.) Dms s.v.; *Ácu ver bróńńđá s-nu firuséscă, să-ı țońń ăń prăsó!* (Dacă vrei ca brânza să nu scadă [= să nu piardă din greutate], să o ții în saramură.) Dms s.v.; *Dicqń si ńńlușqń, firusi fákiru.* (De când s-a îmbolnăvit, a slăbit sărmanul.) Dms s.v.; *Di ți ńmbătrńńéști, firuséști.* (Pe măsură ce îmbătrânește, slăbește.) Dms s.v.; *Ápa qńń ıarbi, firuséști.* (Când fierbe, apa se evaporă.) Dms s.v.

Et.: gr. *φυραίνο*.

fisúnă, *pl. fisúnes* *s.f.* ALDM III, h. 1492/5. Foale, burduf.

Et.: gr. *φυσούνα*.

fișéc, *pl. fișéți* *s.n.* Cap 127; Cerna A/1694; AtaM 297/32; Dms. Cartuș. *Un sindúk plin di fișéți.* (O ladă plină cu cartușe.) Dms s.v.; *Cu un fișéc, ti mńńńncă lupi!* (L i t. Cu un [singur] cartuș, te mănâncă lupii. = Dacă nu ești bine înarmat, te omoară dușmanii.) Dms s.v.

♦ *Ca fișéc.* (Ca [un] cartuș.) = Se spune despre cineva care are o ținută elegantă.) Cap² 179/9.

Et.: tc. *fișec* (mac., bg. *fišek*).

fișicloác vezi **fișicloc**.

fișicloc, *pl. fișiclociți și fișiclocur s.n.*

Dms. Cartușieră. *Cu fișiclocățili pricruțati ămnă.* (Umbla cu cartușierele încruciate.) Dms s.v.

Var.: fișiclocác.

Et.: tc. *fišeklik*.

fișicliță, *pl. fișicliți s.f.* AtaM 108/16. Cartușieră.

Et.: din *fișéc* + *-liță*.

fit *adv.* În expr. **Sam fit**. Dms. A fi chit. *Im fit, n-o-ai să-n dai, n-o-am să-ț dau.* (Sântem chit, n-ai să-mi dai, n-am să-ți dau.) Dms s.v.

Et.: tc. *fit*.

fitătóará, *pl. fitătóári s.f.* Can² 393; Cap 127 s.v. *fet*; Dms. (Despre oaie, vacă) Fătătoare.

Et.: din *fet* + *-ătóará*.

fitéáști *adv.* Can² 393; Dms. Ca fetele.

Var.: fitéști (Can² 393).

Et.: din *fěátă* + *-éști*.

fitéască, *pl. fitéști adj.f.* Pap² 79; Can² 393; Dms. Fetesc, de fată (de fete). *Căđară un fičór, máscuri, la priminirá an fitéscă rúbă.* (Prinseră un băiat, voinic, și-l îmbrăcară în haine de fată.) Pap M² 156/6; *Scot gípt și la duc la móră cu cónțiță fitéšt.* (Scot grâu și-l duc la moară cu cântece de fete.) Can T² 118/4.

Var.: fitéscă.

Et.: din *fěátă* + *-ésc*.

fitéscă vezi **fitéască**.

fitéști vezi **fitéáști**.

fitică, *pl. fitíki s.f.* Cap 127 s.v. *fěátă*; ALR I 2, h. 191/013; ALDM I, h. 454/7. Fetiță, copilă.

Et.: din *fěátă* + *-ică*.

fitíccă, *pl. fitíčki s.f.* Cap 127 s.v. *fěátă*; Dms. Fetiță.

Var.: fitíccă (Cap 127 s.v. *fěátă*).

Et.: din *fěátă* + *-íccă*.

fitíl, *pl. fitíľă și fitíľur s.n.* AtaM 297/33; Dms. Fitul. *Fitíľ di lámă.* (Fitul de lampă.) Dms s.v. Fig. Intrigă. *Țéla-ı cu fitíľur.* (Acela e cu intrigă.) Dms s.v.

Pun un fitíl. A băga intrigă. Dms s.v.

Et.: din tc. *fitil* (mac. *fitil*, *fitilj*, bg. *fitil*).

fitíľă *s.f.* Dms. Feticie, feciorie. *Fitíľa ăı scóampă lá fěáti.* (Feticia e scumpă la feticie.) Dms s.v.

Et.: din *fěátă* + *-íľă*.

fitími *s.f. sg.t.* Dms. Mulțime de fete. *Cóátă fitími nu včam vizút.* (Atâta mulțime de fete nu [mai] văzusem.) Dms s.v.

Et.: din *fěátă* + *-ími*.

fitíscă vezi **fitíccă**.

fitíșóarcă vezi **fitíșórcă**.

fitíșórcă vezi **fitíșórcă**.

fitíșórcă, *pl. fitíșórci s.f.* Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 393; Cap 127 s.v. *fěátă*; ALR II, 1, h. 140/012; Cerna A/511; ALDM I, h. 455/1-7; Dms. Fetiță; fetișcană.

Var.: fitíșóarcă (Pap² 79; Can² 393; Dms), *fitíșórcă* (Cap 127 s.v. *fěátă*; ALR II, 1, h. 140/012).

Et.: din *fěátă* + *-iș* + *-órcă*.

fitlóc vezi **fitlóc**.

fitlóc, *pl. fitlócți s.n.* Can² 394; Dms. Feticie, timpul petrecut ca fată.

Var.: fitlóc (Dms).

Et.: din *fěátă* + *-lóc*.

fitóánă vezi **fitónă**.

fitónă, *pl. fitón s.f.* Cap 127 s.v. *fěátă*; Dms. Fetișcană. *Din prátucălă ișó únă fitónă mult búná.* (Din portocală ieși o fetișcană foarte frumoasă.) Cap² 137/2.

Var.: fitóánă (Dms.)

Et.: din *fěátă* + *-ónă*.

fių¹ *s.m.* Pap² 79; Cap 128; Dms. Instrument folosit de argintari.

Et. nec.

fiu² în **fiu**, **fiu** *interj.* Hai, hai, încet-încet, pâș-pâș. *Fičóru li pridunóá cáprili și fiu, fiu loá șa ncóla.* (Feciorul adună caprele și hai, hai, o luă așa încolo.) DP 65/4.

Et.: onomatopee.

flamúnt vezi **flămúnd**.

flat, **flátă** *pl. flați, fláti* *adj.* Can² 394. Găsit. P. e x t. Vitreg. *Fráti flat.* (Frate vitreg.) Can² 394 s.v.; *Flátă múmă.* (Mamă vitregă.) Can² 394 s.v.

Et.: vezi **áflum**.

flátki vezi **platki**.

flămândăță vezi **flămundețăță**.

flămândéță vezi **flămundețăță**.

flămúnd, **flămúndă**, *pl. flămúnd* (**flămúngă**, **flămúinț**), **flămúndi** *adj.* Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 394; Cap 128; Cerna A/317, 318, 591; Wild h. 227/7, h. 227 a /2, 4-7; ALDM I, h. 260, 261/1-7; Dms. Flămând. *Áğaba veț, bra kiraği, únă muccátă di pói, ca sam flamúnd.* (Poate aveți, bre chirigiilor, o bucată de pâine, că-s flămând.) Pap M² 157/2; *Flai nélu ca țápă an turiști flămúndu.* (Am găsit mielul că țipă în turiște (stână) flămând.) Can T² 128/2; *Áldi táti și dóda mári lăgáu dúpu gălín s-li cáță că s-nă vem mánčări áncłóți, s-nu im flămúngă.* (Alde tata și sora mai mare alergau după găini să le prindă ca să avem de mâncare pe unde ne duceam, să nu fim flămânzi.) AtaM 359/27; *An țca vrçami, iá-la vini și fičóru, cári [...] ra umărót și flămúnd.* (În acel timp (moment) veni și feciorul, care [...] era obosit și flămând.) DP 186/14; *Io cálu si-l la las flămúndu únă săptámónă.* (Eu o să i-l las calul flămând o săptămână.) DP 172/13; *Nu viám cu nuț pói: im flămúinț.* (Nu avem pâine cu noi: suntem flămânzi.) MP 104/28; *Nu puáti z-vină pánă ua, că i flámúnt.* (Nu poate să vină până aici, că e flămând.) MP 20/6;

Măčócu si săturá din misúru lu bába, da bába ș-ra flămúndă. (Pisoiful se sătura din blidul babei, dar baba era [= rămânea] flămândă.) Cerna T; *Că li vizú pópa uóili flămúndi, a' zisi la lúde: mult sa flămúndi uóili.* (Când văzu popa oile flămânde îi zise prostănacului: tare sunt flămânde oile.) Cap² 31/19.

Săm flămúnd di ápu. A-i fi sete. Cerna A/591. **Flămúnd di apă.** Însetat. Wild h. 227/7.

♦ *Sátulu nu li viruéști flămúndu.* (Sătulul nu-l crede pe cel flămând.) Pap M¹ 13/2.

Var.: **flamúnt** (Wild h. 227 a /4, 5), **flămúndu** (ALDM I, h. 260/1), **flámúnt**.

Et.: lat. **flammabundus*.

flămundețăță *s.f.* Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 394; Cap 128 s.v. *flămúnd*; Dms. Foame, foamete. *Mo, că ámbitrini, mi guni și mi lásă să mor di flămundețăță.* (Acum, dacă îmbătrânii, mă izgoni și mă lasă să mor de foame.) DP 97/36; *Di flămundețăță nu mor, ma di mánčári múltă mor.* (De foame nu mori, însă de mâncare multă mori.) Dms s.v.; *Án cávgă vácqát aț flămundețăță.* (În timp de război e foamete.) Dms s.v.; *Mor di flămundețăță.* (Mor de foame.) Cap 128 s.v. *flămúnd*.

Var.: **flămundețăță**, **flămundețăță** (Pap² 79), **flámundețăță** (Pap² 79), **flomundețăță** (Wild h. 227 a/1).

Et.: din *flămúnd* + **-țăță**.

flámundețăță vezi **flămundețăță**

flámundós, **flámundósă**, *pl. flámundós*, **flámundósi** *adj.* Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 394; Cap 128 s.v. *flămúnd*; Dms. Flămând.

Et.: din *flămúnd* + **-ós**.

flámúndu vezi **flámúnd**.

flámundós vezi **flámundós**.

flámúnt vezi **flámúnd**.

flámuntăre *s.f.* Wild h. 227 a /6. Foame(te).

Et.: din *flămúnd* + *-áre*.

flămunzész vezi **flămunzós**.

flămunzós vezi **flămunzós**.

flămunzós, **flămunzóri**, **flămunzóji**, **flămunzót** vb. IV. Intrans. Can² 394; Cap 128 s.v. *flămúnd*; Dms. A flămânzi.

Var.: **flămunđós** (Pap² 80),

flămunzész (Cap 128 s.v. *flămúnd*), **flămunzós** (Dms).

Et.: din *flămúnd* + *-ós*.

flămúr, pl. **flămúr** s.m. ALDM II, h. 1138/4, 5. Tei.

Et.: gr. *φλαμούρι*.

flevitídă s.f. ALDM I, h. 392/4, 5. Varice.

Var.: **flivites** (ALDM I, h. 392/4).

Et.: gr. *φλεβίτιδα*.

flingán, pl. **flingáni** s.n. Pap¹ 45; Pap² 80, 116; Can² 394, Can⁴ 194, 197; Cap 128; Dms. Cească (de cafea). *Fzátili [...] punçáu la cap únă luminári și la piczóri un flingán cu șirbét*. (Fetele [...] puneau la cap o lumânare și la picioare o ceașcă cu sirop.) Cap² 72/6; *An camára disúpra di ȳel pun un sfulgán*. (În dulapul din perete de deasupra lui pun o ceașcă.) Can T² 117/25; *Al dúsi fiăta un sfăldán di ápu*. (Fata îi aduse o ceașcă de apă.) MP 26/27.

Var.: **sfăldán**, **sfilgán** (Pap² 116; Can² 394 s.v., Can⁴ 197; Dms s.v. *flingán*), **sfingán** (Can⁴ 194), **sflingán** (Dms s.v.; Can⁴ 197 s.v.), **sfulgán**.

Et.: tc. dial. *filgan* (mac., bg. *filgan*).

flivites vezi **flevitídă**.

flqári, pl. **flor** s.f. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 394; Cap 128; ALR II s.n. 1, h. 244/012; Cerna A/Supl; Dms. **1**. Floare. *Flórlı sa spártı*. (Florile sunt sticate [= veștejite].) W 77/12; *Au dără curına tóťá nıridıtá [...]cu kítkı di flor*. (Fac cununa toată împodobită cu buchete de flori.) Can T² 118/7. **2**. Strat de mucegai care se formează la suprafața unor

lichide; floare. *Vınu fáťı flıor*. (Vinul face floare.) ALR II s.n. 1, h. 244/012.

Var.: **flóri** (Can² 394).

Et.: lat. *flos*, *-orem*.

floc, pl. **flot** s.m. Can² 394; Cap 128; Dms. Floc.

Et.: lat. *floccus*.

Flóra n.pr. AtaM 93/8. Nume de femeie, Flora.

flórcă, pl. **flórki** s.f. Cap 128; Dms. Fluier. *Un fiçór ářırá picurár, aș vça únă flórcă řu ář řuırá*. (Un băiat era cioban, avea un fluier și fluiera.) Cap² 109/28.

Et.: din **flóer* (cf. alb. *floere*) + *-că*.)

florícă, pl. **florícķi** s.f. Can² 394; Cap 128 s.v. *flqári*; Dms. Floricică.

Var.: **flurícă** (Dms).

Et.: din *flóri* + *-ícă*.

flótuc, pl. **flótuťı** s.n. Can² 394; Cap 128; Dms. Clăbuc de săpun; floc, smoc de lână. *Bırbéru [...] dunó spúmă, di-ť pucní un flótuc ăń uóçłı*. (Bărbierul [...] a adunat spumă, și i-a aruncat un clăbuc în ochi.) Cap² 70/18.

Et.: din **flot* (sg. refăcut de la pl. *flot*) + *-úc*.

flomondęťă vezi **flămundęťă**.

flóri vezi **flqári**.

flurícă vezi **florícă**.

flurınă vezi **furlınă**.

flqáli vezi **fóli**.

flqără vezi **năfără**.

flqárfică, pl. **flqárfıť** s.f. Pap² 80; Can² 394; Cap 128; ALR II, 2, h. 429/012; ALR II s.n. 6, h. 1653/012; Cerna A/794, 2306, 2310; Wild h. 434/1-7; ALDM II, h. 714/1-7; ALDM III, h. 1671/1-7; Dms. **1**. Foarfecă. *Li lę flqárfıťlı řı-ť táłă la căzútu cōťı unęc per din toáťı lócurlı*. (Ia foarfecele și-i taie celui bolnav [de epilepsie] câte puțin pâr din toate locurile.) Pap M² 103/33; *Cu flqárfıťlı au cusés ȳárba*. (Cu foarfecele cosesc iarba.) Cap² 41/33. **2**. Semn la

urechea oii și unealtă cu care se face gaură în urechea oii; furcuță. Cerna A/2306, 2310. **3.** Urechelniță. Cap 128.

♦ *Ca din fǎrfiț.* (L i t. Ca din foarfece. = Se spune despre cei îmbrăcați frumos și elegant; ca scos din cutie.) Cap² 179/13.

Var.: **fǎrfiți** (Can² 394), **fǎrfică** (ALDM II, h. 714/2, 3).

Et.: lat. *forfex, -icem*.

foc, pl. **fócur** s.n. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 394; Cap 128; Cerna A/729; Wild h. 428/1-7; ALDM I, h. 383/1-6; ALDM II, h. 656/1-7; Dms. **1.** Foc. *Zăpucătó zíniru lu ampirátu, vizú un mári foc.* (Ginerele împăratului aruncă o privire și văzu un foc mare.) Cap² 56/18; *Púsi apă pri foc si ancălzască.* (Puse apă pe foc să se încălzească.) Cap² 116/17; *Căftără ănsús, căftără ănjós şu vizúrá dîndi di váli un foc.* (Se uitară în sus, se uitară în jos și văzură peste râu un foc.) Cap² 109/3; *Au púsiră căldare pri foc și lără s-la dără băcădărnicu.* (Puseră căldarea pe foc și începură să facă mămăliga.) Cap² 31/44; *S-mi duc la fúăc si-l zic s-ti árdă.* (O să mă duc la foc să-i zic să te ardă.) Cap² 122/22; *Fúăc, fúăc, íela s-u arđ băltíia!* (Focule, focule, vino să arzi securea!) Cap² 122/23; *Lă puŋám țela lémmu pri fúoc.* (Puneam lemnul acela pe foc.) AtaM 388/8; *Di bucuríia, cálu din nuăr scutcă fum și din pičuári fúăc lăsá.* (De bucurie, calul scotea fum din nări și din picioare [= în urma lui] lăsa foc.) MP 42/17. **2.** Febră. ALDM I, h. 383/1-6. F i g . Dor, durere, chin. *Míll!*, *am mári fúăc di si vin păn di vuăi.* (Dragilor, am mare dor [= mi-e foarte dor] să vin până la voi.) MP 150/2; *Am un foc la buric.* (Am un dor la inimă.) Dms s.v.

Foc mi fac. A se face foc, a se supăra tare. *Cȃn uzóá ără, ămpirátu foc si*

fǎsi. (Când auzi din nou, împăratul se făcu foc.) DP 132/33.

♦ *Vrin foc s-ti árdă, dá-ni-n ti árdiri!* (Vreun foc să te ardă, dar-ar să te ardă!) Pap M² 59/9; *Fócu s-ti árdă!* (Să te ardă focul!) Pap M¹ 13/7.

Var.: **fúăc, fúoc, fúoc** (Wild h. 428/2).

Et.: lat. *focus*.

fóccic, pl. **fóccit** s.n. Can² 394; Cap 128 s.v. *foc*; Dms. Foc mic.

Var.: **focćic** (Cap 128 s.v. *foc*).

Et.: din *foc* + *-ćic*.

focćic vezi **fóccic**.

for vezi **fără**.

fóro s. ALDM II, h. 911/2-7. Impozit.

Et.: gr. *φόρος*.

fórtămă vezi **fórtumă**.

fórtumă, pl. **fórtumi** s.f. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 394; Cap 129; ALR II, 1, h. 182/012; Dms. **1.** Funie, frânghie. *Țéla ve đou fórtumi.* (Acela avea două funii.) Cap² 33/11; *Mai micu fráti au dănó álba fórtumă.* (Fratele mai mic strânse funia albă.) Cap² 33/13; *Tu s-la lez puómu cu fórtăma.* (Tu să legi pomul cu funia.) DP 193/4; *Ligát-mi cu únă fúártămă di miájiluc.* (Legăți-mă cu o funie de mijloc.) Cap² 119/8; *Iă! au lăsără fúártăma la juásu și la nțăpó lámnia.* (Ei lăsară funia în jos și balaurul îl înțepă [= înfipse cu colții].) MP 36/29. **2.** Unitate de lungime; cot. *Si sculó țela pust di măgár și rusǎsi trei fórtumi anált.* (Se sculă pustia de măgar și rosesă [rădăcina] pe o lungime de trei coți.) Cap² 104/27.

Var.: **fórtămă, fúártămă**.

Et.: gr. *φόρτομα*.

fórtă, pl. **fórti** s.f. Dms. Putere.

Et.: gr. *φόρτα* (it. *forza*).

fóli, pl. **foI, fól** și **fóIur** s.n. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 394; Cap 128; ALR II, 2, h. 430/012; Cerna A/311, 312, 924, 1757; Wild h. 179/4, 6, 7; ALDM I, h.

254/1, 4–6, h. 255/1–3, 6, h. 259/1–6, ALDM II, h. 812/2, 3; ALDM III, h. 1492/1–4, 6, 7; Dms. **1.** Pântece, burtă, foale. *Mi dore fōlili.* (Mă doare burta.) Cerna A/312; *Si fēsi rōpă pōnă la fōlili fičōrului.* (Se făcu [stană] de piatră până la burta feciorului.) Pap M² 145/4; *Frāti, mutră si dai pri fōali că io ștucni multu.* (Frate, fii atent să dai [= să cazi] pe burtă că eu mă înfundai rău.) Cap² 115/12; *Am un cal, șăua sub fōali u pōartă.* (Am un cal, poartă șeaua sub burtă. [Ghicitoare: Leagănul].) Cap² 156/30; *Jel știa că fāta ari ăn fōali ăncă doi șarp fraș.* (El știa că fata are în pântece încă doi șerpi frași.) DP 78/38; *Tūndi sup fōali.* (Tușinează [oile].) ALR II, 2, h.430/012. **2.** Burduf. *Io țer sã-n dai un fōali di bivul di cărni și un fōali di bivul di ăpu.* (Vreau să-mi dai un burduf de bivol cu carne și un burduf de bivol cu apă.) Pap M² 149/26; *Un fōali di ăpu nu-ň jūnđi niți la mini, mi la toș.* (Un burduf cu apă nu-mi ajunge nici mie, dar la toși.) DP 28/10; *Umplără trei fo! di ăpă.* (Umplură trei burdufuri cu apă.) Cap² 110/31; *Am un fōali plin di alb măccăț.* (Am un burduf plin de bucăți albe [Ghicitoare = Făină de grâu alb].) Cap² 155/8; *Ăbra dēdu, na fōlili, dū-ti și tu di lē unēc ăpu.* (Bre, moșule, na burduful, du-te și tu de ia un pic de apă.) Cap² 43/41; *S-ljăi triăi fuăi di ăpu și triăi fuăi di cărni.* (Să iei trei burdufuri cu apă și trei burdufuri cu carne.) MP 20/10; *Ca viniră țēla noi!, lără undōu fōlur.* (Când veniră cei nouă [oameni], luară câteva burdufuri.) Cap² 45/11. **3.** (La fierărie) Foale. *Fōali di suflări.* (Foale cu care se suflă.) Pap M² 30/17; *Fōali di răstupiri răzintu.* (Foale pentru topirea argintului.) Pap M² 30/18.

Ānnum pri fōli. A umbla pe brânci. Can² 394 s.v.

♦ *La dărără fōali.* (L i t. L-au făcut burduf.= L-au bătut zdravăn.) Pap M² 70/8; *Au dēadi di fōali.* (L i t. A dat-o de burtă [= a făcut burtă].)= A scăpat de sărăcie; și-a aranjat lucrurile în așa fel încât nu-i mai pasă de nimeni.) Cap² 179/11.

Var.: **fōali, fuăli** (ALDM I, h. 259/2,3).

Et.: lat. **follis.**

fōr vezi **fără.**

fōră vezi **fără.**

fōrfiți vezi **fōarfică.**

frăgă s.f. Cap 129; Dms. Fragă.

Et.: lat. **fraga.**

Frăjil' n.pr. Pap M² 176/29; Cap 129 s.v. *frăgă.* Nume de loc în *Nōnti.*

Et.: *pl.art.* de la **frăgă.**

frângă, pl. frângi s.f. Cap 129; Dms. Monedă franceză de aur, napoleon. *La vindură și tufecu și lără ună frângă.* (Vândură și pușca și luară un napoleon.) Cap² 146/39; *Mi duc sã-u leu cūtura sã li mirim frângili.* (Mă duc să iau banița să măsurăm monedele de aur.) Cap² 147/15; *Sa scoampi țeasti uăuă, unu ținț frângi.* (Sunt scumpe aceste ouă, unul – cinci napoleoni.) DP 70/13.

Et.: gr. **φράγκο.**

frangōlă, pl. frangōli s.f. Dms.

Franzelă.

Et.: tc. **francala.**

frásim vezi **frásin.**

frásin, pl. frásiń s.m. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 394; Cap 129; Cerna A/1331; ALDM II, h. 1136/1–7; Dms. Frasin. *Ārcu-ı un tuiág di lemn di frásim ili di zilimcă.* (Arcul e un băț din lemn de frasin sau de iederă.) Pap M² 33/17.

Var.: **frásim, frăptăn** (ALDM II, h. 1136/3), **frăptin** (ALDM II, h. 1136/1, 7).

Et.: lat. **fraxinus.**

frășă vezi **fărăș.**

fráti, *pl. fraț* *s.m.* Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 394; Cap 129; ALR I, 2, h. 159/012, 013; ALR II s.n., 6, h. 1674/012, h. 1676/012; Cerna A/473, 475, 2021, 2146; Wild h. 463/1-7; ALDM I, h. 416, 418/1-7; Dms. **1.** Frate. *Únă uără rau doi fraț și rau picurár.* (Erau odată doi frați și erau ciobani.) Cap² 26/23; *Ai la căsa męa iúndi sa tátóhi!*, *fráti!* și *surórlí męáli.* (Hai la casa mea unde sunt părinții, frații și surorile mele.) Cap² 94/34; *Únă sută di fraț ăn un bron antíns.* (O sută de frați încinși într-un singur brâu. [Ghicitoare: Gardul].) Cap² 156/2; *Am pátru fraț ăn únă cămęășă.* (Am patru frați într-o cămașă. [Ghicitoare: Nuca].) Cap² 157/27; *Am doi fraț, un múnti la dispárti; tícu si sigăies si si vęádă și nu si pot vidęári.* (Am doi frați, un munte îi desparte; mereu încearcă să se vadă și nu se pot vedea. [Ghicitoare: Ochii].) Cap² 162/10; *Ți cóta ieș slab, bra fráti?* (De ce ești atât de slab, măi, frate?) Cap² 26/34; *Un fráti cu únă soră di vęac si putirés, nu si pot cățári.* (Un frate și o soră de veci se gonesc [și] nu se pot prinde. [Ghicitoare: Soarele și luna].) Pap M¹ 10/15; *Am un fráti, toată zúua din cur ăn cap męárzi.* (Am un frate, toată ziua merge din cur în cap. [Ghicitoare: Arșinul (de măsurat lungimea)].) Cap² 164/3; *Fráti sa ancłș an apsaná.* (Frații sunt închiși în închisoare.) MP 14/3; *Z-dúsi la lu fičúruluț fraț.* (Se duse la frații băiatului.) MP 56/30; *Únu fráti muri ăn Silístra.* (Un frate muri în Silistra.) Cerna T; *Fráti bun.* (Frate bun, născut din aceeași părinți.) Dms s.v.; *Fráti bliznác.* (Frate geamăn.) Dms s.v.

2. *Pl.* Ramificații care se formează la baza tulpinii plantelor; frați. *Gărnișóru dęádi fraț, s-lă curoám.* (Porumbul dădu frați, să-l curățăm.) Dms s.v.

♦ *La călcó fráti-su.* (L i t. L-a călcat pe frate-său. = Nu a respectat prioritatea

fratelui mai mare, s-a căsătorit înaintea fratelui mai mare.) Cap² 218/14.

Et.: lat. *frater*.

frác, *pl. frăcur* *s.n.* Dms. Bucată. *Cu un frác di kirmidă nă-u cupirim óala cu báclă.* (Cu o bucată de olan acoperim oala cu fasole.) Dms s.v. *kirmidă*.

Et. nec.

frăcnés, **frăcníri**, **frăcníj**, **frăcnít** *vb.*

IV. *Tranz.* și *intrans.* Cap 129; Dms.

1. A lovi. *Țivá nu-ı, pândi ručóc s-lă frăcním toț.* (Nu-i nimic, până-n prânz îi vom lovi pe toți.) DP 86/27. **2.** A tăia, a reteza; a decapita. *Á! lă frăcni căpu.* (I-a retezat capul.) Dms s.v.; *Fičóru nu lă dęádi di mánár și-l lă frăcni [lu lámnia] căpu.* (Feciorul nu-l luă în seamă și-i reteză capul [balaurului].) DP 101/15; *Isin Beg lă frăcniră ăn Birisláv.* (Pe Isin Beg l-au decapitat în Birisláv.) Dms s.v.

3. A distruge, a înfrânge. DP 233/7. F i g . A se îmbrăca bine, a se dichisi. (Dms).

Et.: mac. *farkam* (Cap 129).

frăcnít, **frăcnítă**, *pl. frăcnítj*, **frăcníti** *adj.* AtaM 78/9. Lovit. F i g . Bine îmbrăcat, elegant. *Cári-ı frăcnít că el.* (Cine [mai] e îmbrăcat bine ca el.) Dms s.v.

Et.: vezi *frăcnés*.

frăčós vezi **fučós**.

frăčúc, *pl. frăčúț* *s.m.* Can² 394; Cap 129 s.v. *fráti*; Dms. Frățior.

Var.: **frăčéc** (Can² 394), **frăčúč** (Dms).

Et.: din *fráti* + *-či* + *-úc*.

frădél vezi **sfárdál**.

frălăccă vezi **fărlăccă**.

frămínt vezi **frimínt**.

frámte vezi **frúnti**.

frăn vezi **fron**.

fránár, *pl. fránár* *s.m.* Can² 394. Persoană care ce vinde frăuri.

Et.: din *fron* + *-ár*.

frăng vezi **frong**.

frăngătură, *pl. frăngătúr s.f.* Can² 394; Cap 130 s.v. *frong*; Dms. Frântură, spărtură; hârb, ciob.

Var.: **frăntătură** (Can² 394; Cap 129 s.v. *frong*; Dms.), **frăntură** (Dms).

Et.: din *frong* + *-ătură*.

frăngesc vezi **frinđesc**.

Frăngiia *n.pr.* Dms. Franța.

frăntătură vezi **frăngătură**.

frăntu vezi **front**².

frăntură vezi **frăngătură**.

frăntuzgăști *adv.* AtaM 253/23. Franțuzește.

Et.: din **frăntúz* + *-găști*.

frășcă vezi **prăccă**.

frășcăiés vezi **prăccăiés**.

frășnés vezi **prăccăiés**.

frășnitură, *pl. frășnitúr s.f.* Dms. Lovitură de nuia.

Et.: din *frășnit* (s.v. *prăccăiés*) + *-ură*.

frătécuc vezi **frăcúc**.

frătúc vezi **frăcúc**.

frățăiés, **frățăiri**, **frățăii**, **frățăit** *vb.*

IV. *Tranz. și intrans.* A ciopârți. *Çon zăcătqđ s-la tállă, lă frățăiđ di lálta párti di gúșă.* (Când începu să-l taie, îl ciopârtea din cealaltă parte a gâtului.) DP 114/39; *Lqđ s-la frățăiđscă cu múcld di cuțqđt.* (Începu să-l ciopârtească cu muchia cuțitului.) DP 115/4.

Et. nec.

frățești *adv.* Cap 129 s.v. *fráti*; Dms. Frătește, ca frații.

Et.: din *fráti* + *-ești*.

frătés, **frățească**, *pl. frăteșt* *adj.* Cap 129 s.v. *fráti*; Dms. Frătesc.

Var.: **frătesc** (Dms s.v.).

Et.: din *fráti* + *-esc*.

frătesc vezi **frătés**.

frățilă, *pl. frățil* *s.f.* Dms. Frăție.

Et.: din *fráti* + *-ilă*.

fręășcă vezi **frășcă**.

frec, **fricári**, **fricái**, **fricát** *vb.* I. *Tranz.* Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 394; Cap 129; Dms. A freca; a frecționa. *Mi fricó că ram loș.* (Mă frecă (pe corp), căci eram răcit.) Cap 129 s.v.; *Au tálčóra lámhá și la scuásara fičúru din ruást și la fricára cu biuca.* (Omorâra balaurul și îl scoaseră pe fecior din gura [lui] și îl frecară cu buruiana de leac.) MP 38/17; *Iuă si dun niăc biuț și z-vin cuđla s-la fricóm fičúru.* (Eu o să adun câteva buruieni de leac și o să vin acolo să-l frecăm pe fecior.) MP 38/13; *Cáđă s-li fręcă un di lalt.* (Încep să le frece unul de altul.) Can T¹ 270/14. *F i g .* A-i freca ridichea. *Fręcă-la să-l vlnă criélu.* (Freacă-i ridichea să-i vină mintea [la cap].) Dms s.v.

Et.: lat. *fricare*.

frenc, *pl. frenț (frenđ)* *s.m.* Pap² 80; Can² 394; Cap 129; ALR II 3 s.n. h. 879/012, Dms. Francez. *Pănă nu raų vinuț frénđi! prin nqstri lócúr, múlti pári cazandisém.* (Până nu veniseră francezii prin locurile noastre, adunam mulți bani.) Can T¹ 275/32; *Vlnără, la lărđ táti di cqla frénđi.* (Veniră, îl luară pe tata de acolo francezii.) Cerna T; *Frénđi! au flát-au țesta pisăitúrá an vrină rqpă.* (Francezii au găsit această inscripție pe o stâncă.) Pap M² 18/21; *Vizuų un frenę.* (Am văzut un francez.) Dms s.v.; *Draț qmin raų frénđi!* (Francezii erau oameni răi.) Can T¹ 276/16.

Var.: **frenę**¹.

Et.: tc. *frenk*.

frenę¹ vezi **frenc**.

frenę², *pl. fręngur* *s.f.* Cerna A/685; ALDM II, h. 623/3; AtaM 81/17; Dms. 1. Încuietoare metalică la ușă; broască. 2. Clanță. ALDM II, h. 623/3. *Úșă voástră ári frenę, noástră cluč.* (Ușa voastră are broască, a noastră zăvor.) Dms s.v.

Var.: **fręngu** (AtaM 81/17).

Et.: **freng** (s.v. **frenc**).

fréngu vezi **freng²**.

frenzeăști vezi **frinđeăști**.

frenzesc vezi **frinđeesc**.

fric vezi **frig¹**.

frică s.f. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 394; Cap 129; Dms. Frică. *S-nu-ț ie frică, că meu fičór aț ancrielát.* (Să nu-ți fie frică, pentru că băiatul meu e deștept.) W 69/21; *Dintru frică, tóti cătuničkili si dunără an țista loc iúndi-i cmo.* (De frică, toate sătucurile se adunară în acest loc unde este acum.) Can T¹ 263/14; *Izmikári! și ălăitkili [...] li ămplără izmėnili di frică.* (Slugile și însoțitoarele [...] le umplură izmenele [= făcură pe ei] de frică.) Pap M² 144/8; *Mulłerli angłtțără di frică.* (Femeile înghețară [= încremeniră] de frică.) DP 176/19.

Trag frică. A se speria, a trage o frică. *Čiča-sa, di frica țe-u trási, si anlușó.* (Unchiu-său, de frica ce o trase, se îmbolnăvi.) Cap² 78/23. **Ăń ăi frică.** A-i fi frică. *I ra frică s-nu la lăsă an drum.* (Îi era frică să nu-l lase în drum.) MP 20/16; *La pădăr ăi ra frică.* (Pândarului îi era frică.) Cap² 38/2.

♦ *Di țe ț-u frică, nu scap.* (De ce ț-e frică nu scapi.) Cap² 179/15; *Frica véglă vińa.* (Frica păzește via [= pepenii].) Pap M² 70/16.

Et.: gr. **φρίκη**.

fricătură, pl. **fricătúr** s.f. Can² 395; Dms. Frecătură.

Et.: lat. **fricatura**.

fricós, **fricósă**, pl. **fricósș**, **fricósi** adj. Can² 395; Cap 129 s.v. *frică*; Dms. Fricos; care produce frică, periculos, înfricoșător, de temut. *Dğádi di niști locur fricóasi, cáfcu nu vça vizút.* (Dădu de niște locuri înfricoșătoare, cum nu [mai] văzuse.) DP 75/4; *Țista lucr-u mult fricós.* (Acesta e lucru [foarte] periculos.) Can T² 102/25; *Si ivi an cătúnu lor un rap mult fricós, cări fătğá*

múlti nibuní! la cătunğán. (Apăru în satul lor un arap foarte de temut, care făcea multe rele la săteni.) Can T³ 169/11; *S-na dúțim pri mai pruápili [drum], áma mai fricuás.* (Ne vom duce pe [drumul] mai apropiat, dar mai periculos.) MP 224/16.

♦ *Fricósu și di úmbra lui si spără.* (Fricosul se sperie și de umbra lui.) Cap² 213/36.

Var.: **fricuás**.

Et.: din **frică** + **-ós**.

fricuás vezi **fricós**.

friél vezi **sfriél**.

frig¹, pl. **frigur** s.n. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 130; ALDM I, h. 383/1, 4-6; Dms. Frig. *Călčóńli și ubéłli [...] și li pun barbáti! pri pičóri iarna çon aț mult frig.* (Călțunii și obielele [...] și le pun bărbații în picioare iarna când e foarte frig.) Can T¹ 264/33; *Di frig n-oț angłtțát.* (De frig am înghețat.) ALR I, 1, h. 150/012; *Apa angłtțó di fric.* (Apa îngheță de frig.) W 78/5; *Fric mult si fătı niști or iárnata.* (Uneori, iarna, se face foarte frig.) W 77/17; *Fric mári, și cădě di brumă prástă noi.* (Frig mare și cădea bruma peste noi.) Cerna T.

Ń-ăi frig. A-i fi frig. *Ń-u fric.* (Mi-e frig.) Cerna T; *Mulț siromăș qamiń nu au lėmni, niți rúbi și dintru țe la-i fric.* (Mulți oameni săraci nu au lemne, nici haine și de aceea le e frig.) W 78/3.

Var.: **fric**.

Et.: lat. **frigus**.

frig², **fridiri**, **frış**, **fris** vb. III. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 130; ALR I, 1, h. 150/012; ALR II, 6, h. 1649/012; Wild h. 356/1, 3, 5; Dms. *Tranz. și refl.* A (se) frige. *Nu știu țe mi frisi.* (Nu știu ce mă fripse.) Pap¹ 45 s.v.; *Góscă s-frizi.* (Gâsca se frige.) Can T² 113/32; *N-Crăcún frizğám bibă și męcám.* (De Crăciun frigeam carne și męcam.) AtaM 388/11; *Micu z-dúsi*

s-biça ápu și mârili u friziçá zărcádça. (Cel mic se duse să bea apă și cel mare frigea căprioara.) MP 244/31; *L'a dunó piăștîi, la dúsi an piăștiri și, ca frîsi, măncó mult și si săturó.* (Adună peștii, îi duse în peșteră și, dacă fripse, mănca mult și se sătură.) MP 82/17; *La ló bôu [...], la bilîră, la frîsiră.* (Luă bou [...], îl jupuiră, îl fripseră.) Cap² 142/22; *Fiçóru si la friz, di cu scrúmu si mi ung și si-ń trăcá.* (Să frigi feciorul, că o să mă ung cu scrumul și o să-mi treacă.) Cap² 60/26; *Mi cmo cări s-na la frigă [birbăgâtili]?* (Dar acum cine ni-l va frige [berbecul]?) Cap² 93/44; *Curín si mi frîi.* (Să mă frigi mai repede.) Cap² 113/13; *Ĵel la ló și si dúsi căsă s-la frigă [peștîli].* (El îl luă și se duse acasă să-l frigă [peștele].) Cap² 137/15; „*Fiçurlácu s-lă frîziť*”, *zîsi móșu.* („Să frigeți băiețelul”, zise moșul.) DP 40/28; *Cõn la frizé [peștîli], sári ună lúspi pri báğă án grădină.* (În timp ce îl frigea [peștele], sări un solz, prin deschizătura podului, în grădină.) Cap² 137/15.

Et.: lat. *frigere*.

friguri, pl. **friguri** s.f. Pap¹ 45; Cap 130 (s.v. *frig¹*); Dms. 1. Friguri, malarie. *Mi cățó di tîntça ună frîgur[i].* (Mă apucă de atunci malarie.) Cap² 62/43; *Di ună săptămóaná lă gmicăști frîgurça.* (De o săptămână îl zguduie frigurile.) Dms s.v. *friguri*. 2. Nume de insectă. *Personificat*, în basme. *Frîgurça*. Gerilă. *Știť io cări sam? Ĵo sam Frîgurça.* (Știi cine sunt eu? Eu sunt Gerilă.) Cap² 68/43; *Frîgurça la lășó birbécú.* (Gerilă dădu drumul berbecului.) Cap² 69/3; *Frîgurça, rațămintu și ángílu.* (Gerilă, răceala și ingerul.) DP 98/21.

Et.: sg. refăcut de la pl. *frigur*.

frigurós, **frigurósă**, pl. **frigurós**, **frigurósi** adj. Can² 395; Cap 130 s.v. *frig¹*; Dms. Friguros. *Frîgurós că tátă-su.* (Friguros ca tatăl său.) Dms s.v.;

Noastră udăiă ăi frîguróasă. (Odaia noastră e friguroasă.) Dms s.v.

Et.: lat. *frigorosus*.

frijél vezi **sfriél**.

frimînt, **frimintári**, **frimintáj**, **frimintát** vb. I. *Tranz.* Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 130; Cerna A/1430; Wild h. 355/1-7; ALDM III, h. 1216/1-7; Dms. A frământa. *Mámu, ři frămîniť?* (Mamă, ce frămâniți?) Kats 64/16; *Lútu di pódniťă si frimîntă cu piçqárlí.* (Lutul pentru țest se frământă cu picioarele.) Dms s.v.; *Con u frămîntá póinça, la řeătă-l rămási ninélu án póini, áma řa nu picási.* (Pe când frământa pâinea, fetei îi rămase inelul în pâine, dar ea nu simți.) DP 186/10; *Lă frimintáj lóțu.* (Îl frământai aluatul.) Dms s.v.;

Ăń lă frimînt criélu. A-și frământa mintea. Dms s.v.

Var.: **frămînt** (Wild h. 355/1-3, 5, 6).

Et.: lat. **fragmentare*.

frimintătúrá, pl. **frimintătúr** s.f. Can² 395; Cap 130 s.v. *frimînt*; Dms. Frământătúrá.

Et.: din *frimînt* + *-ătúrá*.

frinçăști adv. Cap 129 s.v. *frenc*; Dms. Franțuzește. *Curóan ánvîțóá frinçăști.* (A învățat repede franțuzește.) Dms s.v.; *Lușutiťă zisă frençăști.* (Boală numită franțuzește [= în limba franceză].) Cap 129 s.v. *frenc*.

Var.: **frençăști**.

Et.: din *frenç¹* + *-ăști*.

frințesc, **frințescă**, pl. **frințest** adj. Cap 129 s.v. *frenc*; Dms. Franțuzesc. *Că la lără táti áskírímça frănğăscă, noi arămásim síngur tos tréiľ fiçór.* (Când îl luară pe tata armata franțuzească, noi am rămas singuri toți cei trei copii.) Cerna T; *Știc frințesc.* (Baionetă franțuzească.) Dms s.v.

Var.: **frănğesc**, **frenzesc** (Cap 129 s.v. *frenc*).

Et.: din *frenç¹* + *-esc*.

fringîiă *s.f. sgt.* Cap 129 s.v. *frenc.*

Sifilis.

Et.: din *freng*¹ + *-îiă*.

Fringîstán *n.pr.* Dms. Franța.

Fringîța vezi **Fringîță**.

Fringîță *n.pr.* Pap M² 176/31; Cap 129 s.v. *frenc.* Nume de loc în *Úmă*.

Var.: **Fringîța** (Pap M² 176/31).

friptură, *pl. friptúr* *s.f.* Can² 395. Friptură.

Et.: din *fript* + *-úră*.

fris, **frisă**, *pl. friș*, **fris** *adj.* Fript, prăjit. *S-mi mǎrsés, ma si mǎnǎnc purțél fris.* (O să mă spurc, dar o să mănânc purcel fript.) Cap² 198/16; *uómu, di atór, și gǎlínǎ frisǎ mǎnǎncǎ.* (Omul, de hatâr[ul cuiva], mănâncă și găină friptă.) Can T² 110/12; *Cárni frisǎ.* (Carne friptă.) ALR II, 6, h. 1649/012; *Nápcum uómu işó nǎfǎrǎ si dúsi și cumpǎró únǎ póini, culéi friș și unčac caș.* (Apoi omul ieși afară se duse și cumpără o pâine, cârnați prăjiți și puțină brânză.) DP 181/22. *Substantivizat.* Friptură. *Mǎncǎi un fris.* (Am mâncat o friptură.) Dms s.v.

Et.: vezi *frig*².

frisătúra vezi **frisitúra**.

frisitúra, *pl. frisitúr* *s.f.* Can² 395; Cap 130 s.v. *frig*; ALR II, 6, h. 1649/012; Dms. Friptură. *La ei l-aĭ bun frisitúra.* (Lor le place friptura.) ALR II, 6, h. 1649/012.

Var.: **frisătúra** (Can² 395).

Et.: din *fris* + *-ătúra*.

frișcă vezi **frășcă**.

frășcăiri, **frășcăii**, **frășcăit** *vb.* IV.

Tranz. și intranz. Pap² 80; Can² 394; Cap 129; Dms. A lovi cu nuiaua; a scutura (praful). *Coătǎ mǎnǎ ra, cǎ coádili lu cáll, coan si frășcăiǎu, si uzǎu cǎ boárça din Zoánǎ.* (Atâta liniște era, încât cozile cailor, când se loveau [unele de altele], se auzeau ca vântul de pe muntele *Zoánǎ*.) DP 89/11; *Aș púsi Cúsi-cucóti pri grindǎ*

și la frășcăi pón li scoási toáti párii. (Îl puse pe Cocoșelul-fără-coadă pe grindă și îl scutură până scoase toate paralele.) Pap² 138/28; *La púsi pri grindǎ, béłki áł fáti și lǎ ĩa furlíh, ámǎ cǎ lǎ frășcăi, frășcăi, fikiru di cucót muri.* (Îl puse pe grindă, poate-i face și ei bani de aur, dar dacă-l lovi de-i merseră fulgii, bietul cocoș muri.) DP 133/37; *Lǎi s-la frășcăiēs cu únǎ práccǎ di corn.* (Începui să-l lovesc cu o nuia de corn.) DP 133/33; *S-mi puñ pri grindǎ s-mi frășcăiēs.* (Să mă pui pe grindă [și] să mă scuturi.) DP 133/19; *Lǎ frășni cu cǎmășicu.* (Îl lovi cu biciul.) Dms s.v.; *Frășneǎ-la [cǎlu].* (Lovește [calul] cu nuiaua.) Can² 394 s.v.

Var.: **frășnés**.

Et.: der. de la *frășcă*.

frōan vezi **frōn**.

frōang vezi **frōng**.

frōant^{1,2} vezi **frōnt**^{1,2}.

fron vezi **frōn**.

frōn, *pl. frōni* și **frōnur** *s.n.* Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 130; ALR II, s.n. 2, h. 293/012; ALDM II, h. 782/2; Dms. 1. Frâu. *Z-dǎșfǎsi, ał dunó zingǎli și cu frōnu.* (Descălecă, strânse șaua și frâul.) MP 22/21. 2. Hăț. (ALR II, s.n. 2, h. 293/012).

Var.: **frǎn** (Pap¹ 45), **frōan** (Dms), **fron**.

Et.: lat. *frenum*.

frōnc vezi **frōng**.

frōng, **frōnđiri**, **frōnș**, **frōnt** *vb.* III.

Tranz. și refl. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 130; Cerna A/1230; Dms. A (se) sparge, a (se) frânge; a rupe, a deteriora. *Fétili frōng cáti pátru ținț uóli.* (Fetele sparg câte patru-cinci oale.) Can T¹ 270/4; *L'-ți frōnđi lǎrița.* (I se rupe plugul.) Can T¹ 268/26; *Ácu ra tícfa cuóla și ácu cǎdǎ, cǎpu vrǎ sa-n lǎ*

fróngă. (Dacă era dovleacul acolo și dacă ar fi căzut, mi-ar fi spart capul.) AtaM 397/24; *Si frónsi tícfa, fuziră șóáriți!*. (Se sparse dovleacul, fugiră șoarecii.) Pap M² 139/4; *Ai frónsira uáúă cu caș*. (Îi sparseră [= îi gătiră] ouă cu brânză.) MP 230/6; *Lă un căti un, lă li frónș cápítılı ăń únă triúșă*. (La unul câte unul le-am spart capetele într-o bătătură.) DP 48/8; *Jel, că la frónsi [rópa], vizú un gérmi*. (El, când o sparse [piatra], văzu un vierme.) Cap² 50/36; *Și, ca si anvirinó izmikáru, că la mǎinėști cárligu, la li frónsi pičóárlı la uoi*. (Și, dacă se supără sluga, când azvârle cu cârligul, le rupse oilor picioarele.) Cap² 34/40; *Cán căzú di gós, ă! ți fránsiră șamindóáuli pičóári din zánúclı*. (Când căzu jos, i se frânseră amândouă picioarele din genunchi.) Cap² 115/9; *Să nu-ț la frónđ dinți!*. (Să nu-ți rupi dinții.) Pap M² 161/40; *La țe căsă raı frónți tóti lucriri*. (În acea casă erau deteriorate toate lucrurile.) Cap² 49/3; *Frónzi-la!* (Sparge-!) Cap² 50/35;

F i g. A pleca, a-și lua tălpășița. *Si fróánsi di ıa*. (Și-a luat tălpășița de aici.) Dms s.v. A refuza. *Nu lă fróáńđi, că-ı om bun*. (Nu-l refuza, că-I om bun.) Dms s.v. 2. A melița. Cerna A/1230. 3. A (se) supăra. *Si frónç unéc, áma árá nu spun așkeré*. (Se supără puțin, dar iară nu o arată pe față.) Can T² 123/28; *Nipótu, s-nu lă fróáńgă, si cândási și ișóárá*. (Nepotul, ca să nu-l supere, se învoi și ieșiră.) DP 85/11. 4. A încălca, a nesocoti. *Nărăńcătúra ămpirátgáscă nu si fróáńđi*. (Porunca împărătească nu se încălcă.) DP 75/15.

♦ *Frónđi-ț gúșa*. (Frânge-ți gâtul!, du-te dracului [= Ia-ți tălpășița!]) Cap² 179/16; *Frónđi jăgólı*. (L i t. Frânge țepușe. = Se spune despre cineva care stă degeaba, nu are nici o ocupație, nu face nimic; taie frunză la câini.) Cap² 179/19; *Lă frónș di kutéc*. (L-am rupt în bătaie.) Dms s.v.

Var.: **fróng** (Dms), **frónç**.

Et.: lat. *frangere*.

front¹, *pl. frónți* s.n. Dms. Ban, lețcaie; mărunțiș. *Frónti ai ılı no-ai?* (Bani ai sau n-ai?) Dms s.v.

Var.: **fróant¹**.

Et.: vezi **fróng**.

front², **fróntă** *pl. frónț, frónți* *adj.*

Frânt, rupt, spart. *Tuiág fróant*. (Toiag rupt.) Dms s.v.; *Stómnă fróántă*. (Ulcior spart.) Dms s.v.; *Ĝam fróant*. (Geam spart.) Dms s.v. *Că-l vizú țal cu fránti pičóárlı, căță si máncă di ıal, crăț, crăț*. (Când îl văzu pe cel cu picioarele frânte, începu să mănânce din el: cranț, cranț.) Cap² 115/19. F i g. Frânt (de oboseală).

Fróant umăroát. (Obosit frânt.) Dms s.v.

Var.: **fróant²**, **frántu** (AtaM 44/21).

Et.: vezi **fróng**.

frónză vezi **frúnză**.

fruglăță vezi **fruglîță**.

fruglîță, *pl. fruglîți* *s.f.* Can² 395; Cap 131, 132 s.v. *fúrcă*; Dms. Steag roșu care se poartă la nuntă (împodobit cu flori, legat la extremitatea de sus cu o batistă iar în vârf având o cruce). *Ántru călu mămúșuluı un fičór pórtă fruglăța*. (Înainte de calului nașului un tânăr duce steagul.) Can T² 119/27.

Var.: **fruglăță**, **furglîță** (Cap 132 s.v. *fúrcă*; Dms), **furuglîță** (Dms s.v.).

Et.: mac. *fruglica*.

frulină vezi **furlină**.

frúnđă vezi **frúnză**.

frúnđičă vezi **frúnzičcă**.

frónți, *pl. frónț și frónță* (la ALDM I, h. 37/1) *s.f.* Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 131; Cerna A/94; Wild h. 146/2; ALDM I, h. 37/1-7; Dms. Frunte. *Ácu mi lă ămpirátu di mullári, ıo si-ı rudés un fičór cu șóárlı ăń frónți și únă fğátă cu lúna-n képtu*. (Dacă împăratul mă ia de soție, eu o să-i nasc un băiat cu

soarele în frunte și o față cu luna-n piept.) DP 191/3; *Añ am un bou br̥az ăñ fr̥nti.* (Îmi am un bou breaz în frunte.) Cap² 159/2; *Ġăspili [...] a! ți anțăpō ăñ fr̥nti.* (Viespea [...] i se înfipse în frunte.) Cap² 28/44. F i g . Sg. col. Oameni importanți, fruntași. *Fr̥ntea cătúnului ñ ancłsiră ăñ uptána.* (Pe fruntașii satului îi închiseră în pușcărie.) Cerna T; *Miri și drept ăñ fr̥nti lă pugudí.* (□inti și drept în frunte îi nimeri.) Dms s.v.; *Ĥundi s-ti zăpucăt, el ăñ fr̥nti.* (Unde te-ai uita, el primul.) Dms s.v.; *Lă viñurj si dăñqá fr̥ntea.* (La vii s-a strâns fruntea.) Dms s.v.

Fr̥nti goálă. Chel. Wild h. 146/2.

♦ *Ăncă cu fr̥ntea păști.* (L i t. Încă cu fruntea paște. = Se spune despre cei trecuți ca vârstă, dar cu mintea încă de copil.) Cap² 179/23.

Var.: **frănte** (ALDM I, h. 37/7).

Et.: lat. **frons, -ontem.**

fr̥ntiță, pl. **fr̥ntițki** s.f. Can² 395; Cap 131 s.v. *fr̥nti*; Dms. Frunte mică.

Var.: **fruntiță** (Cap 131 s.v. *fr̥nti*).

Et.: din **fr̥nti** + **-iță**.

fruntiță vezi **fr̥ntiță**.

frunză, pl. **frunzi** s.f. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 131; Cerna A/758, 1005, 1301, 1302; Wild h. 45/4-7; h. 341/1, 4-6; ALDM II, h. 1111/1, 3-6; Dms. **1.** Frunză. *Pqámili [...] stau fără di frunzi.* (Pomii [...] stau fără frunze.) W 77/11; *Io laj ună frunză di nucă.* (Luai o frunză de nuc.) Cap² 29/41; *Puni niști frunță di ticfă pri iel.* (Pune pe el niște frunză de dovleac.) Cerna T. **2.** Foaie. *A! dădē ună frunță.* (Îi dădea o foaie de hârtie.) Can T¹ 266/36; *A!lqa ună frunță pisăită și lu dğadi lă pašă.* (Îi luă o coală de hârtie scrisă și i-o dădu pașei.) DP 36/35.

♦ *Ți ări pisăit an frunța di zmăręcă.* (L i t. Te-a scris pe frunza de ienupăr.= Îți poartă sămbetele.) Pap M² 70/22;

Anturnq frónza. (L i t. Întoarse foaia. = S-a schimbat, nu mai este cum a fost.) Cap² 179/21.

Var.: **frónză, frunță.**

Et.: lat. **frondia.**

frunziță, pl. **frunzițki** s.f. Can² 395; ALDM II, h. 1112/1-4; Dms. Frunzulită.

Var.: **frunziță** (ALDM II, h. 1112/1, 3).

Et.: din **frunză** + **-iță**.

frunzós, **frunzósă,** pl. **frunzós,** **frunzósii** adj. Can² 395; Cap 131 s.v. *frunză*; Dms. Înfrunzit.

Et.: din **frunză** + **-ós**.

frúto, pl. **frúta** s.n. ALDM II, h. 1001/5. Fruct.

Et.: gr. **φρούτο** (it. **frutto**).

ftári vezi **tári**.

fuáli vezi **fóli**.

fuárfică vezi **foárfică**.

fuác vezi **foc**.

fuártămă vezi **fórtumă**.

fuc vezi **fug**.

fucará vezi **fucără**.

fucără, pl. **fucărăi** adj. Can² 395; Cap 124 s.v. *fakir*; Wild h. 394/5, 6; Dms. Sărac. *Niști or dunáu pári di la toț și li dădēju la un fucără.* (Uneori adunau bani de la toți și îi dădeau unui sărac.) Can T¹ 275/5; *Rau mai fucărăi și la iel' nu ve cōta zălúm.* (Erau mai sărmani și la ei nu era atâta jaf.) Can T¹ 263/22; *Ra ună uáră un uom mult fucará.* (Era odată un om foarte sărac.) Cap² 24/7; *Iel aș ve ună fētă și mult ra fucará.* (Avea o față și tare era săracă.) Cap² 38/9; *Rau ună uáră trei fraț fucărăi.* (Erau odată trei frați săraci.) Cap² 32/28.

Var.: **fucará.**

Et.: tc. **fukara** (bg. **fukara**).

fucărăresc vezi **fucărăs**.

fucărăs, **fucărăscă,** pl. **fucărășt** adj. Dms. De sărac; săracăcios.

Var.: **fucărăreșc** (Dms s.v.), **fucărăreșc** (Dms).

Et.: din **fucără** + **-eș(c)**.

fucărăreșc vezi **fucărăreș**.

fucărîmi *s.n.* Dms. Sărăcime, lume săracă. *Cútru Pázári aĵ mǔltă fucărîmi.* (Înspre Pázári e multă săracime, lume săracă.) Dms s.v.

Et.: din **fucără** + **-îmi**.

fucărľoác vezi **fucărľoć**.

fucărľoć, *pl.* **fucărľoći** *s.n.* Cap 124 s.v. *fakír*; Dms. Sărăcie. *Tátă-su scăpă din fucărľoć.* (Tată-su scăpă de săracie.) Cap² 39/2; *Lă floa fucărľoću.* (A dat sărăcia peste el.) Dms s.v.

Var.: **fucărľoác**.

Et.: tc. **fukaralĳk**.

fućós, **fućóri**, **fućoĵi**, **fućót** *vb.* I. *Intranz.* Pap¹ 44, 45; Pap² 79, 80; Can² 392, 395; Cap 134; Cerna A/938; ALDM II, h. 708/1, 3–6; Dms. A sforăi; a gâfăi; (despre șerpi) a sâsăi; (despre porci) a grohăi. *Ampirátu si fătǵă cǎ durmǵă și cǎțoĵ si fućăscă.* (Împăratul se prefăcea că doarme și începu să sforăie.) Cap² 86/28; *Țéla lă spungă cum fućăști drăcu și cum si printoárnă ăn son.* (Acela le spunea cum sforăie dracul și cum se răsucește în somn.) DP 59/37; *Șárpili fućăști.* (Șarpele sâsăie.) Pap¹ 45 s.v.; *Țe șa frăćoș la durmírǵa?* (De ce sforăi așa când dormi?) Cap 134 s.v.

Var.: **fărăćoás** (Dms), **fărăćoș** (Pap¹ 44; Pap² 79; Can² 392; Cap 134 s.v. *fućós*, conj. IV), **frăćoș**, **frăćés** (ALDM II, h. 708/4, 5), **hrăćés** (ALDM II, h. 708/1).

Et.: mac. **fući**, bg. **fuća**.

fudúl, **fudúlă**, *pl.* **fudúl'**, **fudúli** *adj.* Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 131; Dms. Fudul, lăudăros, mândru, arrogant. *Mult ș-u fādúl.* (E foarte mândru.) Dms s.v. **fādúl**; *Fādúl și dispriminít.* (Fudul și dezbrăcat.) Dms s.v. **fādúl**.

Var.: **fādúl**.

Et.: tc. **fodul** (bg. **fudul**).

fuduleǵăță *s.f.* Dms. Mândrie.

Var.: **fāduleǵăță** (Dms s.v.).

Et.: din **fudúl** + **-ǵăță**.

fudulisés, **fudulisíri**, **fudulisíj**, **fudulisít** *vb.* IV. *Refl.* Dms. A se fuduli, a se făli, a se îngâmfă. *Șa și uómu, nu trubuǵăști să si fudulisǵăscă, cǎ pațáști și iel ca lupu.* (Așa și omul, nu trebuie să se fălească, pentru că pățește și el ca lupul.) Pap M¹ 18/24; *Ți coțata ti fudulisés?* (Ce te fudulești atât?) Dms s.v.

Var.: **fādulés** (Dms s.v.).

Et.: de la **fudúl**.

fudulít, **fudulítă**, *pl.* **fudulít'**, **fudulítí** *adj.* Dms. Fudul, lăudăros, mândru, arrogant.

Var.: **fādulít** (Dms s.v. **fādúl**).

Et.: vezi **fudulisés**.

fuduloác vezi **fuduloć**.

fuduloć, *pl.* **fuduloći** *s.n.* Dms. Mândrie; arrogantă.

Var.: **fuduloác** (Dms).

Et.: tc. **fodulluk**.

fufutǵăști, **fufutíri**, **fufutí**, **fufutít** *vb.* IV. *Intranz.* Pap² 80; Can² 395; Cap 131; Dms. (Despre foc) A dudui, a bubui. *Fufutǵăști fócu.* (Focul duduie.) Dms s.v.

Var.: **fufutésťi** (Pap M² 97/15),

furfutǵăști (Dms s.v.).

Et.: onomatopee.

fufutésťi vezi **fufutǵăști**.

fug, **fuzíri**, **fuzíj**, **fuzít** *vb.* IV. *Intranz.* Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 396; Cap 131; Cerna A/531–538, 541, 542; ALDM I, h. 474–478, h. 480–486/1–7; Dms. A fugi; a pleca, a se duce. *Cáľi' sǎ-ń ľi caț și ió fug.* (Să ai grijă de caii mei și eu plec.) Cap² 24/17; *Cári na la fáťi izmiátu ca fuc iuă?* (Cine îmi face treaba când plec eu?) MP 130/6; *Cóťi fuz di nu stai ȳa să máťiń?* (De ce pleci și nu stai aici să macini?) Cap² 29/7; *Fó-ti ca fus*

la lucrul, la ágru. (Fă-te că pleci la lucru, la câmp.) MP 130/7; *Áș le băstínu și-ș fúzi la băsérică.* (Își ia bastonul și pleacă la biserică.) Cerna T; *Dădără ručós și fuc sfăca căsă.* (Termină de prânzit și fiecare pleacă acasă.) Can T² 118/7; *Io, niști or, fuzém di la sculó.* (Eu, uneori, fugeam de la școală.) Can T¹ 267/15; *Sęarta lúmęa ăș fuzcă căsă.* (Seara lumea pleca acasă.) AtaM 389/28; *[Moártęa] vini únă sēră, a' lo súflitu la fičór și fuzi.* ([Moartea] veni într-o seară, îi luă suflul feciorului și plecă.) Cap² 23/6; *Au lo călu tel di lemn șu fuzi să-u căftă fęăta ęęa mai mușată di lúmi.* (Luă calul cel de lemn și plecă să o caute pe fata cea mai frumoasă din lume.) Cap² 108/12; *Lo fičúru și fuzira.* (Îl luă pe fecior și plecară.) MP 22/5; *Ca fuzit-au ęęáli lántili surór [múmă-sa] l-u dát-au [męára] la ęęa mai mică fęată.* (Dacă celelalte surori au plecat, [mamă-sa] i l-a dat [mărul] fetei mai mici.) Cap² 101/13; *Sămuvila ve fuzit dúpu męcări.* (Zâna plecase după mâncare.) Cap² 150/4; *Șos módru, cu nu, lumíntręa s-fuc.* (Stai [= fii] cuminte, dacă nu, altfel o să plec.) Kats 77/22; *Huă s-fuc la ágru.* (Eu voi pleca la câmp.) MP 130/9; *Vițól vini la míni, bou să fúgă,* (Vițel veni la mine, bou o să plece.) Pap M¹ 20/35; *ęęer să fuz căsă?* (Vrei să pleci acasă?) Cap² 24/21; *Fráti-su, fuį dúpu el curóan.* (Frate-său, fugi [= dă fuga] repede după el.) DP 35/33; *Tu su-u caț únă fęată di per [...], s-u puń pri cal și nápcum fuį.* (Tu să prinzi o fată de păr [...], să o pui pe cal și apoi fugi.) DP 193/31; *Stoį, ca io sam, nu ti spári, nu fuį!* (Stai, că eu sunt, nu te speria, nu fugi!) Can T² 104/40; *Fuį și le-ę te ęęer.* (Du-te și ia-ți ce vrei.) Cap² 39/18; *S-nu fuz!* (Nu fugi!) ALDM I, h. 485/1-7; *Fuziț, túrți!* (Fugiți, turcilor!)

Cap² 44/20; *Nu fuziț!* (Nu fugiți!) ALDM I, h. 485/1-7; *Móșu ra fuzit di căsă.* (Moșul era plecat de acasă.) DP 69/17; *Cu fuziri.* (Fugind.) ALDM I, h. 486/4-6; *Fuđęáki.* (Fugind.) (ALDM I, h. 486/7).

♦ *Fúă-ę cu tíniă, pńă ięș cald!* (L i t. Pleacă cu cinste, cât ești cald. = Pleacă cu cinste, atâta timp cât ești o persoană onorabilă.) Cap² 169/38; *Á' fug ócfl!* (L i t. Îi fug ochii. = Se spune despre cineva care pofteste când vede ceva bun, frumos.) Dms s.v.

Var.: **fuc.**

Et.: lat. **fugire.**

fugát, pl. fugát s.m. Pap² 80; Dms. Fugit, fugar; evadat, dezertor. *Lu fugátu múmă alb purtát-au.* (L i t. Mama celui fugit a purtat alb. = Mama dezertorului n-a purtat doliu.) Pap M² 76/41; *Di fugát s-nu vă prukát.* (De dezertor să nu vă apropiați.) Dms s.v.; *Aptńánaia ra plínă di fugát.* (Închisoarea era plină de fugari.) Dms s.v.

Et.: vezi **fug** (cu schimbare de conjugare).

fúgă s.f. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 131; Dms. Fugă; plecare. *Ántru fúgă la dărués óspiți! cu căti únă zigíă di čaróp și záníă.* (Înainte de plecare le dăruiesc oaspeților câte o pereche de ciorapi și o cingătoare.) Can T² 118/13; *La fúgă a' ęiręu la săibia și dișparasí (pári pri dinț).* (La plecare îi cereau gospodinei și dișparasí, bani pentru dinți.) Can T¹ 275/29; *Lă fúgă ampirátu si čudí di iúndi tári męásă.* (La plecare împăratul se miră de unde o asemenea masă.) Cap² 89/41; *Și că ęrăpnirá ápu, la fúgă, coáda lu călu lu fičór l-u cățó múntili.* (Și după ce luă apă, la plecare, muntele agăță coada calului feciorului.) Cap² 136/34.

La fúgă. Fuga, repede. *Si primini cu rúbă di ampirát și la fúgă la nivęasta luį.* (Se îmbracă cu haine împărătești și fuga la nevasta lui.) Cap² 75/44. **Lęau fúga.** A fugi, a o lua la fugă. Pap¹ 45 s.v.

Et.: lat. *fuga*.

fulinár, **fulinárcă**, *pl.* **fulinár**, **fulinárki** *adj.* Dms. Pântecos, burtoș.

Et.: der. de la *fóli* sau de la **fulinǎ* ‘burduf’ (cf. ar. *fulinǎ* ‘burduf’ < lat. *follina*) + *-ár*.

fulinicaf vezi **fulinicǎv**.

fulinicǎv, **fulinicǎvă**, *pl.* **fulinicǎv**, **fulinicǎvi** *adj.* Can² 395; Cap 128 s.v. *fǒáli*, 131; ALR II, 1, h. 63/012; Dms. Pântecos, burtoș.

Var.: **fulinicaf** (Cap 128 s.v. *fǒáli*, 131), **fulnicaf** (Cap 128 s.v. *fǒáli*), **fulnicav** (ALR II, 1, h. 63/012).

Et.: der. de la *fǒáli* sau de la **fulinǎ* ‘burduf’ (vezi **fulinár**).

fulnicaf vezi **fulinicǎv**.

fulnicav vezi **fulinicǎv**.

fulíc, *pl.* **fulíć** *s.m.* Dms. Burduf mic.

Et.: din *fǒáli* + *-íc*.

fulóř, *pl.* **fulóřǎ** *s.n.* Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 131; Dms. Fuior, caier. F i g . Minte. Pap² 80.

Et.: lat. **folliolus*.

fum¹, *pl.* **fúmur** *s.n.* Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 131; Dms. Fum. *Ca-I ți dúsi fúmu di tǎmǎie, aI tricú dintili.* (Dacă i se duse [= a ajuns la el] fumul de tǎmǎie, îi trecu dintele [= durerea de dinți].) Cap² 30/42; *Ți rau țeli fúmur di cóla?* (Ce erau acele fumuri de acolo?) Cap² 148/7. F i g . Aere; fumuri. *Țéla cóțva cári sa ambităț di fúmu grǎțesc, tǒțfurlí lor nu știǎ grǎțesti.* (Neamurile celor câțiva care sunt îmbătați de fumurile grecești nu știu grecește.) Can T 112/34.

♦ *Fuzira ca fum.* (L i t. Fugirǎ ca [un] fum. = Fugirǎ [iute] ca vântul.) MP 26/3.

Et.: lat. *fumus*.

fum², **fumári**, **fumái**, **fumát** *vb.* I. *Tranz.* și *refl.* Pap² 80; Can² 395; Cap 131; Wild h. 229/3; Dms. A afuma. *Bra*

Lúdi, ți țer si-ț fac că mi fumăș di-ń tricú dintili? (Bre Ludi, ce vrei să-ți fac că mă afumași [cu tǎmǎie] de-mi trecu dintele [= durerea de dinți]?) DP 159/25; *Cóșu di álbin lǎ fumoám cu bálígǎ.* (Stupul îl afumam cu baligǎ.) Dms s.v.; *Si fumoá zidu.* (S-a afumat peretele.) Dms s.v.

Et.: lat. *affumare*.

fumát, **fumátǎ**, *pl.* **fumát**, **fumáti** *adj.* Can² 395; Cap 131 s.v. *fum²*; Dms. Afumat. F i g . *s.m.* Măgar. F i g . Beat, afumat. Can² 395.

Et.: vezi *fum²*.

fumătúřǎ, *pl.* **fumătúr** *s.f.* Can² 395; Cap 131 s.v. *fum²*; Dms. Afumăturǎ; fumeğaturǎ.

Et.: din *fum²* + *-úřǎ*.

fumeğáiiǎ vezi **fǎmeğǎlǎ**.

fumeğǎlǎ vezi **fǎmeğǎlǎ**.

fuméle vezi **fǎmeğǎlǎ**.

fuméřǎ vezi **fǎmeğǎlǎ**.

fumiǎlǎ vezi **fǎmeğǎlǎ**.

fund, *pl.* **fúndur** *s.n.* Pap¹ 45; Pap² 81; Can² 395; Cap 131; Dms. Fund. *An fund di picól.* (În fund de iad.) Pap¹ 45 s.v.; *ǎn fúndu lu mári.* (În fundul mării.) Pap² 81 s.v.; *ǎn fúndu lu gǎřđina.* (În fundul grăřđinii.) Dms s.v. P. e x t. Grajd pentru vite construit în fundul curții sau al casei. Pap¹ 45; Pap² 81; Cap 131; Dms.

Et.: lat. *fundus*.

fúndǎ *s.f.* Wild h. 35/3. Floare.

Et.: gr. *φούvra*.

fundúc, *pl.* **fundút** *s.m.* Cap 132 s.v. *fund*; Dms. (În *Úmǎ*) Mâncǎu, mâncǎcios. *Țe fundúc mári.* (Ce mare mâncǎcios.) Cap² 219/8.

Et.: din *fund* + *-úc*.

fúni vezi **fúńǎ**.

fuńár, *pl.* **fuńár** *s.m.* Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 395; Cap 132 s.v. *fúni*; Dms. Persoanǎ care colecționeazǎ (și vinde) funii; funar.

Et.: din *fúńǎ* + *-ár*.

fúñă, pl. **fuñ** s.f. Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 395; Cap 132; ALR II s.n. 1, h. 56/012; Cerna A/893, 1224; Dms. Funie, frânghie; sfoară. *Antîndim únă fúñă négră*. (Întindem o sfoară neagră.) Can T² 115/3; *Légă-mi cu únă fúñi*. (Leagă-mă cu o funie.) W 65/28; *Strinzi fúnça, dúñă lçámni*. (Strânge funia, adună lemne. [Ghicitoare: Pepenele verde].) Cap² 157/23; *Lúçá únă fúñă lúngă si dúsi ân urmán*. (Luă o frânghie lungă [și] se duse în pădure.) DP 28/17.

Var.: **fúni** (Pap² 81; Cap 132), **fúñi**.

Et.: lat. **funis**.

fúni vezi **fúñă**.

fúñi vezi **fúñă**.

fúñiccă, pl. **fúñicci** s.f. Can² 395; Cap 132 s.v. *fúni*; Dms. Sforicică, frânghiuță.

Var.: **fúñiccă** (Cap 132 s.v. *fúni*).

Et.: din **fúñă** + **-iccă**.

fúñiccă vezi **fúñiccă**.

fúoc vezi **foc**.

fúoc vezi **foc**.

fur¹, pl. **fur** s.m. Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 395; Cap 132; Wild h. 396/1-7; ALDM III, h. 1576/1-7: Dms. Hoț, tâlhar. *Ni fúru póti s-la fúrá, ni fócu póti s-la árdă*. (Nici hoțul nu poate să-l fure, nici focul nu poate să-l ardă.) Can T¹ 263/6; *Ári un fur: túcu s-anclz, nu s-anclídi*. (Există un hoț: oricât ai încuia, nu se [poate] încuia. [Ghicitoare: Soarele].) Cap² 160/2; *Di iúndi stăté, túcu vizú niști fur iúndi vin*. (De unde stătea, numai ce văzu niște hoți că vin.) Cap² 47/9; *Doi fur fçásiră laf ca si la fúrá boi!*. (Doi hoți se vorbiră să fure boii.) Cap² 83/3; *Țéla fúri! [...] șizúrá toț cóla*. (Hoții [...] șezură toți acolo.) Cap² 47/11.

♦ *Fúru fçră calaúz nu pçáti sirbíri*. (L i t. Hoțul fără călăuză nu poate lucra. = Cine se aseamănă se adună.) Pap M² 70/29; *Ca di fur dunátă-i*. (L i t. Ca de

hoți e adunată [casa]. = [În casă] nu e nimic, este numai săracie [de parcă ar fi fost călcată de hoți].) Cap² 179/26.

Et.: lat. **fur**, **-em**.

fur², **furári**, **furái**, **furát** vb. I. Tranz. Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 395; Cap 132; Dms. A fura. *Tu ieș țca cári fur mǎncárça*. (Tu ești cea care furi mâncarea.) Cap² 86/30; *Añ au furáră meșasa*. (Mi-au furat masa.) Cap² 90/4; *Cálu zǎnicfzçá și zisi: „Dorm tu, dorm stǎpçani, árá Gáğă va s-mi fúrá”*. (Calul începu să necheze și zise: „Dormi tu, dormi, stăpâne, iar Gáğă o să mă fure”.) DP 91/15; *Cum furát vüăi cu táti, șa si furóm și nuăi*. (Cum furați voi cu tata, așa vom fura și noi.) MP 210/10; *Ioú să mi duc să fur găln*. (Eu o să mă duc să fur găini.) W 74/7; *Dú-ti sa fur di casă un káptini și un brič*. (Du-te să furi din casă un pieptene și un brici.) Pap M¹ 14/13; *Tuğáru la trimési să fúrá pári di la cumít*. (Negustorul îl trimise să fure bani de la comitagii.) Cap² 51/19; *Ai să na dúțim să furóm pári*. (Hai să ne ducem să furăm bani.) Cap² 33/24; *Doi fur fçásiră laf ca si la fúrá boi!*. (Doi hoți se vorbiră să fure boii.) Cap² 83/3; *Țçástă fçátă ra furátă di draç*. (Această față era furată [= fusese furată] de draci.) Pap M¹ 20/20.

Mi fúrá sónu. A ațipi. Can² 395 s.v.

Et.: lat. **furare**.

furáč, pl. **furáč** s.m. Cerna A/1846. Hoț.

Et.: din **fur¹** + **-áč**.

furári s.f. Can² 395; Cap 132 s.v. *fur*; Dms. Furat. *Stoi tu ȳa că io s-mi duc la furárça*. (Stai tu aici că eu o să mă duc la furat.) Cap² 141/40; *Tuátă nuáptçra ray la furárça*. (Toată noaptea erau la furat.) MP 142/12.

Et.: vezi **fur²**.

furărăesc vezi **furés**.

furătúrá, *pl. furătúr s.f.* Can² 395; Cap 132 s.v. *fur²*; Dms. Furt, hoție. *Din furătúrá sa dunáti.* (Sunt strânse din furt.) Dms s.v.

Et.: din *fur²* + *-ătúrá*.

fúrcă, *pl. furț, fúrți și fúrki s.f.* Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 396; Cap 132; Cerna A/1241; ALDM II, h. 1063/1-7; Dms. Furcă; furcă de tors. *Au lai [uáia] di-u puș ăm fúrcă s-nu si poată culcári.* (O luai [oaia] de o pusei în furcă să nu se poată culca.) Can T² 127/38; *Cot li dai fúrtili?* (Cu cât dai [= vinzi] furcile?) MP 70/20; *Ĭal zițá: únă zaruádiri, únă fúrță.* (El zicea: un surâs, o furcă.) MP 70/20; *Ancárcó pri un cal duáúă sindúk di fúrți.* (Încărcă pe un cal două cufere cu furci.) MP 70/18; *La púsi cáiru pri fúrcă.* (Puse caierul în furca de tors.) Cap 54 s.v. *cáir*; *Ári un uom ua [...], vindzá niști fúrsi, cáta cóti fúrsi-n dǎdi.* (E un om aici [...], vindea niște furci, uite câte furci mi-a dat.) DP 198/37.

Var.: *fúrsă, fúrță¹*.

Et.: lat. *furca*.

furculiță *pl. furculiți s.f.* Pap² 81; Can² 396; Cap 132 s.v. *fúrcă*; Dms. (În Țárnareca) Furculiță.

Et.: din *fúrcă* + *-uliță*.

furcăști *adv.* Dms. Hoțește. *Lisíta furcăști li lǎ gǎlnli.* (Vulpea ia găinile hoțește.) Dms s.v.

Et.: din *fur²* + *-căști*.

furés, **furăscă**, *pl. furéșt adj.* Dms. Hoțesc. *Furés lucru.* (Faptă hoțească.) Dms s.v.

Var.: **furărăesc** (Dms s.v.), **furésc** (Dms).

Et.: din *fur²* (*furári*) + *-és(c)*.

furésc vezi **furés**.

Furéscă *n.pr.* Pap M² 176/15; Cap 132. Nume de râu în *Cúpă*.

Var.: **Furéscă** (Pap M² 176/15).

Et.: din *fur²* + *-éscă*.

furézmă, *pl. furézmi s.f.* Can² 396; Cap 132 s.v. *furísit*; Dms. Afurisenie, blestem.

Et.: gr. *αφορισμός*.

Furéscă vezi **Furéscă**.

furfuteăști vezi **fufuteăști**.

furglițár, *pl. furglițár s.m.* Cap 132 s.v. *fúrcă*; Dms. Băiatul care poartă *fruglița* la nuntă.

Et.: din *furgliță* + *-ár*.

furgliță vezi **frugliță**.

Fúril *n. pr.* Pap¹ 46; Pap² 81; Dms. Numele constelației Carul mare.

Et.: vezi *fur¹*.

furilă, *pl. furil s.f.* Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 396; Cap 132 s.v. *fur*; Dms. Furtișag, hoție. *S. col.* Hoți. Can² 396.

Et.: din *fur¹* + *-ilă*.

furisés, **furisíri**, **furisîi**, **furisít** *vb.*

IV. *Tranz.* Can² 396; Dms. A afurisi; a blestema. *Ái furisít di vládica.* (Este afurisit de episcop.) Dms s.v.;

Et.: gr. *αφορίζω*.

furisít, **furisítă**, *pl. furisít, furisíti adj.* Cap 132; Dms. Afurisit; rău. *Nu-n la voi Píti furisítu.* (Nu-l vreau pe Píti afurisitul.) Cap² 19/16; *Furisít fičór.* (Afurisit copil.) Dms s.v. *Substantivat.* Ticălos. *Furisítuli, dósta minčunăș.* (Ticălosule, destul ai mințit.) Dms s.v.

Et.: vezi *furisés*.

furkétă, *pl. furkėti s.f.* Dms. Ac de siguranță.

Et.: it. *forchetta*.

fúrkičcă *pl. fúrkički s.f.* Can² 396; Cap 132; Dms. Furcă mică.

Var.: **furkičcă** (Cap 132 s.v. *fúrcă*).

Et.: din *fúrcă* + *-ič(că)*.

furkičcă vezi **fúrkičcă**.

furlijă vezi **turlijă**.

furlínă, *pl. furlín s.f.* Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 396; Cap 132; Cerna A/1854; ALDM III, h. 1584/1-7; Dms. 1. Aur. *Vǎau cásă un pui ți fǎțǎ i zúúă căti un*

uău di furlină. (Aveau acasă o găină ce făcea în fiecare zi câte un ou de aur.) DP 186/32; *Dără ună cloșcă cu 12 di pu' di flurină.* (Făcu o cloșcă cu 12 pui de aur.) Cap² 107/29; *Lemn s-cațăț, frulină.* (Lemn dacă veți prinde [= atinge], aur [se va face].) Can T² 122/4; *Si-l' daț [...]* *ș-ună veargă di furlină.* (Să-i dați [...] și o vargă de aur.) Cap² 63/6. **2. Pl. P. e x t.** Bani de aur, galbeni. *Çon s-mi spel io, si cadă furlină.* (Când o să mă spăl eu, o să cadă bani de aur.) Cap² 86/43; *An còrni [lu străbăgòscu] flo ună lăică plină di furlin.* (La rădăcina [coacăzului] găsi o tigvă plină cu bani de aur.) DP 177/36; *La pusi pri grindă [cucótu], béłki ă' fâți și lă ia furlin.* (Îl puse pe grindă [pe cocoș], poate-i face și ei bani de aur.) DP 133/37; *Țista [gaidăgia], priună cu ômini' lu cupilășu, si duc sfîrîndurle la fetă cu pucloni, cu răzint și cu girdănu di furlin.* (Acesta [cimpoierul], împreună cu oamenii mirelui, se duc cântând din cimpoi la fată cu plocoane, cu argint și cu salba de bani de aur.) Can T¹ 274/32; *Noi s-a-ț doam un girdănu di furlin.* (Noi o să-ți dăm o salbă de galbeni.) DP 87/20; *Fesu la nșară cu furlin.* (Fesul îl împodobesc cu bani de aur.) Can T¹ 266/9; *Lø [...] căciua lu fiçóru mic anșărătă cu furlin.* (Luă [...] căciula împodobită cu bani de aur a copilului mic.) Cap² 66/245.

♦ *Cumăt di furlină.* (Bucată de aur. = Se spune despre un om bun la suflet.) Cap² 179/28; *Că furlină.* (Ca aurul. = Se spune despre o fată frumoasă.) Dms s.v.

Var.: **flurină, frulină.**

Et.: bg. **florin** (cf. it. **fiorino**).

furlincă, pl. furlinki s.f. Cap 133; Dms. Ban de aur, galben. *Măgaru lu Óga furlinkî căcă.* (Măgarul lui Nastratin Hogeacă galbeni.) Dms s.v.

Et.: din **furlină + -că.**

furlóc vezi **furlóc.**

furlóc, pl. furlóți s.n. Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 396; Cap 132 s.v. *fur*; Dms. Hoție, furat. *Mámu, și io s-mi duc cu vîiçi la furlóc.* (Mamă, și eu o să mă duc cu unchiul la furat.) Cap² 142/6.

Fac furlóc. A fura. *Io nu pot să fac furlóc.* (Eu nu pot să fur.) Cap² 47/23; *Țista uom ári fat mult furlóc.* (Acest om a furat mult.) Pap¹ 46 s.v.

Var.: **furloc** (Dms).

Et.: din **fur** + **-lóc.**

furnă, pl. furni s.f. Pap² 81; Can² 396; Cap 133; ALR II s.n. 4, h. 1057/012; Cerna A/1438; ALDM III, h. 1222/1-7; Dms. Cuptor. *Un fiçór, sáldi un la múmă țe-i, s-la ársu án furnă.* (Un copil, care-i numai unul la mamă, o să-l ard în cuptor.) Cap² 99/1; *Mullarea au árdi furna.* (Nevasta încinge cuptorul.) ALR II s.n., 4, h. 58/012; *Au ársiră furna și la lără fiçóru, la băccără și la turiră án furnă.* (Încinșeră cuptorul și luată copilul, îl sărutară și îl aruncară în cuptor.) Cap² 99/5; *Iel au ársiră furna.* (Ei încinșeră cuptorul.) Cap² 60/28; *Io ă si ner lă bisărcă, tu s-ă arđă furna.* (Eu o să mă duc la biserică, tu să încingi cuptorul.) Cap² 113/9; *Șápti-opt furni di póni.* (Șapte-opt cuptoare de pâine.) Cerna T; *Că si stăfscă luțolu, lă punğam án puădniță ili án furnă cu lupáta.* (Când dospa aluatul, îl puneam în țest sau în cuptor cu lopata.) AtaM 385/4. P. e x t. Brutărie. AtaM 124/5.

Et.: mac., bg. **furna**.

furnăgi vezi **furnăgi.**

furnăgiă, pl. furnăgi s.m. Cap 133 s.v. *furnă*; Cerna A/1797; ALDM III h. 1530/1-7; Dms. Brutar. *[Cadija] z-dúsi la furnuğóia și la ntribó:* „Cóți póina mirusiăști ca di la muărt?” ([Judecătorul] se duse la brutar și-l întrebă: „de ce miroase pâinea a mort?”) MP 186/2.

Var.: **furnăgőia** (Cap 133 s.v. *furnă*; Dms s.v.), **furnăgőia** (ALDM III h. 1530/2), **furnăgı** (ALDM III h. 1530/7), **furnuőia**.

Et.: mac., bg. *furnağja*.

furnăgőia vezi **furnăgıia**.

furnăgőia vezi **furnăgıia**.

furnică vezi **furnigă**.

furnigăr, *pl. furnigără s.n.* Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 396; Cap 133 s.v. *furnigă*; Cerna A/1400; ALDM II, h. 1193/4; Dms. Furnicar.

Et.: lat. **formicarium*.

furnigărnic, *pl. furnigărniți s.n.* Can² 396; Cerna A/1400; ALDM II, h. 1193/1–3, 6; Dms s.v. Furnicar.

Et.: din *furnigăr* + *-nic*.

furnigărniță, *pl. furnigărniți s.f.* ALDM II, h. 1193/5. Furnicar.

Et.: din *furnigăr* + *-niță*.

furnigă, *pl. furníz s.f.* Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 396; Cap 133; Cerna A/1399; Wild h. 123/1–7; ALDM II, h. 1192/1–7; Dms. Furnică. *Çon trițcă pri drum vizú únă furnigă*. (Când trecea pe drum văzu o furnică.) Cap² 71/31; *Bătú pri un cup di furníz*. (Întâlni un mușuroi de furnici.) Cap² 27/42; *Jel dçadi di niști furníz iúndi si țirtáu pri únă nicură di póni*. (Dădu peste niște furnici care se certau pe o fărâma de pâine.) Cap² 91/31; *Işó ampíratu lu furnízli*. (Ieși [= apăru] împăratul furnicilor.) Cap² 27/43; *Cásă di furníz*. (Furnicar.) Can² 396 s.v.

♦ *Çot poártă furniga*. (Cât duce furnica. = Foarte puțin.) Pap M² 70/26.

Var.: **fărniğă** (Wild h.123/2), **furnică** (Cap 133; Dms s.v.).

Et.: lat. *formica*.

furnigós, **furnigósă**, *pl. furnigós*, **furnigósi** *adj.* Can² 396; Cap 133 s.v. *furnigă*; Dms. Plin de furnici.

Et.: din *furnigă* + *-ós*.

furnigıccă, *pl. furnigıcki s.f.* Can² 396; Cap 133; Dms. Furnicuță.

Var.: **furnigıccă** (Cap 133), **furnikiıccă** (Dms).

Et.: din *furnigă* + *-ıccă*.

furnigıccă vezi **furnigıccă**.

furnikiıccă vezi **furnigıccă**.

furnikiıta, *pl. furnikiıti s.f.* Cap 133 s.v. *furnigă*. Furnicuță.

Et.: din *furnică* + *-ıta*.

furnófcă, *pl. furnófki s.f.* Pap² 81; Can² 396; Cap 133 s.v. *furnă*; Dms. Lopată care se întrebuintează la cuptor.

Et.: vezi *furnă*.

furnuőia vezi **furnăgıia**.

fúrsă vezi **fúrcă**.

fúrsă vezi **fúrta**².

furt, *pl. fúrtur s.n.* Cap 132 s.v. *fur*; Dms. Furt, hoție.

Et.: lat. *furtus*.

furtát vezi **fártát**.

furtıia, *pl. furtıi s.f.* AtaM 294/27. Încărcătură pe cal; grămadă. *Din un ágru işáu căti zçáti-doauzář di furtıi di gănăşór*. (De pe un ogor ieşeau câte zece-douăzeci de grămezi de porumb.) AtaM 351/1.

Et.: gr. *φορτίο*.

furtumăr, *pl. furtumăr s.m.* Cap 129 s.v. *fórtumă*; Dms. Vânzător de funii. F i g . Escroc, sforar. *Cári-ı lant furtumăr řa că tını?* (Cine [mai] e alt sforar așa ca tine?) Dms s.v.

Et.: din *fórtumă* + *-ăr*.

furtună, *pl. furtúnur și furtúni s.f.* Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 396; Cap 133; ALR II s.n. 3, h. 788/012; AtaM 294/28; Dms. Furtună, vijelie. *Vini ploáia cu furtúnă mári*. (Vine ploaie cu furtună mare.) ALR II s.n. 3, h. 788/012; *Pri furtúnă s-nu kiniséř*. (Pe furtună să nu pornești la drum.) Dms s.v. F i g . Agitație; tulburare; furtună. *Ţi*

furtună ari după mine! (Ce furtună este [= vine] după mine!) Pap¹ 46 s.v.

Et.: lat. *fortuna*.

furtunós, furtunósă *pl. furtunós, furtunósi* *s.f.* Can² 396; Cap 133 s.v. *furtună*; Dms. Furtunos. F i g . Violent, aprig, nestăpânit. *Ți eș coáta furtunós?* (De ce ești atât de violent?) Dms s.v.

Et.: din *furtună* + *-ós*.

fúrťá¹ vezi **fúrcă**.

fúrťá², *pl. fúrťi și furť* *s.f.* Cap 133; ALR II, 1, h. 291/012; Cerna A/1241; Dms. **1.** Perie (de ghetete, de haine). *Să-n cumpăr čóuli, ma și fúrťă.* (O să-mi cumpăr ghetete, dar și perie.) Dms. s.v. **2.** Bidinea. *Fúrťă di var.* (Bidinea pentru var.) ALR II, 1, h. 291/012.

Var.: **fúrșă**.

Et.: cf. mac. *frča*, tc. *firca*, gr. *βούρτσά*.

furtărăés vezi **furťués**.

furťiséz vezi **furťués**.

furťués, furťuíri, furťuíi, furťuíit *vb.* IV. *Tranz.* Cap 133 s.v. *fúrťă*; ALR II s.n. 7, h. 1875/012; Cerna A/1891; Dms. A peria (haina sau ghetetele).

Var.: **furtărăés** (Dms), **furťiséz** (Cerna A/1891), **furťusés** (ALR II s.n. 7, h. 1875/012).

Et.: din *fúrťă* + *-és(c)*.

furťusés vezi **furťués**.

furugl'íťă vezi **frugl'íťă**.

fus, *pl. fúsi* *s.n.* Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 396; Cap 133; Cerna A/1243; Wild h. 376/1, 2, 6; ALDM II, h. 1065/1-7; Dms. **1.** Fus; cantitate de lână pe un fus. *Flără fúsu lu mămă-sa și al lără.* (Găsiră fusul mămă-sii și îl luară.) Cap² 116/34; *Tórsi bába dou fúsi.* (Baba a tors două fuse.) Can T¹ 272/16; *Íúndi-í Rópa nťapátă? La Fúsu di móră.* (Unde-i Piatra găurită? La Fusul morii.) Can T¹ 272/34; *Fus di rudán.* (Fusul morii.)

Pap¹ 46 s.v. **2.** (La roată) Butuc. Wild h. 376/1, 2, 6.

Fúsu-bábăľă. Nume de plantă și de insectă; fusul babei. Pap¹ 46 s.v.; Pap² 81 s.v.; Cap 133 s.v.

Et.: lat. *fusus*.

fusár, pl. fusár *s.m.* Cap 133 s.v. *fus*; Dms. Vânzător de fuse.

Et.: din *fus* + *-ár*.

fúscă, pl. fúski *s.f.* Cap 133; ALR II s.n. 4, h. 1178/012; Cerna A/1512-1514; AtaM 101/2, 171/14; Dms. Fustă; rochie. *Mulărășca rúbă ra, áră, fustán ili fúscă, lúnđă pănă pri sub zănúclu, și prigáč.* (Portul femeiesc era, de asemenea, rochie sau fustă, lungi până sub genunchi, și șorť.) AtaM 352/24; *Gúra di la fúscă.* (Deschizătura fustei.) Cap 133 s.v.

Et.: gr. *φούστα* (bg. *fusta*).

fúscíc vezi **fuscúć**.

fuscíc vezi **fuscúć**.

fuscúć, pl. fuscúť *s.m.* Can² 396; Cap 133 s.v. *fus*; Dms. Fus mic.

Var.: **fúscíc** (Can² 396; Dms s.v.), **fuscíc** (Cap 133 s.v. *fus*), **fúscuc** (Dms).

Et.: din *fus* + *-ćúc (-ćíc)*.

fúscuc vezi **fuscúć**.

fustán, pl. fustáni *s.n.* Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 396; Cap 133; Cerna A/1510; ALDM III, h. 1277/1-7; Dms. **1.** Rochie. *Íel să-n dără [...] fustán di mătási.* (El o să-mi facă [...] rochie de mătase.) Cap² 22/10; *Meu fráti-n cumpuró fustán.* (Fratele meu îmi cumpără rochie.) DP 195/33; *[Fčáta] aș lo cótiva fustáni cu ía și fuzi di cásă.* ([Fata] își luă cu ea câteva rochii și plecă de acasă.) DP 184/33; *Mulărășca rúbă ra, áră, fustán ili fúscă, lúnđă pănă pri sub zănúclu, și prigáč.* (Portul femeiesc era, de asemenea, rochie sau fustă, lungi până sub genunchi, și șorť.) AtaM 352/24; *Ficúru, ca z-dúsi cásă, lo un fustán di cadafě și di mătási și z-dúsi s-uu*

priminiâscă fiăta. (Tânărul, când se duse acasă, luă o rochie de catifea și mătase și merse s-o îmbrace pe fată.) MP 124/1; *Ūnă cadăna priminită cu ună milă di fustani.* (O turcoaică îmbrăcată cu o mie de rochii. [Ghicitoare: Găina].) Can T² 126/8; *Mămúșa ári lat di un fustán, la púni di gúșă la mirăsa și la tîniru.* (Nașa a luat [= a cumpărat], [material] de o rochie, îl pune de gâtul miresei și al mirelui.) Cerna T. 2. Haină bărbătească, fustanelă. *Tăčúni! si fěsiră doį cupilăș ăn fustani.* (Tăciunii se făcură [= transformară în] doi copilași în haine bărbătești.) Cap² 57/46; *Ca si-n la lăau, mámu móri, [...] țela uminețu, mila, cu fustánu mári.* (Că-l voi lua, mamă dragă, [...] pe cel din Ūmă, dragă, cu fustanela mare.) Cap² 18/7.

3. Nume de floare mirositoare. Cap 133.

Var.: **fustáni** (Cap 133).

Et.: tc. dial. **fustan** (mac., bg. **fustan**, gr. **φουστάνι**).

fustáni vezi **fustán**.

fustănlă, *pl. fustănlî* *adj.* De forma fustanelei. *Pișin la priminés tîniru cu ună camేశă fustănlă.* (Mai întâi îl îmbracă pe mire cu o cămașă ca o fustanelă.) Can T² 119/6.

Et.: din **fustán** + **-lă**.

Fústani *n.pr.* Cap 133. Numele unui sat bulgăresc în apropiere de *Nónti*.

fúști, *pl. fușt* *s.m.* Pap² 81; Can² 396; Cap 133; ALR II s.n., 2 h. 487/012; Cerna A/370, 2268; ALDM III, h. 1759/1-6; Dms. 1. Cârcel de viță; vrej, lujer de dovleac. *Ácu nu áfliį crăstăviăti cu fúști, móįni dimniăța s-ti junglóm.* (Dacă nu găsești castravete cu cârcel, mâine dimineța te vom omorî.) MP 152/31; *Un cuărin di lubinîța ra mult cuvitiľă și tinsi un fúști ři tricú diřindęa di Vărdăr.* (O rădăcină de pepene era foarte puternică și întinse un vrej care trecu dincolo de Vardar.) MP 200/32.

2. Cârlig de împletit ciorapi. Pap² 81;

Can² 396; Cap 133; Dms. 3. Băț ascuțit, care servește drept frigare. *Áu anțăpóá [jába] pri un fúști și lă s-u nvărtęască pri foc.* (O înfipse [broasca] pe o frigare și începu s-o învărtească pe foc.) DP 54/6. 4. *Pl.* (La războiul de țesut) Vergelele trecute printre firele de urzeală. Pap² 81; Can² 396; Cap 133; Dms.

Et.: lat. **fustis**.

Fúștiń *n.pr.* Pap² 81; Can² 396; Dms. Numele unui orașel din Meglen, locuit de turci și bulgari turciți.

Et.: din **fúști** + **-ń**.

fuștinét, *pl. fuștinét* *s.m.* Dms. Locuitor din *Fúștiń*.

fut, futeğări și fútiri, futúį, futút *vb.* II, III. *Tranz.* Pap² 81; Can² 396; Cap 134; Dms. A futa.

♦ *Cön męřđi plăa cu sóri, si fut lępuri! cu lisița.* (Când plouă cu soare se fut iepurii cu vulpea.) Can T² 115/28; *Și căsa ársi și la șóriř la ři fătúră!* (Și casa arse și la șoareci li s-a făcut de futut. = Țara arde și baba se piaptână.) Can T² 124/16; *Fútă-! máįca!* (Futu-i mă-sa!) Cap² 43/39; *Fútă-ni-ț pústa!* (Futu-ți-aș necazul!) Cap² 41/15; *Fútă-ni-ț véřęa!* (Futu-ți-aș credința! = Înjurătură la adresa turcilor care erau de altă credință.) Dms s.v.

Var.: **făt**.

Et.: lat. **futuere**.

futáč, *pl. futáč* *s.m.* Can² 396; Cap 134 s.v. *fut*; Dms. Futăcios.

Et.: din **fut** + **-áč**.

futáčós, *pl. futáčós* *adj.* Dms. Futăcios.

Et.: din **fut** + **-áčós**.

futéľă, *pl. futéľ* *s.f.* AtaM 289/32. Fotoliu.

Et.: mac. **fotelja**.

Fužeáti, An ~ *n.pr.* Pap M² 176/19; Cap 134. Nume de loc în *Óșiń*.

Var.: **Fuzéti** (Pap M² 176/19).

Fuzéti vezi **Fužeáti**.

fuzindăre *adv.* ALDM I, h. 486/1–3.
În fugă, fugind.

Var.: **fuzindira** (ALDM I, h. 486/2),
fuzindurle (ALDM I, h. 486/1).

Et.: de la *fug* + *-ind* + *-ăre* (*-ira*, *-rle*).

fuzindira vezi **fuzindăre**.

fuzindurle vezi **fuzindăre**.

fuziri *s.f.* Dms. Acțiunea de a pleca;
plecare. *La fuziră, ampirátu a' zisi la*
mămă-sa s-nu la da scându. (La plecare,

împăratul îi zise mamă-sii să nu dea
tronul.) Cap² 86/33; *La fuzirē la dăruiaŭ*
dăscalu cu čaróp. (La plecare îi dăruiau
dascălului o pereche de ciorapi.) Can T¹
266/26; *La fuzirē din cătún, Văgant la*
zis-au la niști moș. (La plecarea din sat,
Weigand le zise unor bătrâni.) Can T¹
267/26.

Et.: vezi *fug*.